

# Medeltid i Västerås Domkyrkostad

Huslämningar från 1200- till 1400-tal

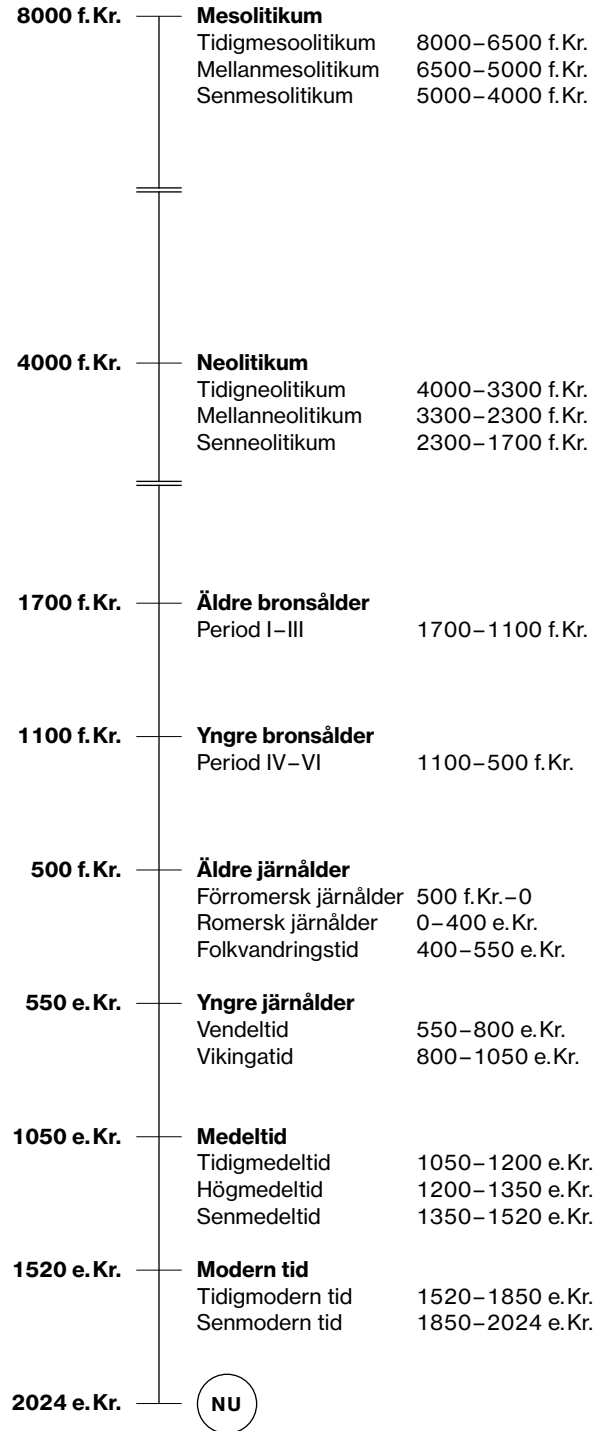
Arkeologisk undersökning

L2002:434, stadslager  
Vid domkyrkan och Rudbeckianska gymnasiet  
Västerås domkyrkoförsamling  
Västerås kommun  
Västmanlands län  
Västmanland

JONAS ROS



ARKEOLOGISK  
PERIODINDELNING  
FRÅN  
STENÅLDER  
TILL  
NUTID



# Medeltid i Västerås Domkyrkostad

## *Huslämningar från 1200- till 1400-tal*

Arkeologisk undersökning

L2002:434, stadslager  
Vid domkyrkan och Rudbeckianska gymnasiet  
Västerås domkyrkoförsamling  
Västerås kommun  
Västmanlands län  
Västmanland

JONAS ROS





Denna rapport har framställts av ett företag  
vars miljöledningssystem är certifierat enligt ISO 14001  
av Svensk Certifiering Norden AB

STIFTELSEN KULTURMILJÖVÅRD  
PILGATAN 8 D  
721 30 VÄSTERÅS

Tel: 021-80 62 80  
E-post: info@kmmmd.se

WWW.KMMD.SE

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2024

Samtliga foton och ritningar, med undantag av figur 22, av Jonas Ros.

OMSLAG

*Two matarledningingar har lagts ner i schakt 1, mellan Gamla Annexet och Hallskolan.  
I den bakre bilden, närmast till höger, ses Nya Annexet.*

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Publik Licens 4.0 (CC BY)  
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

Lantmäteriets kartor omfattas inte av ovanstående licensiering.  
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Medgivande MS2012/02954.

ISBN 978-91-8041-214-8

## INNEHÅLL

---

|  |    |
|--|----|
| Sammanfattning .....   | 6  |
| Inledning .....  | 8  |
| Syfte .....  | 8  |
| Västerås .....   | 9  |
| Den medeltida staden .....   | 9  |
| Tidigare undersökningar .....  | 12 |
| Bakgrund om undersökningsområdet .....   | 14 |
| Metod och genomförande .....   | 16 |
| Schakt 8–9, för konstverk .....  | 16 |
| Tillägg .....  | 16 |
| Rapportens upplägg .....   | 17 |
| Undersökningsresultat .....  | 18 |
| Schakt 1, hus 1–7 och stenlagd gata .....  | 21 |
| Schakt 2 och 3, hus 8 och 9 .....  | 42 |
| Schakt 4–9, inga kulturlager .....   | 46 |
| Schakt 10, örtagård och tomtgräns .....  | 46 |
| Fynd .....   | 50 |
| <sup>14</sup> C-analyser .....   | 51 |
| Arkeobotaniska analyser .....  | 53 |
| Frågeställningar och tolkningar .....  | 54 |
| Fornlämningens utbredning inom schakten .....  | 54 |
| Bedömning av kulturlager, anläggningar och fynd<br>– karaktär, mängd och bevarandegrad ..... | 54 |
| Datering .....   | 55 |
| Tolkning av fornlämningen .....  | 55 |
| Utvärdering .....  | 61 |
| Referenser .....   | 63 |
| Tekniska och administrativa uppgifter .....  | 66 |
| <br>   |    |
| Bilagor .....  | 67 |
| Bilaga 1. Schakttabell .....   | 67 |
| Bilaga 2. Anläggningstabell .....  | 68 |
| Bilaga 3. Fyndtabell .....   | 69 |
| Bilaga 4. <sup>14</sup> C-analyser, prov 1–8 .....   | 70 |
| Bilaga 5. <sup>14</sup> C-analys, prov 9 .....   | 77 |
| Bilaga 6. Arkeobotaniska analyser, hus 6 och 7 .....   | 80 |
| Bilaga 7. Arkeobotanisk analys, schakt 10 .....  | 83 |
| Bilaga 8. Övriga sektionsritningar .....   | 85 |









Figur 2. Undersökningsområdet är markerat med en blå ring. Utdrag ur Rasterkarta över Västerås. Skala 1:10 000.

## SAMMANFATTNING

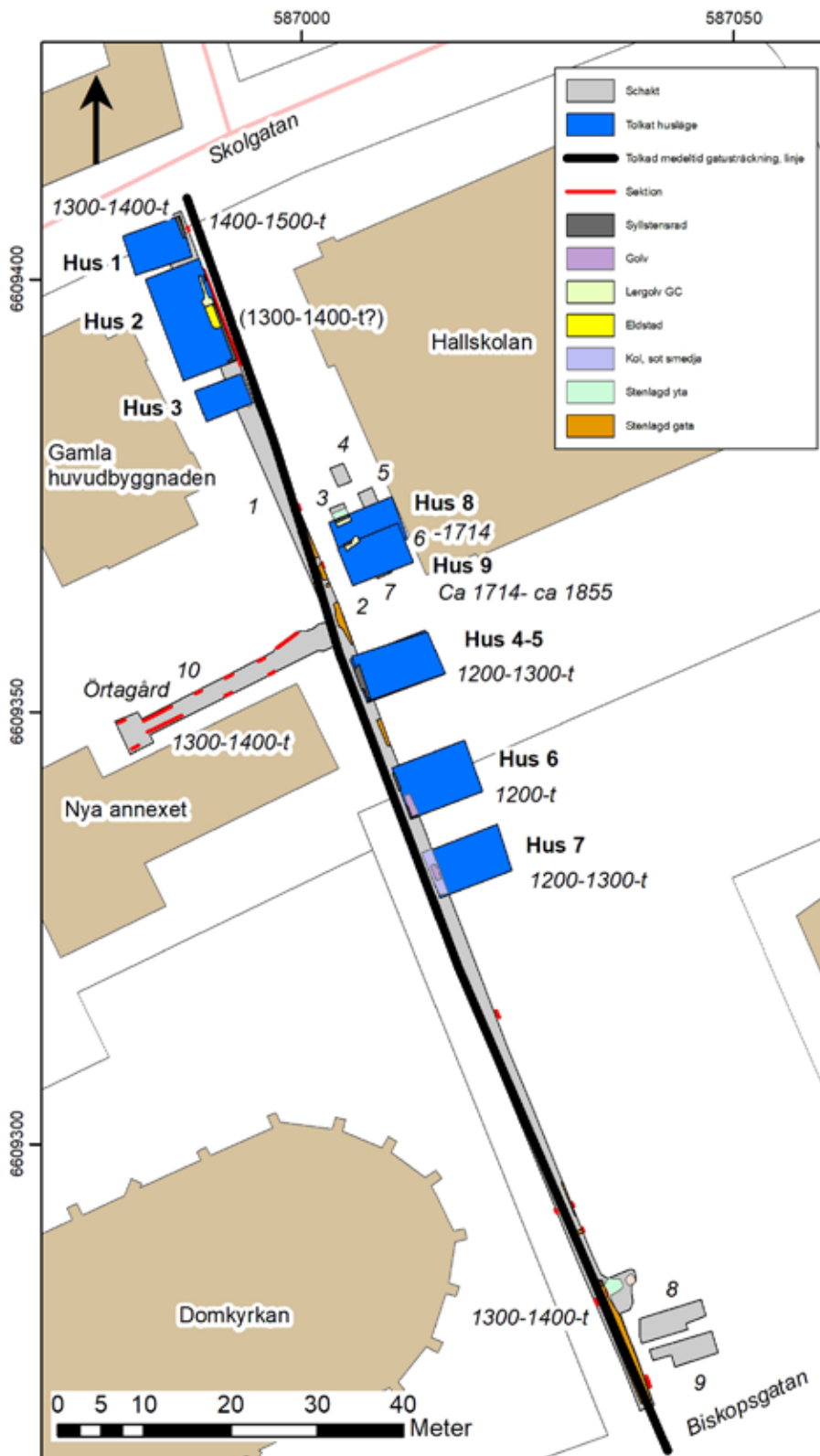
Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) gjorde en arkeologisk undersökning under sommaren och hösten 2022 längs sträckan Skolgatan–Biskopsgatan i Västerås. Sträckan är i dag en gång- och cykelväg, men var tidigare en del av Östra Kyrkogatan (figur 1–2). Tio schakt togs upp. Totalt påträffades delar av nio hus (figur 3). Ett hus (8) brann ned i samband med stadsbranden 1714. Ett hus (9) var yngre och uppfördes efter branden och revs sannolikt 1855 då Rudbeckianska skolans äldsta byggnad uppfördes på den nuvarande skolgården.

Sju hus (1–7, figur 3) var från medeltiden och dateras till perioden från 1200-talet till 1400-talet, möjligen till 1504. Bebyggelsen lades sannolikt ut under 1200-talets andra hälft eller slut. I schakt 10 framkom lager som tillhört en örtagård där körvel, mejram, kirskaal och bolmört har odlats. Örtagården låg på samma tomt som de medeltida husen 1–3. Den tomten var stor och var sannolikt en urban huvudgård.

I områdets södra del framkom en hårdgörningsyta med små stenar som utgjorde delar av den medeltida gatan. Under 1640-talet började Västerås regleras enligt instruktioner från drottning Kristina. Rester av gatan från 1600-talet påträffades och delar av den överlagrade två medeltida hus (4 och 5). I samband med regleringen lades alltså gatan delvis ut på tidigare tomtmark och delar av tomterna som husen låg blev gatemark.

Undersökningsområdet är beläget inom Domkyrkostaden. Bebyggelsen i detta område, väster, norr och nordöst om domkyrkan, tolkas ha lagts ut efter ett beslut av domkapitlet om att skapa en Domkyrkostad, invid domkyrkan, under 1200-talets slut. En Domkyrkostad var en stad i staden där bland annat de kyrkliga ämbetsmännen skulle residera. År 1298 utfärdade ärkebiskop Nils Allesson en stadga om att prelaterna skulle närvara i koret och kortjänstgöringen reglerades. Avsikten var att prelaterna skulle knytas fastare till domkapitlet och förmå dem att lämna sina landsförsamlingar och bosätta sig i stiftsstaden. Stadgan utfärdades av domkapitlet i Uppsala gällde för Uppsala, men Domkapitlet i Västerås har sannolikt beslutat att följa den stadgan eftersom det kan konstateras att bebyggelsen i Domkyrkostaden lades ut vid den tiden.





Figur 3. Vid undersökningen framkom lämningar av nio hus, sju av dessa var från 1200- till 1400-talen. Här ses tolkade lägen för husen, örtagården och tolkat läge för den medeltida gatan markerad som en linje. Under 1600-talet reglerades område och gatan breddades och lades på delar av den medeltida tomtmarken. Utdrag ur Primärkartan. Skala 1:800.

# Inledning

Under perioden juni till september 2022 gjorde Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning längs med Östra Kyrkogatans förlängning mellan Biskopsgatan och Skolgatan samt på Rudbeckianska gymnasiets skolgård (figur 3). Undersökningen gjordes med anledning av att Västerås stad, Teknik- och fastighetsförvaltningen, lade ned nya matarledningar för markvärme och schaktade för fundament för konstverk, soffor och bord. Konstverket har namnet ”Lekplatsen – Himlen är vårt enda tak!” av konstnären Ann-Sofi Sidén. Arbetet planerades och genomfördes så att det skulle vara klart inför Rudbeckianska skolans 400-årsjubileum 2023.

Sveriges första gymnasium låg i Västerås och grundades 1623 av Johannes Rudbeckius. Den äldsta skolbyggnaden låg i korsningen av nuvarande Östra Kyrkogatan och Biskopsgatan. Gymnasiet flyttade till sin nuvarande plats 1855.

Länsstyrelsen beslutade om ett tillägg och ett schakt gjordes på uppdrag av Fastighetsförvaltningen. Undersökningen utfördes av Jonas Ros som också har sammanställt rapporten. Samtliga foton, med undantag av figur 22, har tagits av Jonas Ros.

## Syfte

Länsstyrelsen hade fastställt att den arkeologiska undersökningens syfte var att med ett vetenskapligt arbetssätt dokumentera den/de fornlämningar som framkom vid schaktningen.

Undersökningen skulle klargöra följande:

- Fornlämningens utbredning inom schakten.
- Bedömning av kulturlager, anläggningar och fynd – karaktär, mängd och bevarandegrad.
- Preliminär datering.
- Preliminär tolkning av fornlämningen.

Länsstyrelsen bedömde att ambitionsnivån skulle vara rimlig vad gäller åtgärder, men dokumentationen av fornlämning skulle hålla god kvalitet. Rimlig ambitionsnivå innebär att undersökning och dokumentation skulle omfatta följande:

- En arkeolog skulle delta vid schaktningen, med undantag för sträckor där det i fält bedöms som obehövligt.
- Kulturlager och anläggningar skulle dokumenteras i sektion.
- Samtliga anläggningar skulle dokumenteras i plan.
- Samtliga anläggningar skulle undersökas.
- Om möjligt skulle prover för <sup>14</sup>C-datering tas av både de äldsta och yngre kulturlager/anläggningar.

# Västerås

## Den medeltida staden

Västerås ligger vid Svartåns mynning i Mälaren. Stavningen *Westraarus* är belagd år 1223 (SDHK 419). Namnet Västerås är en sammansättning av efterledet *Aros*, åmynning, och förledet väster som har lagts till så att inte orten skulle blandas ihop med Östra Aros, nuvarande Uppsala (Wahlberg 2003:371). Aros är ett naturnamn som sannolikt är äldre än staden.

Den medeltida staden Västerås har i Kulturmiljöregistret (KMR, Fornsök) beteckningen L2002:434 stadslager. Fornlämningen omfattar ett cirka 1 000×700 meter stort område med kulturlager (figur 1). Den äldsta kartan över Västerås är från 1688 (figur 4).

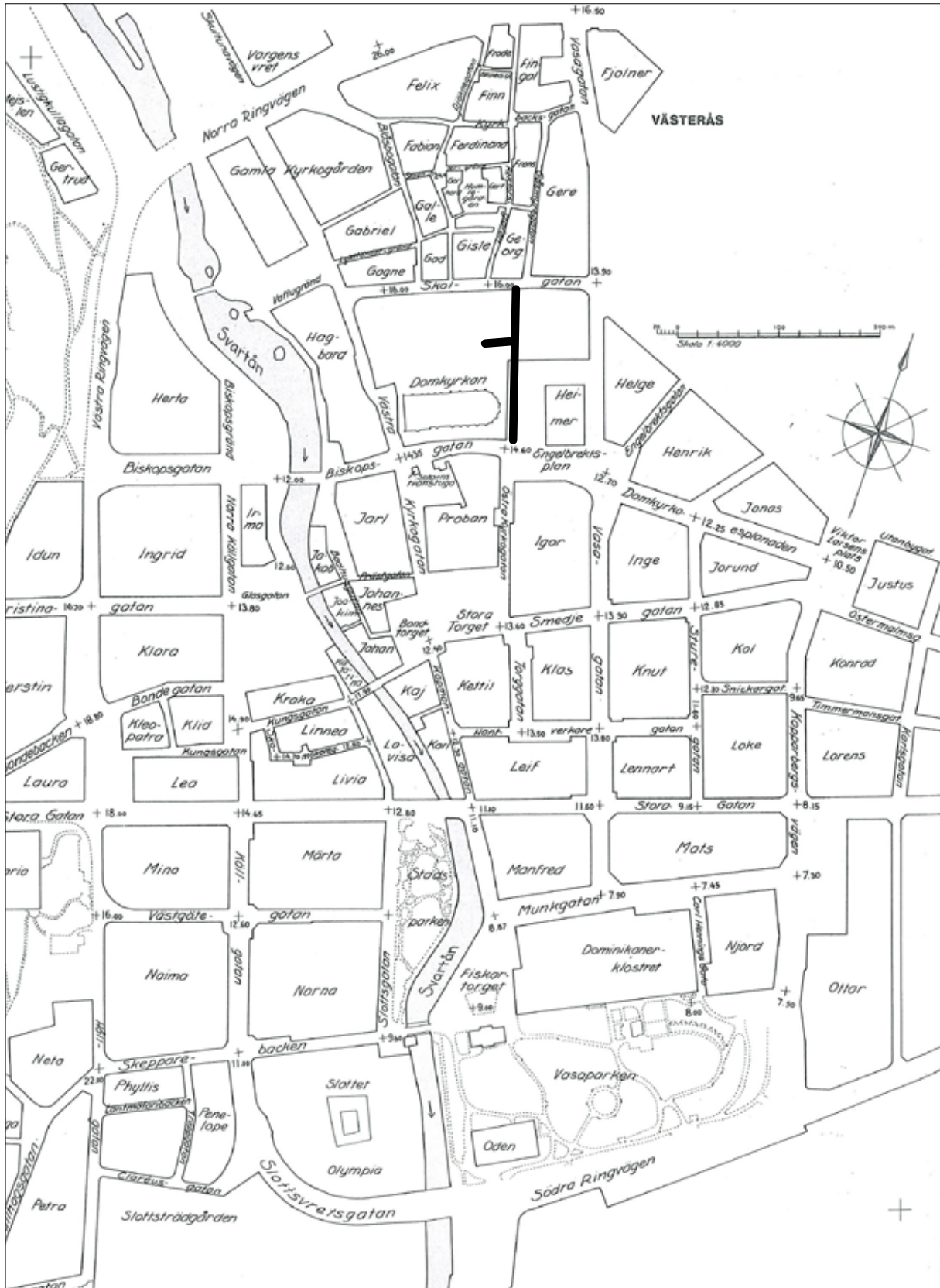
Arkeologiska undersökningar på den västra sidan av Svartån i Stadsparken och i Slottsgatan har visat att där har funnits bebyggelse redan före år 1000 och den är stadsliknande (figur 5 och 6; Alström 2010, 2014; Ros 2015a). Omkring 1200, eller under 1200-talets början, expanderade Västerås ytmässigt och många tomter lades ut bland annat i Norra Källgatan, Smedjegatan, Vasagatan, Stora Torget, Västra Kyrkogatan och Östra Kyrkogatan. Det var en planerad utläggning av tomterna (se t.ex. Ros 2015b, 2023). År 1244 anlades ett Dominikanerkonvent och omkring 1240 började troligen Västerås domkyrka i tegel att uppföras. Under 1200-talet anlades städerna Arboga och Köping. 1200-talet var alltså ett århundrade med omfattande urbanisering, då folk flyttade in till städer.

Området väster, norr och nordöst om domkyrkan var en Domkyrkostad, där framför allt kyrkliga ämbetsmän residerade (Ros 2019, 2021b).





Figur 4. Den äldsta kartan över Västerås från 1688. Undersökningsområdet är markerat med en linje. Ej skalsatt (karta Jonas Carlsten).



Figur 5. Västerås stad med kvartersindelning. Undersökningsområdet är markerat med en linje. Ej skalsatt (karta efter Gustafsson & Redin 1977).

## Tidigare undersökningar

Flera arkeologiska undersökningar har gjorts i närheten av de aktuella undersökningsområdena (figur 5 och 6), här sammanfattas ett urval av dessa.

Delar av grundmuren till föregångaren till Rudbeckianska gymnasiet påträffades i korsningen Biskopsgatan/Östra Kyrkogatan i samband med en undersökning. Där framkom även stenlagda gatubeläggningar som tillhörde Östra Kyrkogatans föregångare. Schakt togs även upp i flera andra gator (Ros 2012a).

År 2009 togs fyra schakt upp för belysningsstolpar på den södra sidan av domkyrkan och två schakt väster om Västra Kyrkogatan. En <sup>14</sup>C-datering från en individ som gravlagts söder om domkyrkan <sup>14</sup>C-daterades till 1310–1450 (kal. 2 sigma, Ros 2012b).

År 2018 gjordes undersökningar på Domkyrkoplan, väster om domkyrkan, och på sidorna av domkyrkan samt i domkyrkan. På kyrkogården framkom stenlagda ytor som varit beläggningar på kyrkogården. I domkyrkan undersöktes delar av ett okänt medeltida kapell och gravar. Vidare togs schakt upp på Konsistoriehusets gård och där framkom kulturlager, stenlagda ytor och stolphål från bebyggelse. Ytterligare schakt planeras under 2023 (Ros manus 2).

År 2013 gjorde KM en arkeologisk förundersökning i kvarteret Hagbard väster om undersökningsområdet. Intill Svartån fanns upp till 2,5 meter tjocka påförda massor och terrasseringsar. I två schakt framkom huslämningar från 1700–1800-tal. Vidare påträffades delar av ett medeltida stenhus och byggnationen av ett av husen <sup>14</sup>C-daterades till 1300–1420 e.Kr. (Ros 2014). År 2016 undersöktes stenhuset i sin helhet och intill undersöktes ett samtida välbevarat trapphus i sten. Denna bebyggelse ödelades någon gång under drottning Kristinas regeringstid 1632–1654, eller strax därefter i samband med regleringen av Västra Kyrkogatan. De två stenhusen ersattes då av andra hus som hade en något annorlunda orientering i förhållande till Västra Kyrkogatan. Något som är unikt med undersökningen är att det var möjligt att klarlägga ägandet av gården alltifrån 1300-talet. Gården ägdes bland annat av en tid av en kanik som sålde den till Sjalakoret 1429 och gården fick funktion som Sjalagård som var en social inrättning (Ros 2019).

I kvarteret Proban, sydväst om undersökningsområdet, gjordes en undersökning 2019–2020. Kulturlagret var två meter tjockt och delar av åtta hus framkom. Det äldsta kulturlagret <sup>14</sup>C-dateras till 1200-talet. Tre tomter berördes och en av dessa var en prebendegård som tillhörde Vårfru prebende som sannolikt var ett av Västerås äldsta prebenden. Kanske inrättades prebendet under 1240-talet, då domkyrkan i tegel sannolikt började uppföras (Ros 2021a).

Under 2016 och 2017 gjordes undersökningar med anledning av att Skolgatan och Västra Kyrkogatans norra del byggdes om. I trottoarerna på den södra och norra sidan av Skolgatan framkom rester efter bebyggelse. I Skolgatan undersöktes delar av ett stenhus som bedöms ha uppförts under medeltiden. I Skolgatan och Västra Kyrkogatan dateras de äldsta kulturlagren till omkring 1300. Även gatubeläggningar undersöktes. I Skolgatan påträffades en härd från järnåldern (Spjuth 2021). Uppgift finns om ett järnådersgravfält på den västra delen av Rudbeckianska skolgården. Under början av 1800-talet fanns där spridda smärre gravkullar och stenringar som undersöktes slarvigt. De uppges ha innehållit kol, ben och nitnaglar (Bergquist u.å. och där anf. litt.).





Figur 6. De upptagna schakten i Östra Kyrkogatans förlängning markerade med svart färg och ett urval av tidigare undersökningar markerade med grå färg. Utdrag ur Primärkartan. Skala 1:4 000.

År 2006 gjordes en arkeologisk undersökning vid Rudbeckianska gymnasiet strax norr om domkyrkan. Där framkom välbevarade kulturlager, hus, gator med mera. Lämningsarna dateras från 1300- till 1800-tal. Genom skriftliga källor kan det beläggas att tomten under perioden från 1620 fram till 1751 har bebotts av domkyrkans syssloman och ägts av kyrkan. Men det är troligt att ägandet och nyttjandet har en hög ålder (Bergqvist & Bäck 2009).

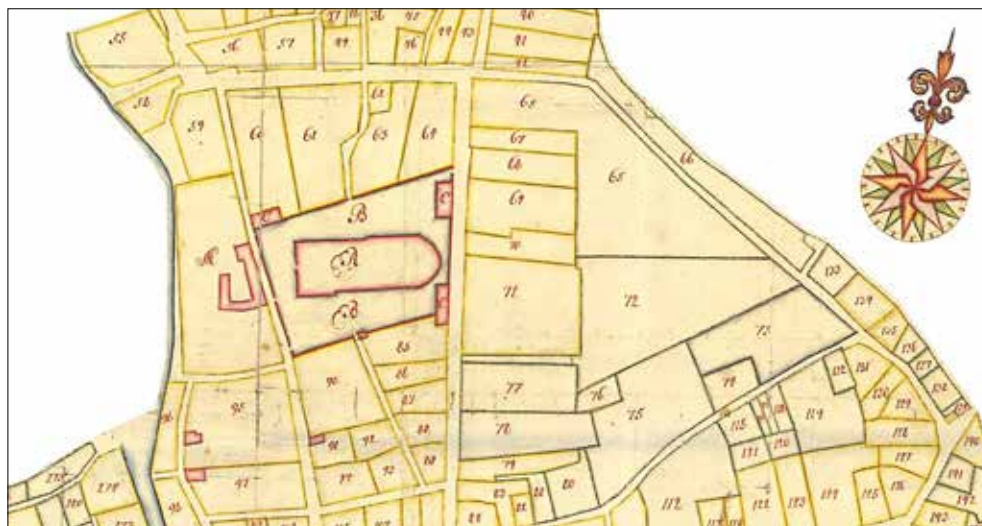
År 2018 gjordes en undersökning i samband med att fjärrvärmeledning lades ned i Västra Kyrkogatan samt bland annat in på biskopsgården och in i domkyrkan. På kyrkogården framkom skelett och kvinnor, män samt barn var gravlagda. Fyra skelett <sup>14</sup>C-daterades och det äldsta dateras till 1480–1650 e.Kr. Troligtvis har de medeltida gravarna schaktats bort tidigare i samband med att Domkyrkoplan stenlades, vilket sannolikt var 1958–1961. De medeltida individerna gravlades inte lika djupt som gravarna från 1600-talet och senare. Kyrkogårdsmuren framkom på tre ställen på Domkyrkoplan. Delar av ett gravkapell undersöktes, vilket identifieras som Lektorsgraven som byggdes 1753 och revs 1810. I Västra Kyrkogatan framkom bebyggelse som är från tiden innan staden reglerades på 1600-talet. På biskopsgården framkom huslämningar som var äldre än den befintliga bebyggelsen. Anmärkningsvärt är att samtliga <sup>14</sup>C-prov från de äldsta lagren och den äldsta bebyggelsen dateras inom intervallet 1270–1410 e.Kr. Bebyggelsen tolkas ha lagts ut efter ett beslut av domkapitlet om att skapa en Domkyrko- stad invid domkyrkan där de kyrkliga ämbetsmännen skulle residera (Ros 2021b). Men söder om domkyrkan fanns som sagt sannolikt prebendegårdar från 1240-talet som var knutna till domkyrkan i tegel som började uppföras vid den tiden (Ros 2021a).

År 2022 genomfördes en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning i Östra Kyrkogatan. Anledningen till undersökningen var att Mälarenergi AB bytte ut en vattenledning. Gatubeläggningar, kulturlager och huslämningar undersöktes (Ros manus 4).

## Bakgrund om undersökningsområdet

Undersökningen gjordes i sträckningen för Östra Kyrkogatan. Gatan är belägen öster om domkyrkan och namnet har knutits här till. Gatan finns med på 1688 års karta (figur 4 och 7) och har där namnet *Östra-Lång-Gatan*. 1751 års gata har gatan namnet *Öster Lång-Gatan* och på 1902 års karta benämns den *Österlånggatan* (Gustavsson 1981:175). Gatan fanns med i den äldst stadsplaneutläggningen i detta område. Denna gata var en viktig kommunikationsled för personer och varor norrifrån. I samband med en undersökning längre söderut, där Östra Kyrkogatan går över i Stora torget, påträffades gatunivåer och rustbäddar till gatubeläggningar som hade en tjocklek av upp till 1,5 meter (Ros manus 3), vilket vittnar om intensiva transporter under lång tid.

Sveriges första gymnasium låg i Västerås och grundades 1623 av Johannes Rudbeckius. Rudbeckianska gymnasiet låg i korsningen Biskopsgatan/Östra Kyrkogatan. Stiftet behövde utbildade präster och 1309 omnämns en *scholasticus* i Västerås (SDHK 2314). En *scholasticus* var en skolmästare som var prelat vid ett domkapitel och han ansvarade för stiftets undervisning. Det betyder att en katedralskola fanns i Västerås 1309. Vi vet dock inte var katedralskolan låg under medeltiden, men möjligheten finns att gymnasiebyggnaden hade den funktionen (Ros 2019, 2021a). Nuvarande Rudbeckianska gymnasiet uppfördes 1855 och äldst är den Gamla huvudbyggnaden som ligger väster om gamla annexet (figur 8). I boken *Västerås gymnasium. Från stiftsgymnasium till läroverk historik* (1994) har Erik Sandberg sammanfattat gymnasiets historia.



Figur 7. Utsnitt ur 1688 års karta. Rudbecianska gymnasiet låg ursprungligen i den röda byggnaden sydöst om domkyrkan. Ej skalsatt (upprättad av Jonas Carlsten).

Enligt 1688 års karta (figur 7) omfattade området på den västra sidan av gatan, norr om domkyrkans kyrkogård, en stor tomt med nummer 64. På 1688 års karta ses på den östra sidan av Östra Kyrkogatan, fram till nuvarande Biskopsgatan norr om den södra kyrkogårdsmuren, sju tomter med nummer 65–71 (figur 7). Biskopsgatan söder om domkyrkan lades ut först på 1940-talet och då på kyrkogårdens mark. Enligt muntlig uppgift från en person hade han hört att många gravar schaktades bort i samband med det arbetet.

År 1853 drabbades Västerås av en koleraepidemi och en person som passerade undersökningen uppgav muntligen att en kolerakyrkogård ska finnas på Rudbeckianska skolgården (figur 8) mellan nya Annexet och Gamla Annexet, eller något längre västerut. Någon skriftlig uppgift om en kolerakyrkogård har jag inte påträffat. Om uppgiften stämmer så är det troligen någon enskild individ som gravlagts. Men det verkar märkligt eftersom platsen var inom det då stadsbebyggda området och koleragravar brukade förläggas utanför städer.



## Metod och genomförande

Undersökningen genomfördes som en schaktningsövervakning i samband med schaktning för nedläggande av matarledningar till markvärme. Arkeologen deltog inte då asfalten och plattorna togs bort, men deltog då bärlagret började schaktas bort.

Anläggningar i plan, frilades genom handgrävning kombinerat med varsam schaktning. De schaktade cirka 6–8 meter så långt som grävmaskinens arm räckte. Arkeologen frilade och dokumenterade fortlöpande samtidigt med att de schaktade och medan de plockade fram rör och markduk med mera. Sektioner och framkomna arkeologiska anläggningar dokumenterades genom handritning i skala 1:20. Därefter grävdes lämningarna varsamt bort med hjälp av grävmaskin. Därefter lade de ner rören och fyllde igen. Sedan upprepades förfarandet. Tidspress medförde att inte hela schaktväggarna kunde dokumenteras i sektion och därför dokumenterades representativa delar, men i många fall fanns omfattande störningar och inte mycket kulturlager var bevarat i schaktväggarna.

Längs en sträckning i schakt 1 framkom rötter från ett träd och beslut togs om att schaktet skulle tas upp grundare där så att inte trädets rötter skulle skadas. Eftersom inga kulturlager framkom deltog inte arkeolog då den sträckan schaktades. Två schakt nr 8 och 9 besiktigades i efterhand då de var öppna, men inga kulturlager fanns där.

Västerås stad tillhandahöll DWG:s med schakten och ritningar med höjderna över havet. Schakt 10 var ett tillägg och det mättes in manuellt och digitaliserades i efterhand. Det var svårt att hitta ben och annat daterbart material för <sup>14</sup>C-analys. Djurben för <sup>14</sup>C-analys artbestämdes av Jonas Ros och osteolog Lisa Hartzell vid Stiftelsen Kulturmiljövård, syftet var att undvika ben som kan uppvisa reservoareffekt.<sup>1</sup> Nio <sup>14</sup>C-analyser utfördes av Ångströmlaboratoriet vid Uppsala universitet, men ett prov var av för dålig kvalitet och kunde ej dateras. Arkeobotaniska analyser gjordes av Stefan Gustafsson vid Arkeologikonsult.

I samband med en förundersökning på Stora torget (Ros manus 1) rektifierades historiska kartor mot Primärkartan. Rektifiering av 1688 och 1902 års kartor som gjordes i samband med det uppdraget används i denna rapport, på så sätt att schaktens lägen redovisas på 1688 och 1902 års kartor.

## Schakt 8–9, för konstverk

Schakten togs upp på den norra och södra sidan av en befintlig mur som planerat.

## Tillägg

Länsstyrelsen beslutade om ett tillägg, schakt 10. Schakten (figur 8) blev bredare och djupare i jämförelse med planerat och länsstyrelsen informerades om det tillägget och beslut togs därför om att fältarbetet skulle göras på löpande räkning. En ny kostnadsberäkning gjordes efter att fältarbetet var avslutat.

---

<sup>1</sup> Ben från fisk och fåglar som äter fisk från insjöar, och grisar som äter marin föda, kan få en förhöjd egenålder vid <sup>14</sup>C-analyser till följd av den så kallade reservoareffekten. <sup>14</sup>C-kol som är gammalt kan lagras i insjöar och fiskar som lever av att äta andra fiskar och växter får i sig gammalt kol. Deras <sup>14</sup>C-halt vid döden visar i och med det en för hög ålder och inte den tid då de dog.

## **Tillägg 1, schakt 10, byte av ledningar**

Tillägg 1 gjordes med anledning av byte av ledningar på uppdrag av Fastighetsförvaltningen vid Västerås stad, vilket vara en annan avdelning än Teknik och fastighetsförvaltningen som var uppdragsgivare för det ursprungliga uppdraget. Fältarbetet gjordes på löpande räkning. Schaktet efterbesiktigades och dokumenterades enligt instruktioner från Länsstyrelsen. Schaktet blev 28 meter långt, 2,2 meter djupt, 1,6 meter brett i botten och 3,6 meter brett i toppen. Ett <sup>14</sup>C-prov och en arkeobotanisk analys gjordes inom ramen för tillägget.

## **Övriga tillägg**

### **Schakt 1, matarledning**

I förfrågningsunderlaget angavs att schaktet skulle bli en meter brett och en meter djupt. Schaktet blev 2 meter brett och cirka 1,20 meter djupt vilket innebar ett tillägg. Eftersom schaktet blev djupare och bredare framkom betydligt fler arkeologiska anläggningar och mer kulturlager än beräknat.

### **Schakt 2–7, för bänkar och bord**

På skolgården planerades små gropar för fundament för bänkar och bord, men där togs i stället upp sex schakt som var 1,8×2,4–3 meter stora, totalt cirka 27 kvadratmeter vilket innebar ett tillägg.

## **Rapportens upplägg**

Undersökningsresultaten redovisas med schakten i nummerordning. Fotografier på fynden och <sup>14</sup>C-analysvar och arkeobotaniska resultat återfinns invid dokumentationen i rapportens inläga och i bilagor. Schakttabell, anläggningstabell, fyndtabell samt kompletta <sup>14</sup>C-analyser och arkeobotaniska analyser redovisas i bilagor. De flesta sektionsritningar redovisas i rapporten inläga, men sektion 17–18 och 20–24 redovisas i nummerordning i bilaga 8 för att underlätta läsning av rapporten.

# Undersökningsresultat

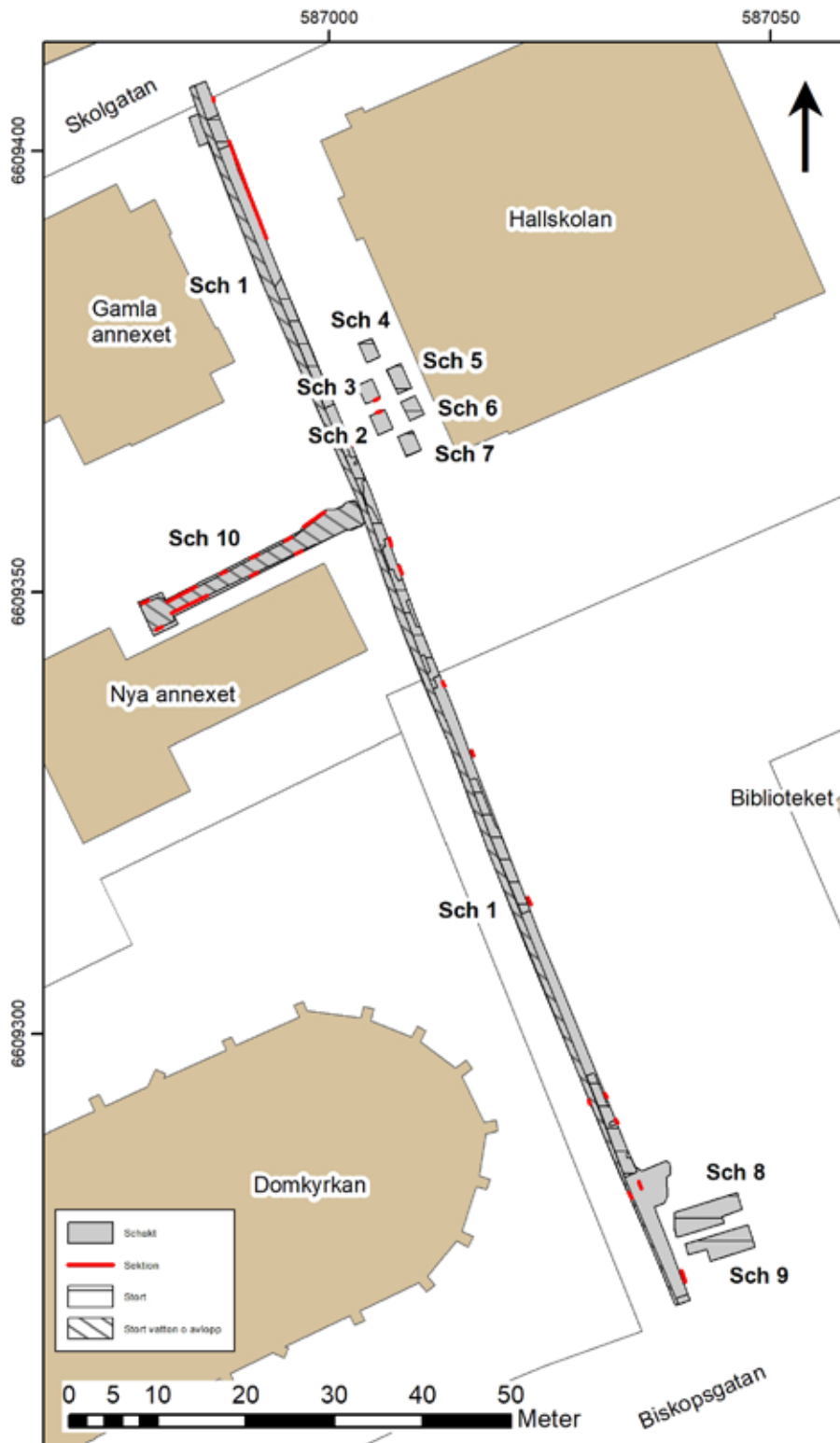
Tio schakt togs upp med en total längd av cirka 210 löpmeter (figur 8 och bilaga 1). Delar av nio hus undersöktes och sju av dessa var medeltida (figur 3 och tabell 1). Totalt 27 sektionsritningar upprättades. Tabell 2 visar de anläggningstyper som framkom. Antalet anläggningar uppgår till 55 (tabell 2). I bilaga 2 finns beskrivningar av anläggningarnas längd och bredd med mera. Anläggningarna redovisas från norr och söderut inom schakten i rapportens inlägga. Längs med schaktets västra del var kulturlagren bortgrävda på grund av att där under finns en vatten- och avloppsledning. Inga kulturlager finns bevarade under underliggande vatten- och avloppsledningar (figur 8). Längs med schaktets östra del fanns kulturlager, men längs vissa sträckor fanns inga sådana lager bevarade. Där bebyggelse framkom grävdes punktvis ned till undergrunden och den äldsta bebyggelsen tolkas ha undersökts, men längs med stora delar av sträckan finns tunna kulturlager kvar under schaktbotten.

Tabell 1. Hus 1–9, schakt, byggnadsteknik, datering och sektionsnummer intill husen (jfr tabell 2).

| Hus | Schakt nr | Anläggning nr     | Byggnadsteknik              | Datering                 | Sektion nr |
|-----|-----------|-------------------|-----------------------------|--------------------------|------------|
| 1   | 1         | A1–A6 och A8      | Skiftesverk                 | 1300–1400-tal            | 1          |
| 2   | 1         | A7, A9–A17 och 52 | Skiftesverk                 | 1300–1400-tal            | 2a och 2b  |
| 3   | 1         | A18 och A19       | Skiftesverk                 | 1300–1400-tal            | -          |
| 4   | 1         | A27 och A51       | Knuttimmer?<br>Skiftesverk? | 1200–1300-tal            | 5 och 6    |
| 5   | 1         | A28               | Skiftesverk                 | 1200–1300-tal            | 5 och 6    |
| 6   | 1         | A29–A32           | Skiftesverk?                | 1200-tal                 | 7          |
| 7   | 1         | A53               | ?                           | 1200–1300-tal            | 8          |
| 8   | 3         | A43–A44 och A48   | Knuttimmer                  | Uppskattning 1650, –1715 | 26         |
| 9   | 4         | A45–A47           | Knuttimmer?                 | Bedömning 1715–1855      | 27         |

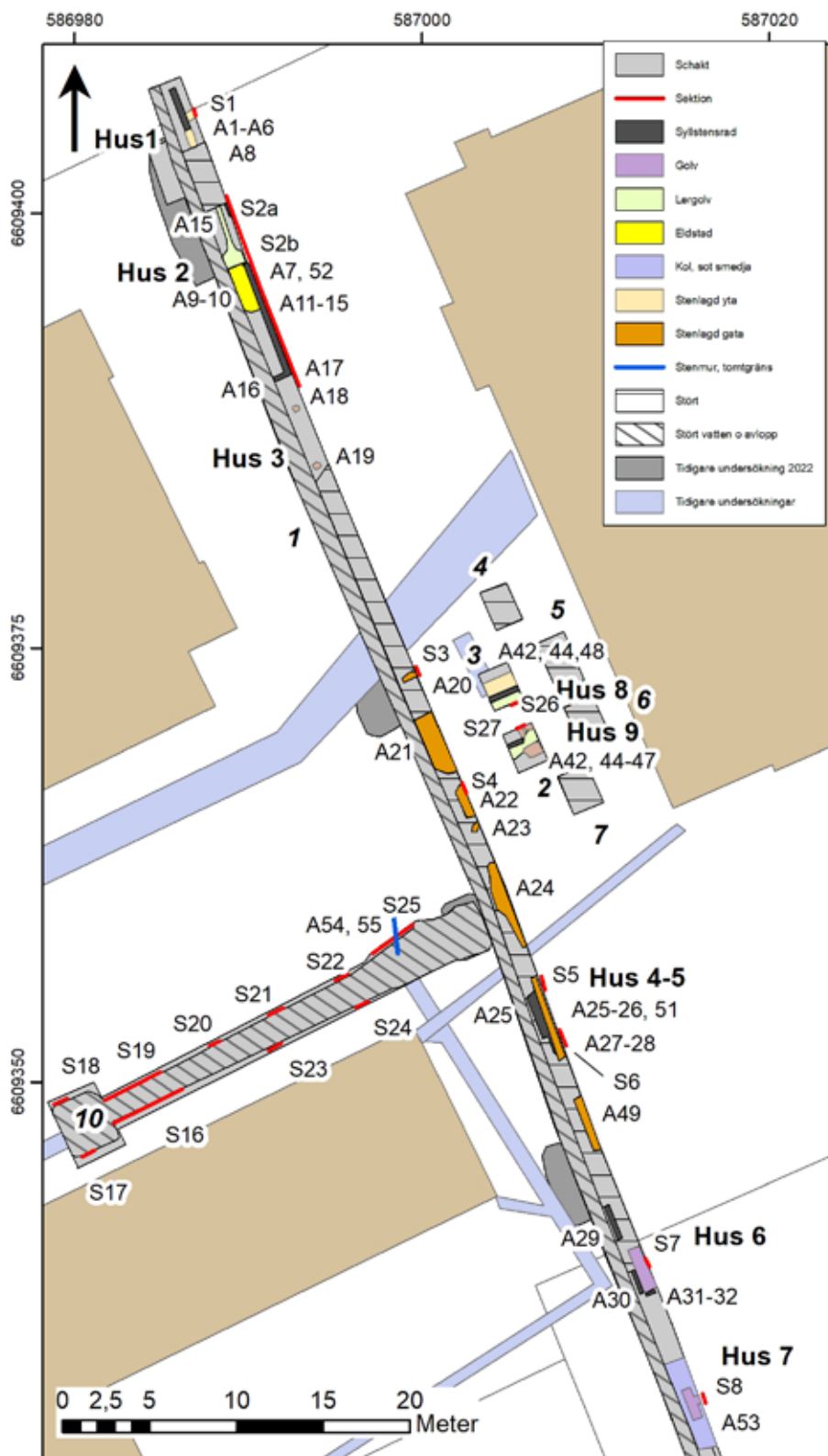
Tabell 2. De 55 anläggningar som framkom.

| Anläggningstyp | Antal     |
|----------------|-----------|
| Bränt trä      | 2         |
| Dike           | 1         |
| Eldstad        | 1         |
| Lergolv        | 4         |
| Sten           | 3         |
| Stenlagd gata  | 18        |
| Stenlagd yta   | 3         |
| Stenlagt golv  | 1         |
| Stenmur        | 1         |
| Stolphål       | 2         |
| Syllsten       | 19        |
| <b>Summa</b>   | <b>55</b> |



Figur 8. Undersökningsområdet med schakt 1-10, schakten är markerade med Sch och en siffra. Namnen på Rudbeckianska gymnasiets skolbyggnader är angivna. Störningar är markerade. Utdrag ur Primärkartan. Skala 1:800.





Figur 9. Undersökningsområdets norra del med schakt 1-7 och 10 markerade med siffror i fet stil. Sektionsnummer är markerade med S och en siffra och anläggningar med A och en siffra. Vidare ses schakt från tidigare undersökningar. Utdrag ur Primärkartan. Skala 1:400.

## Schakt 1, hus 1–7 och stenlagd gata

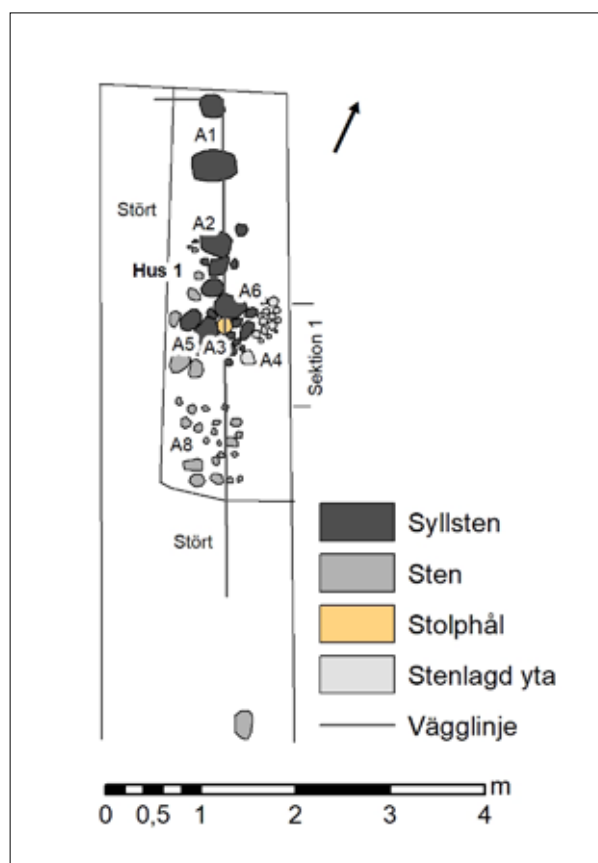
Delar av sju medeltida hus påträffades i schaktet (figur 3 och 9), <sup>14</sup>C-dateringar visar att husen är från perioden 1200-talets andra hälft/slut till 1400-talet, möjligtvis in på 1500-talet. Ovanpå hus 4 och 5 fanns en gatubeläggning som bedöms vara från 1600-talet då Västerås reglerades och gatan breddades och lades ut på den tidigare tomtmarken. Upp till tre olika stenlagda nivåer av gatan dokumenterades i sektion. I schaktet södra del framkom en medeltida gatusträckning belagd med små stenar.

### Hus 1, sent 1300-tal till 1400-tal

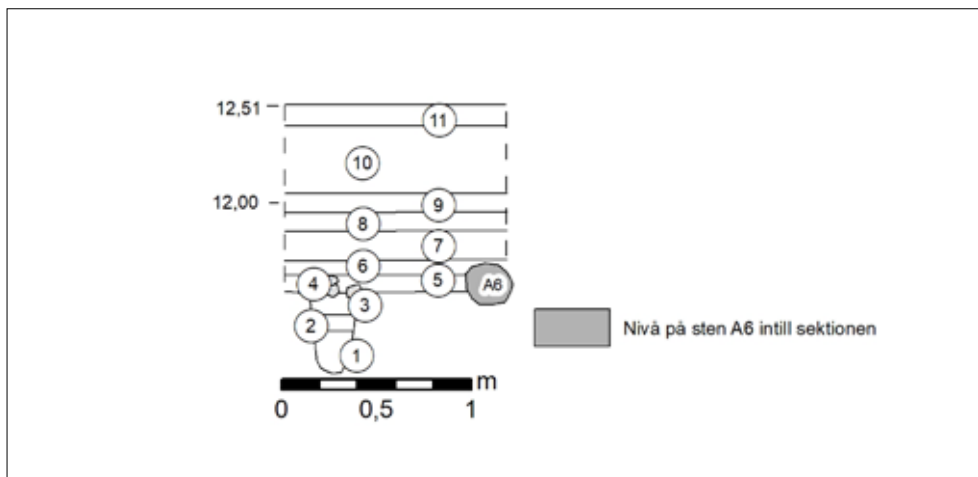
Huset (figur 9, 10 och 12) var fragmentariskt bevarat och endast delar av den östra väggen fanns kvar. Byggnaden har varit uppförd i skiftesverk, den bedömningen grundar sig på att syllstenarna var oregelbundna, med olika höjder och att ett stolphål fanns i vägglinjen. I norr fanns två syllstenar A1 (figur 10) och söder om dem fanns några syllstenar A2, A5 och ett stolphål, A3, i vilket en väggstolpe suttit. Inom husets utbredning fanns några stenar A8 som utgjorde delar av golvet. Öster om huset fanns stenar som var rester av en stenlagd yta, A4, att gå på. I söder var huset stört och en störning fanns även i husets västra del och vi vet därför inte hur långt huset ha varit.

Ett <sup>14</sup>C-prov från ett avsatt lager på golvet i huset dateras till intervallet 1327–1439 och det är 82,5 procent sannolikhet att provet dateras 1395–1439 (prov 1, kal. 2 sigma, tabell 4 och bilaga 4). En sektion (nr 1, figur 11) upprättades och från lager 5 togs ett <sup>14</sup>C-prov, nr 3, som kan vara samtida med huset. Provet dateras 1428–1617 (kal. 2 sigma, tabell 4 och bilaga 4) och inom intervallet är det 88,1 procent sannolikhet att provet dateras 1428–1504. Huset dateras sannolikt till intervallet sent 1300-tal till slutet av 1400-talet, men vi vet inte hur länge huset stod.

Från sektion 1, lager 7, togs ett <sup>14</sup>C-prov, nr 2, som var yngre än huset. Frågeställningen var hur gammalt det yngsta kulturlagret som avsatts på platsen var. Men provet kunde inte dateras. Söder om huset fanns hus 2 som bedöms kunna vara samtida, eller något äldre.



Figur 10. Hus 1. Byggnaden var fragmentariskt bevarad. Huset har varit uppfört i skiftesverk (se figur 9 för planens läge). Skala 1:80.



Figur 11. Sektion 1 sedd från sydväst. Syllstenen A6 låg väster om sektionen, men ritades in för att visa höjden. Ett  $^{14}\text{C}$ -prov, nr 3, togs från lager 5. Undergrunden nåddes i en grop som grävdes för hand (se figur 9 och 10 för sektionens läge). Skala 1:40.

Lagerbeskrivningar:

1. Blågrå siltig lera. Undergrund.
2. Brun siltig lera, gammal markhorisont.
3. Mörkbrun lerblandad kulturjord med inslag av tegelflisor, små kalkbruksbitar, träflisor och små stenar.
4. A4, stenlagd yta samtidigt med hus 1, A1 och A2. Mellan stenarna mörkbrun lerblandad kulturjord med inslag av tegelflisor
5. Mörkbrun lerblandad kulturjord med inslag av tegelflisor och enstaka djurben.  $^{14}\text{C}$ -prov 5 togs från lagret.
6. Mörkbrun lerblandad kulturjord, färre tegelflisor i jämförelse med lager 5. En bit obränd kalksten och stenar.
7. Brun lerblandad kulturjord med inslag av bränd lera, stenar och tegelflisor.
8. Sand. Bärlager.
9. Lera med inslag av grus. Bärlager.
10. Sand och grus. Bärlager.
11. Små gatstenar.

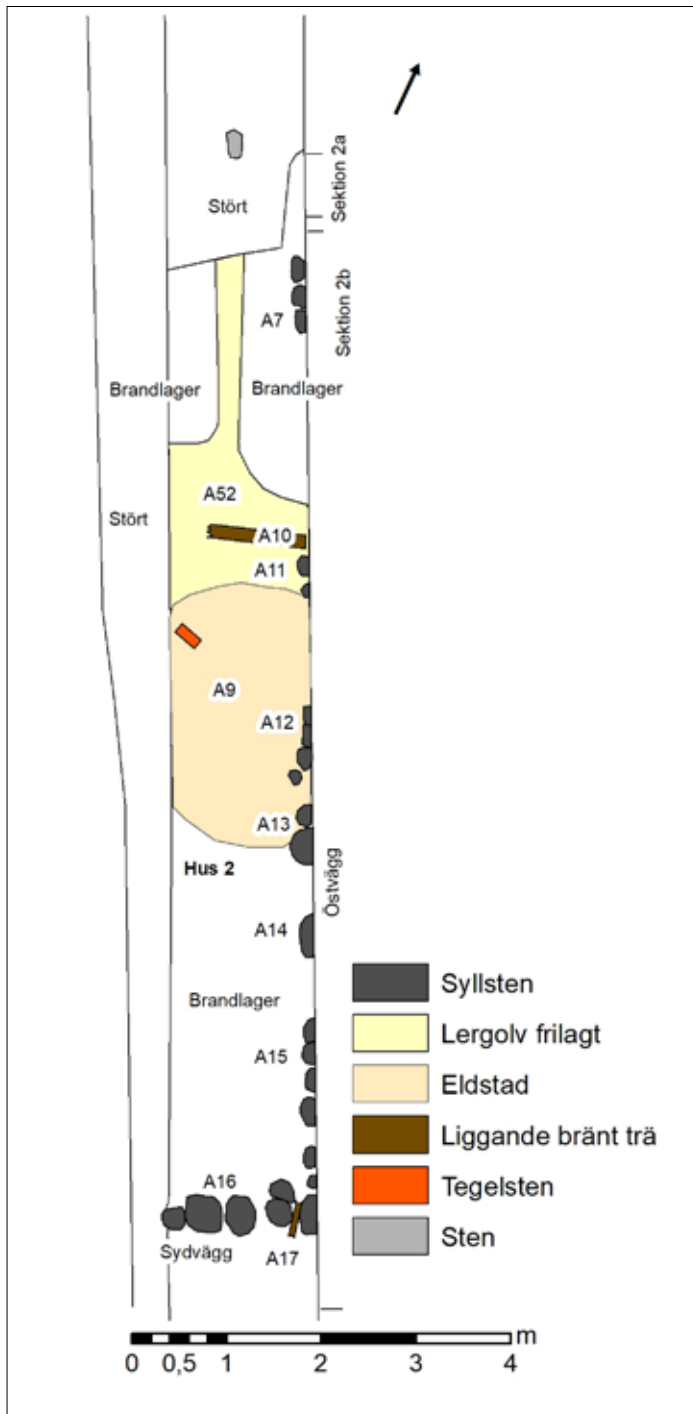


Figur 12. Resterna av hus 1. I bakgrunden ses Skolgatan och till höger skymtar Rektorsgatan. Foto från sydöst.

## Hus 2

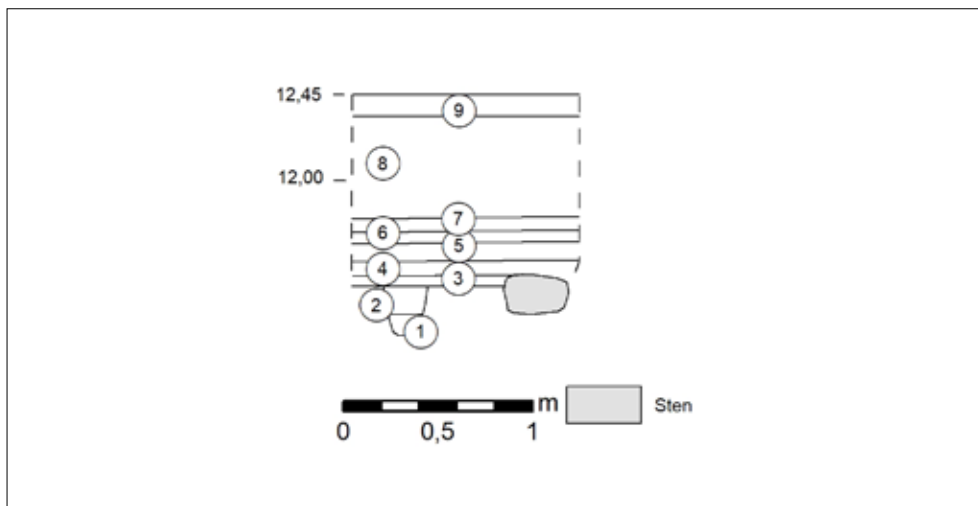
Huset (figur 9, 13 och 16) begränsas av syllstensrader i söder (A16) och i öster (A7 och A11–A15). Två sektioner upprättades (sektion 2a, figur 14) och i sektion 2b, ses ett brandlager (lager 4, figur 15) som utgjorde delar av ett bränt torvtak. Huset har brunnit och brandlagret överlagrade huslämningen. Delar av lergolvet, A52, frilades i den norra delen. Med tanke på variationerna på höjdnivåerna på syllstenarna i byggnadens östvägg (figur 15) är det sannolikt att byggnaden har varit uppförd i skiftesverk. På golvet fanns rester av en eldstad, A9, som avtecknade sig som en yta med krossat kalkbruk, krossat tegel och en tegelsten. Efter att huset brann har tegel och de stenar som utgjort eldstaden avlägsnats. Två brända träbitar, A10 och A17, påträffades inom husets utbredning och de utgör troligtvis delar av takets raft, det vill säga stänger eller störar till taksparrar. Inga fynd påträffades i huset.

Inget daterbart material för  $^{14}\text{C}$ -analys påträffades i huset förutom träet A10 och A17 som bedömdes vara tall som kan ha hög egenålder och därför gjordes ingen  $^{14}\text{C}$ -analys. Kulturlagren var inte bevarade norr om huset och husets västra del var bortgrävd. Eftersom huset låg på samma nivå som hus 1 så är det möjligt att de vara samtida, det vill säga från 1300- till 1400-tal. Inga spår fanns av att hus 1 har brunnit, men bränder kunde i vissa fall drabba endast ett hus på en gård. Men möjligheten finns att hus 2 är äldre än hus 1, i sektion 1 (figur 1) ses nämligen lager äldre än hus 1. Söder om hus 2 fanns kulturjord och hus 3 som bedöms vara samtida.



Figur 13. Hus 2. Byggnaden var fragmentariskt bevarad. Huset har sannolikt varit uppförd i skiftesverk som vilat på stenar och haft ett torvtak. Huset har brunnit (se figur 9 för planens läge). Skala 1:80.





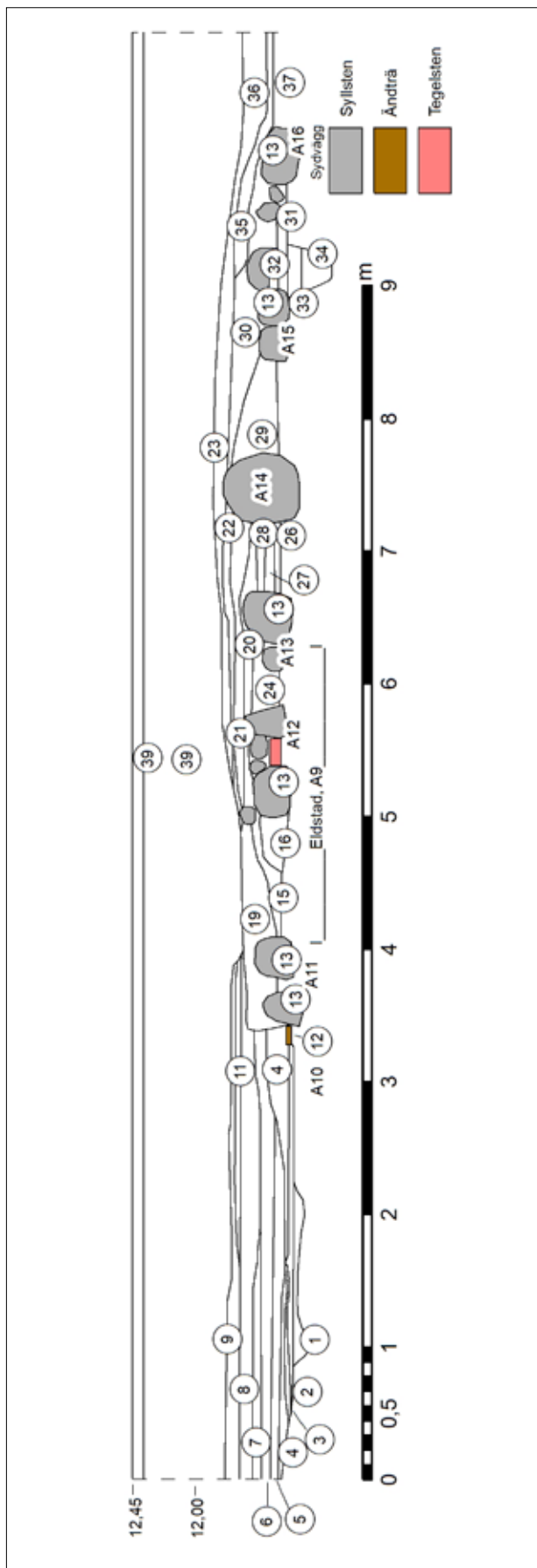
Figur 14. Sektion 2a sedd från sydväst. Undergrunden nåddes ej (se figur 9 och 13 för sektionens läge). Skala 1:40.

Lagerbeskrivningar:

1. Grå flammig lera med inslag av kalkbruk.
2. Brun kulturjordsblandad lera med stort inslag av förmultnat organiskt material och enstaka tegelflisor.
3. Horisont av brunt förmultnat organiskt material.
4. Brun lerblandad kulturjord med mycket stort inslag av förmultnat organiskt material.
5. Brun lerblandad kulturjord med stort inslag av förmultnat organiskt material, små tegelflisor och sand.
6. Brun lera blandad med kalkbitar och tegelflisor.
7. Sandig lera. Bärlager.
8. Grus och sand. Bärlager.
9. Plattor.



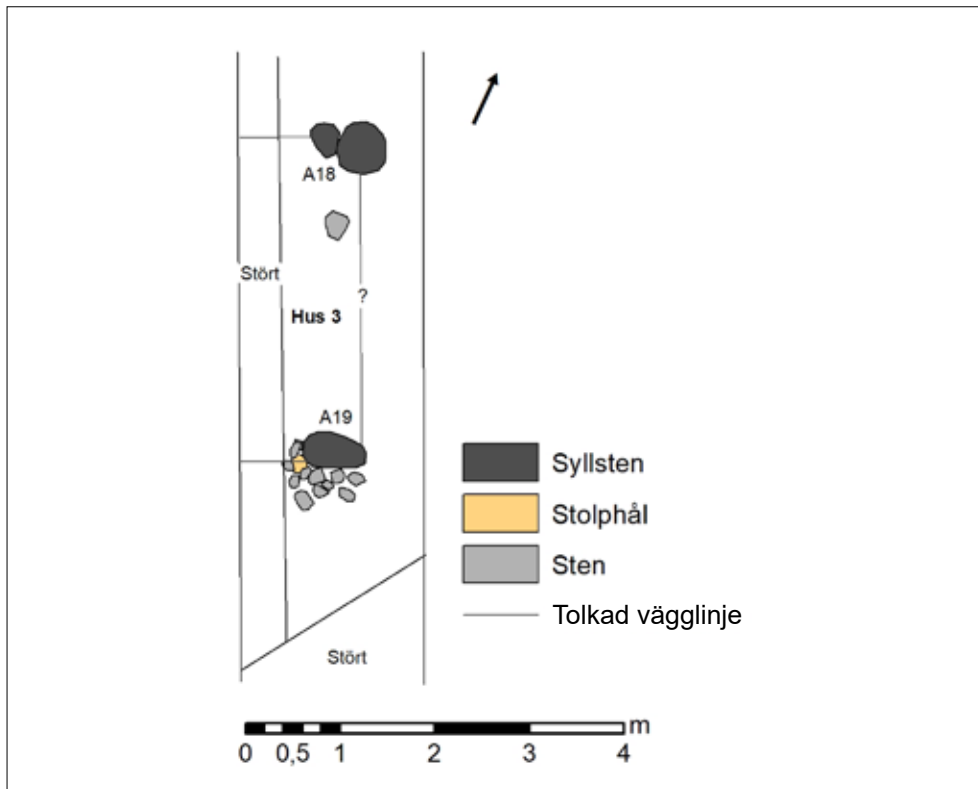
Figur 16. Resterna av hus 2. Till höger i schaktväggen ses syllstenar och i förgrunden platsen för eldstaden. I bakgrunden ses grus som lagts för fyllning till rören. Foto från sydöst.



Figur 15. Sektion 2b sedd från sydväst. A10, lager 12, är liggande trä. A9 är eldstad i hus 2. Lager 13 är syllstenar och A16 är sydväggen. Leran lager 1 och 26 är golv i huset. Lager 10, 14, 17, 18 och 25 utgår på grund av att de tillhör syllstensraden. Undergrunden, lager 43, nåddes i en grop som grävdes för hand (se figur 9 och 13 för sektionens läge). Skala 1:50.

#### Lagerbeskrivningar:

1. Ljusgrå lera, A52, golv i hus 2.
2. Mörkbrun lerblandad kulturljord med inslag av tegelfislor och ben. Avsatt i hus 2.
3. Svart sot, brandlager.
4. Beige sand, delvis bränd orange. Bränt torvtak.
5. Mörkbrun lerblandad kulturljord med mer än 50 % sot. Tillkom sannolikt då huset brann.
6. Brun lerblandad kulturljord med inslag av tegelfislor och brända kalkbruksbitar.
7. Ljust brunt förmultnat organiskt material.
8. Brun lerblandad kulturljord med stort inslag av tegelfislor. Brun rostig utfällning i lagret.
9. Mörkbrun lerblandad kulturljord med inslag av små stenar, tegelfislor och kalkbruk.
10. Utgår, del av syllstensraden, lager 13.
11. Grå sand och kalkbruk.
12. Bränt trä, A10.
13. Sten, syllstenar.
14. Utgår, del av syllstensraden, lager 13.
15. Svart sot och lera.
16. Klumpar av bränd kalk och tegelfislor. Raserad bränd eldstad i huset.
17. Utgår, del av syllstensraden, lager 13.
18. Utgår, del av syllstensraden, lager 13.
19. Krossat tegel.
20. Svart sot och sand.
21. Brun sand och lera.
22. Brun sand, lera och kalkbruk.
23. Brun sand och lera.
24. Kalkbruk.
25. Utgår, del av syllstensraden, lager 13.
26. Blågrå flammig lera. Lergolv i huset.
27. Svart sot.
28. Beige bränd sand. Bränt torvtak.
29. Ljusbrun lera.
30. Brun kulturljordsblandad lera med inslag av tegelfislor och kalkbruk.
31. Grå flammig lera. Golv.
32. Mörkbrun lerblandad kulturljord, avsatt på golvet i huset.
33. Brunsvart lerblandad kulturljord med stort inslag av sot.
34. Brun siltig lera. Undergrund.
35. Grått kalkbruk, tegelfislor och lerblandad kulturljord.
36. Brun sand och lera. Påfört lager.
37. Mörkbrun lerblandad kulturljord.
38. Grus och sand i olika skikt. Bärager.
39. Plattor.



Figur 17. Hus 3 identifierades genom syllstenar och ett stolphål. Resterna av huset är fragmentariska och svårtolkade (se figur 9 för planens läge). Skala 1:80.

### Hus 3 ekonomibyggnad

Huset (figur 9 och 17) var fragmentariskt bevarat och svårtolkat, men bedöms ha varit en ekonomibyggnad. Vi vet inte om huset har sträckt sig längre öster- och söderut. I norr tolkas huset begränsas av två syllstenar, A18, och på den större stenen kan en hörnstolpe ha vilat. Husets södra vägg kan ha vilat på den större stenen, A19, och även varit förankrad i stolphålet. Förekomst av ett stolphål i vägglinjen visar att huset har varit uppfört i skiftesverk. Inga fynd påträffades i huset. Figur 18 och 19 är översiktsbilder som visar schaktet där matarledningarna lades ner.

### Stenlagd gata, 1600-tal

Omedelbart söder om hus 1–3 fanns inga kulturlager bevarade. Men något längre söderut framkom, längs med den östra schaktväggen, rester av en fragmentariskt bevarad stenlagd gata (A20–A26, figur 20–22 och 24) som har lagts ut på den äldre tomtmarken i samband med att Västerås reglerades under 1600-talet. Då de gamla matarledningarna som fanns längs med schaktets sträckning togs bort samlades vattnet som fanns i ledningarna i schaktet (figur 23).





Figur 18. I schaktet lades matarledningar till markvärme ned. Foto från nordväst.



Figur 19. Schaktet sedd från sydöst.



Figur 20. Den stenlagda gatan. Foto från nordväst.



Figur 21. Den stenlagda gatan var framför allt bevarade invid den östra schaktväggen. Vatten som fanns i de äldre matarledningarna som togs bort samlades i schaktets botten. Foto från sydöst.

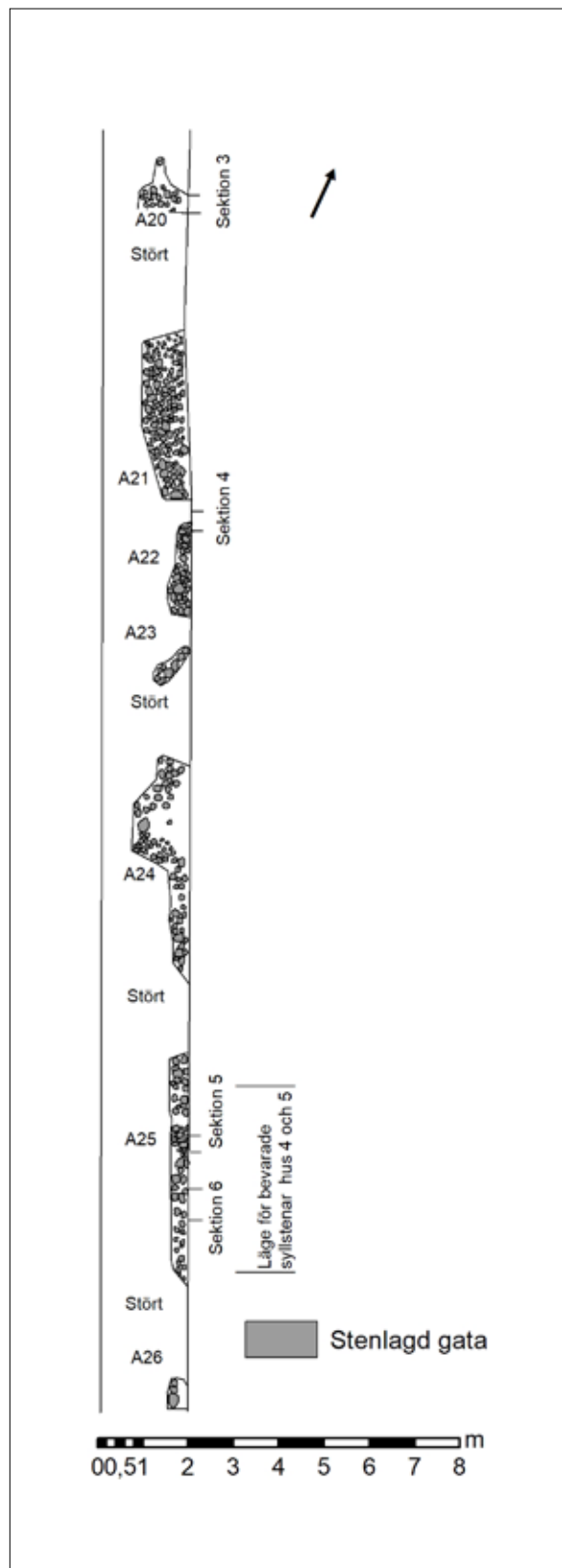




Figur 22. Arbetsbild som visar då Jonas Ros rensade fram fragmentariska lämningarna av gatan. Foto från söder.

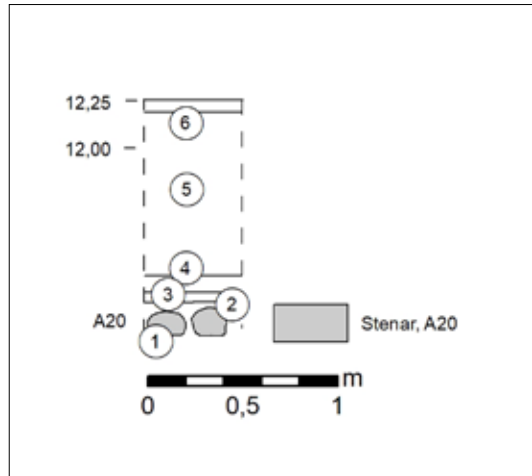


Figur 23. Då de gamla matarledningarna togs bort samlades stora volymer vatten som fanns i ledningarna i schaktet. Foto från nordväst.



Figur 24. Stenlagd gata, A20–A26, som sannolikt är från 1600-talet, fanns fragmentariskt bevarade längs med schaktets östra sida. Läget för underliggande syllstenar till hus 4 och 5 (figur 28) är markerade (se figur 9 för planens läge). Skala 1:160.

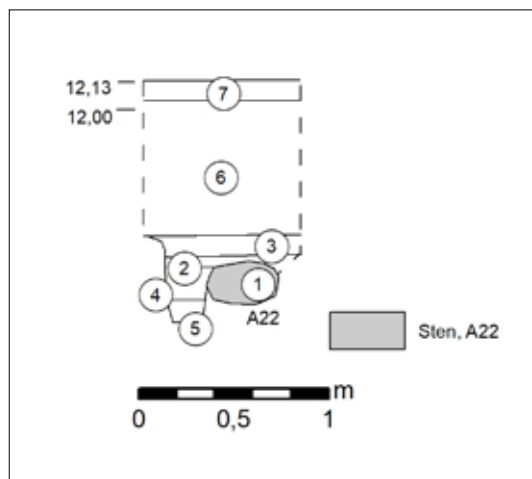
Tre sektioner nr 3–5 upprättades (figur 25–27). På en del av den stenlagda gatan, A22, påträffades en bit slagg (F1), för övrigt påträffades inga fynd på gatubeläggningarna som hållits rena. Gatan fanns sannolikt redan under medeltiden men var smalare, den var dock inte bevarad i schaktets norra del eftersom den har legat i schaktets västra sträckning. Däremot framkom rester av den medeltida gatan i schaktets södra del. Under den stenlagda gatan, A25, framkom hus 4, A27, och hus 5, A28 (figur 27).



Figur 25. Sektion 3 sedd från sydväst. A20 är rester av den stenlagda gatan. Undergrunden nåddes ej (se figur 9, 24 och 28 för sektionens läge). Skala 1:40.

Lagerbeskrivningar:

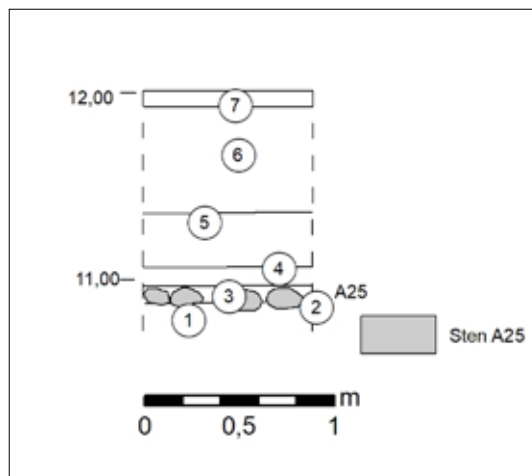
1. Sten, stenlagd gata A20.
2. Blått grus. Hårdgörning på den stenlagda gatan.
3. Brunt grus och grå lera.
4. Blågrått grus.
5. Grus och sand. Bärlager.
6. Plattor.



Figur 26. Sektion 4 sedd från sydväst. A22 tillhör den stenlagda gatan. Undergrunden nåddes sannolikt (se figur 9, 24 och 28 för sektionens läge). Skala 1:40.

Lagerbeskrivningar:

1. Sten, stenlagd gata, A22.
2. Mörkbrun lerblandad kulturjord med inslag av tegelfisor.
3. Brun lera.
4. Brun ler- och sandblandad kulturjord med inslag av tegelfisor och kalkbruk.
5. Blågrå lera. Sannolikt undergrund.
6. Grus och sand. Bärlager
7. Asfalt.



Figur 27. Sektion 5 sedd från sydväst. A25 är del av den stenlagda gatan. Ett <sup>14</sup>C-prov, nr 4, togs från lager 1. Undergrunden nåddes ej (se figur 9 och 28 för sektionens läge). Skala 1:40.

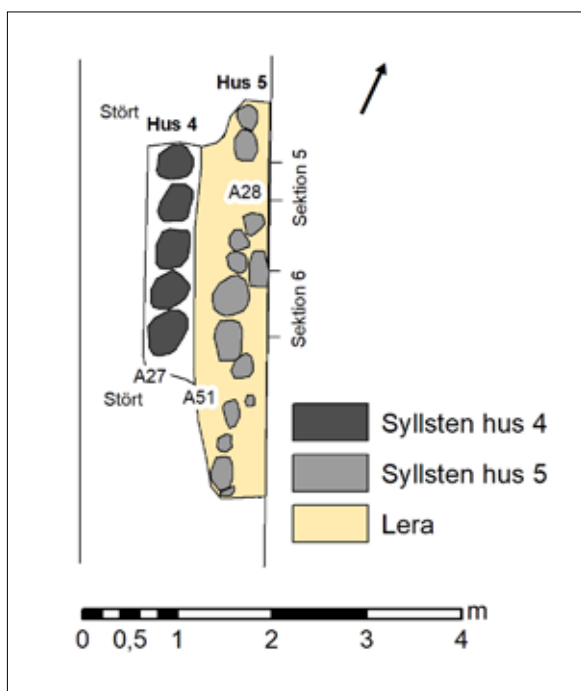
Lagerbeskrivningar:

1. Mörkbrun lerblandad kulturjord. <sup>14</sup>C-prov 4 togs från lagret.
2. Stenlagd gata, A25.
3. Mörkbrun lerblandad kulturjord.
4. Grått grus.
5. Brun lera med mycket stort inslag av stenar, 0,05–0,13 m stora.
6. Sand. Bärlager.
7. Asfalt.

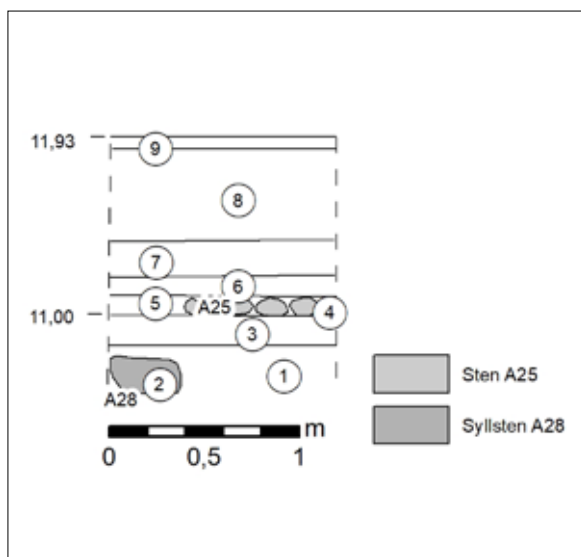
## Hus 4 och 5, 1200- till 1300-tal

Under den stenlagda gatan, A25 (figur 24 och sektion 6, figur 29) som bedöms vara från 1600-talet, framkom syllstensrader till två hus; hus 4, A27, och hus 5, A28 (figur 28). En lera, A51, sträckte sig från den östra schaktväggen fram till syllstensraden A27, hus 4. Leran var golv i det huset. I sektion 6 (figur 29) ses att leran, A51, lager 3, överlagrar A28, hus 5. Det betyder att hus 5 är äldre än hus 4. På grund av översvämning upplöstes och försvann dock leran som täckte A28 (figur 30 och 31). I sektion 6 (figur 29) ses även den stenlagda gatan, A25, som är yngre än husen.

Ett <sup>14</sup>C-prov, nr 4, togs från sektion 5, lager 1 (figur 29). Provet togs från lagret under leran som utgjorde lergolv i hus 4. Lagret har avsatts samtida med att hus 5 var i funktion. Provet dateras 1280–1392 (kal. 2 sigma, tabell 4 och bilaga 4). Hus 4 är något yngre, troligtvis från 1400-talets första hälft.



Figur 28. Hus 4 med syllstensraden A27, med tillhörande lergolv, A51. Hus 5 med syllstensrad A28, var äldre, men leran som funnits över stenarna var inte bevarad på grund av översvämning av vatten. Hus 5 var äldre än hus 4 (se figur 9 för planens läge). skala 1:80.



Figur 29. Sektion 6 sedd från sydväst. A25 är del av den stenlagda gatan från 1600-talet. Stenen A28 var del av syllstensraden till hus 5. Den grå leran, A51, är golv till hus 4, syllstensrad A27. Ett <sup>14</sup>C-prov togs från lager 1. Undergrunden nåddes ej (se figur 9 och 28 för sektionens läge). Skala 1:40.

### Lagerbeskrivningar:

1. Mörkbrun lerblandad kulturjord, avsatt lager. Ett <sup>14</sup>C-prov togs från lagret.
2. Syllsten, A28, i hus 5.
3. Grå lera, A51, hus 4.
4. Stenar, stenlagd gata, A25.
5. Mörkbrun lerblandad kulturjord.
6. Sand.
7. Lera tegelkross och stenar.
8. Sand. Bärlager.
9. Asfalt.

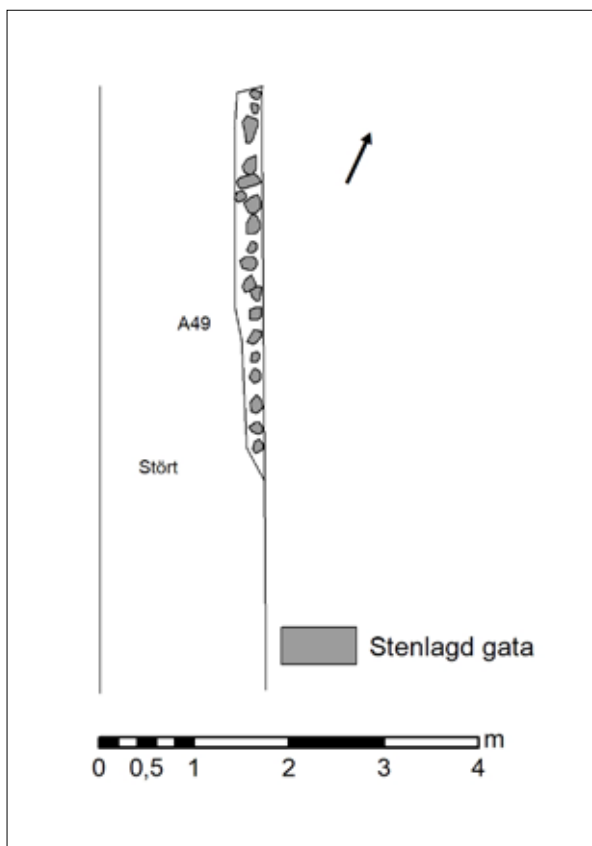




Figur 30. Syllstensrader till hus 4, A27, till höger och A28 till hus 5 till vänster, då de gamla matarledningarna tagits bort. Foto från nordväst.



Figur 31. Syllstensrader till hus 4, A27, till höger och hus 5, A28, till vänster. Vattnet rann inte undan innan ledningarna lades ned vilket försvårade undersökningen. Foto från nordväst.



### Stenlagd gata, 1600-tal

Söder om hus 4 och 5 framkom fragmentariska rester efter den stenlagda gatan, A49 (figur 9 och 32). Söder om den fanns hus 6.

Figur 32. Fragmentariska rester av gatan, A49 (se figur 9 för planens läge). Skala 1:80.

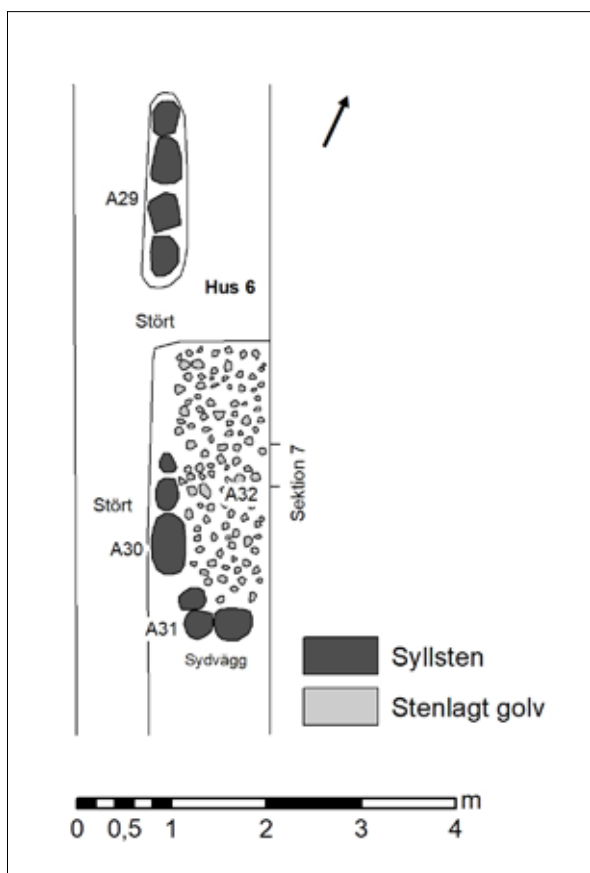


## Hus 6, fähus för får/get, 1200-tal

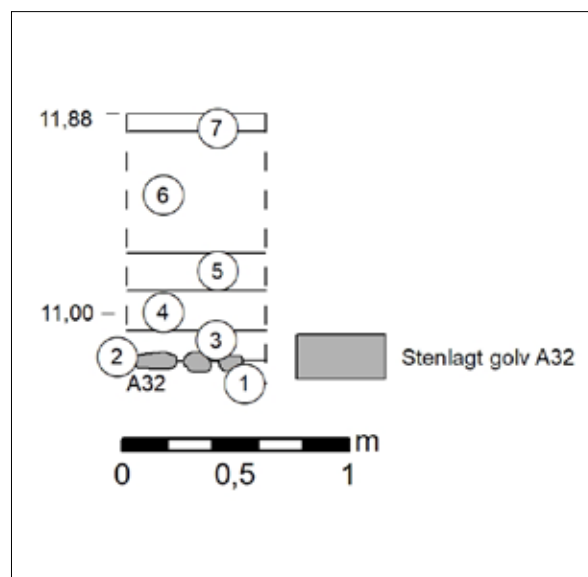
Husets västra vägg avtecknade sig genom syllstensraden A29 och A30 (figur 9 och 33). Läget för den södra väggen identifierades genom syllstensraden A31. Den västra syllstensraden var oregelbunden och väggen har sannolikt varit uppförd i skiftesverk. Inga spår fanns av den norra väggen, där var kulturlagret bortgrävt. I huset fanns ett stenlagt golv, A32, som har haft dränerande funktion vilket indikerar att det var en ekonomibyggnad.

En sektion nr 7 (figur 34) upprättades. Ett arkeobotaniskt prov analyserades från lagret (lager 3, sektion 7) som avsatts på det stenlagda golvet. Provet bestod av kraftigt nedbrutet organiskt material, troligtvis avföring från djur. Några bitar spillning från får eller get identifierades. Dessutom fanns mindre kvistar och många var ”avklippta” och de var troligen rester efter lövfoder (Gustafsson 2022; bilaga 5). På golvet påträffades en bit järnslag (F2; sektion 7, lager 4) som hamnat där sekundärt.

Hela golvet i huset frilades inom schaktet, men inget benmaterial för <sup>14</sup>C-analys framkom. Från lagret som var yngre än hus 6 (sektion 7, lager 4 figur 34) <sup>14</sup>C-daterades ett prov, nr 5, till 1224–1288 (kal. 2 sigma, tabell 4 och bilaga 4) och huset är något äldre, men sannolikt från 1200-talet. Söder om hus 6 fanns en nivå med kulturjord och söder därom hus 7. Hus 6 bedöms vara samtidigt med hus 7 och från 1200-talet.



Figur 33. Hus 6 bedöms ha haft en vägg i skiftesverk och på golvet fanns en stenlagd yta som haft dränerande funktion för träck och urin från djur som vistats där. Ett arkeobotaniskt prov togs från golvet (se figur 9 för planens läge). Skala 1:80.



Figur 34. Sektion 7 sedd från sydväst. A32 är ett stenlagt golv i hus 6. Ett arkeobotaniskt prov togs från lager 3 som avsatts i lagret. Ett <sup>14</sup>C-prov, nr 5, togs från lager 4 som var yngre än huset. Undergrunden nåddes ej (se figur 9 och 33 för sektionens läge). Skala 1:40.

Lagerbeskrivningar:

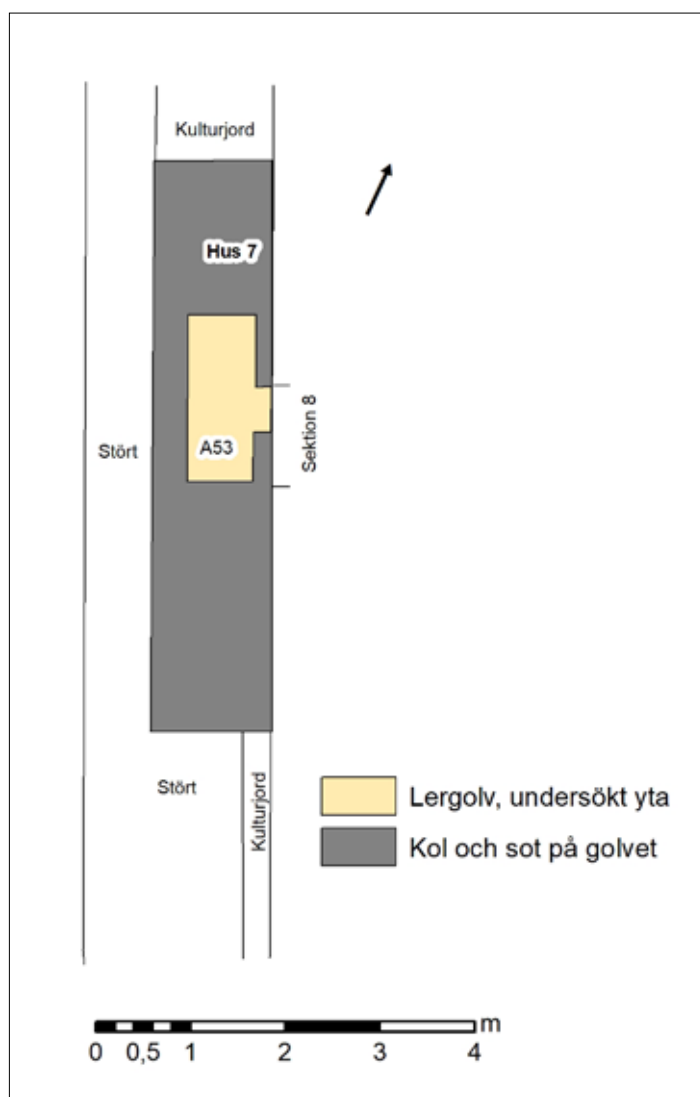
1. Brun lera.
2. Stenar, stenlagt golv, A32, i huset.
3. Brun lera, kulturjord, gulbrun träck, avföring från får/get. Ett arkeobotaniskt prov togs från lagret.
4. Ljus brun lera. Ett <sup>14</sup>C-prov, nr 5, togs från lagret.
5. Brun lera med inslag av stenar och krossade tegelstensbitar.
6. Grus och sand. Bärlager.
7. Plattor.

## Hus 7, smedja och ekonomibyggnad, 1200-tal

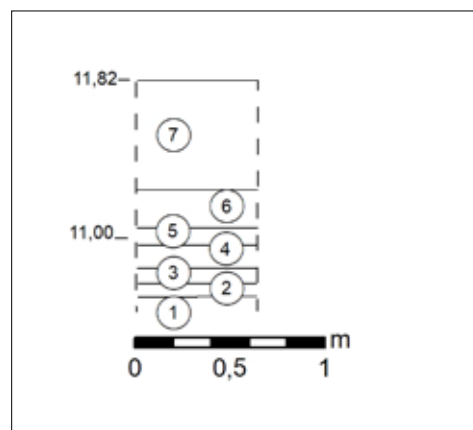
Husets utsträckning fastställdes genom utbredningen av ett lager med kol och sot (figur 9 och 35) och i där påträffades två slaggsållor (F3, sektion 8, lager 4, figur 37), det vill säga slaggsåll med konvex undersida och ojämn ovalsida. En slaggsålla bildas i botten av den öppna härden kallad ässja och representerar en användning av ässjan vid smide. Slaggsållan rensades ut vid nästa tillfälle då smide skulle bedrivas.

Slaggen visar att smide bedrivits i huset, men inga spår framkom av en ässja inom den del av huset som undersöktes. Inga spår fanns av husets norra och södra väggar trots att de partierna frilades. Kanske har väggarna, som kan ha varit uppförda i knuttimmer, vilat på syllstenar i husets hörn. Läget för den västra väggen var bortschaktad. Delar av lergolvet frilades och på det fanns ett tunt avsatt lager.

En sektion, nr 8 upprättades. Ett arkeobotaniskt prov togs från lagret som avsatts på golvet (lager 4, sektion 8, figur 36). Provet innehöll förkolnade sädeskorn, ogräsfrön och oförkolnade frön från ängsväxter. Växtresterna bestod av ogräs och ängsväxter från i första hand fuktig ängsmark. Störst var inslaget av starr, följt av säv, smörblomma, olika sorter fingerört med flera arter. Det förkolnade växtmaterialet tolkades som hushållsavfall



◁ Figur 35. Hus 7. Delar av lergolvet, A53 frilades. Husets utbredning identifierades genom ett lager kol och sot med inslag av slaggsållor. Inga spår fanns av väggarna inom schaktet. Huset har periodiskt använts för smide och under andra perioder för förvaring av foder och säd (se figur 9 för planens läge). Skala 1:80.



Figur 36. Sektion 8 sedd från sydväst. Lager 3 var golv i huset. Från lager 4 togs ett <sup>14</sup>C-prov, nr 6, och ett arkeobotaniskt prov togs även från lagret. Undergrunden nåddes ej (se figur 9 och 35 för sektionens läge). Skala 1:40.

Lagerbeskrivningar:

1. Brun kulturjordsblandad lera, golv, A53.
2. Gulbrun sand och rostigt material.
3. Brunsvart lera med inslag av slagg.
4. Svart sot med inslag av bränd lera, och kulturjord, slagg. Avsatt i hus 7. <sup>14</sup>C-prov, nr 6, och ett arkeobotaniskt prov togs från lagret.
5. Brun lera. Påfört lager.
6. Brun lera med stort inslag av krossat tegel.
7. Gus och sand. Bärlager.

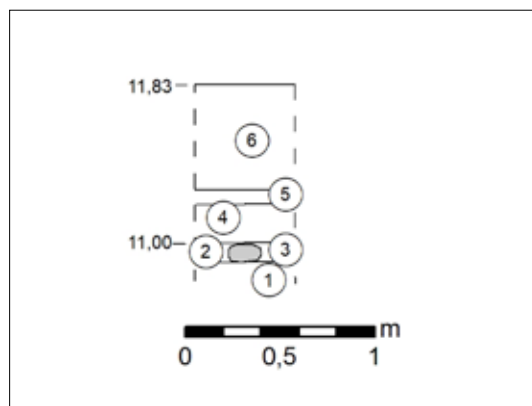
som förkolnats i samband med matberedning eller eld. Samtliga förkolnade växter utgjordes av sädeskorn från skalkorn och havre samt fragment från sädeskorn som inte kunde artbestämmas. Utifrån det arkeobotaniska materialet borde huset utnyttjats som ekonomibyggnad för säd och kanske foder. I provet fanns även glödskal,<sup>2</sup> men inget magnetiskt material påträffades vare sig före eller efter våtsiktning (Gustafsson 2022, bilaga 6). Byggnaden har följaktligen både haft funktion som smedja och som ekonomibyggnad för förvaring av foder och säd. Förklaringen kan vara att smide bedrevs periodiskt i huset och under andra perioder användes för förvaring. Kanske var det vanligt att smedjor som ej användes kontinuerligt periodiskt användes för förvaring, något annat exempel känner jag dock inte till.

Från lagret som avsatts i huset (sektion 8, lager 4, figur 36) togs ett <sup>14</sup>C-prov, nr 6, som dateras till 1231–1380 (kal. 2 sigma, tabell 4 och bilaga 4) och inom intervallet är det 85,8 procent sannolikhet att provet dateras till perioden 1259–1302. Huset bedöms vara samtidigt med hus 6.

En sektion, nr 9, upprättade över lagren söder om hus 7 (figur 38 och 39).



Figur 37. På golvet i hus 7 påträffades två slaggsällor (F3) som indikerar att smide har bedrivits i byggnaden.

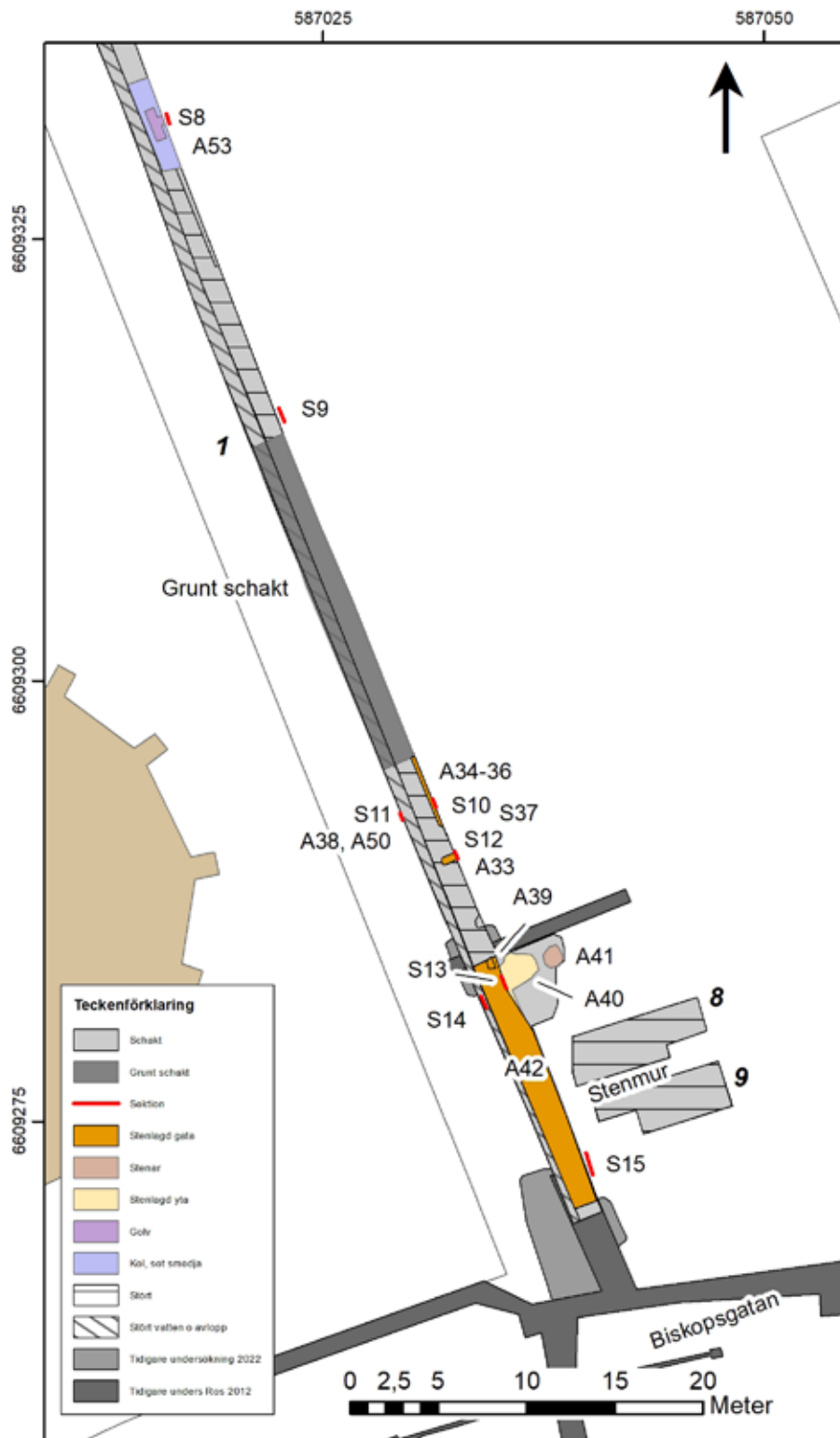


Figur 38. Sektion 9 sedd från sydväst. Undergrunden nåddes ej (se figur 39 för sektionens läge). Skala 1:40.

Lagerbeskrivningar:

1. Brun lerblandad kulturjord.
2. Brun lerblandad kulturjord med inslag av tegelflisor och stenar.
3. Stenar i lager 2.
4. Grå lera.
5. Brun lera, tegelflisor och stenar. Påfört lager.
6. Grus och sand. Bärlager.

2. Glödskal är skal av järnoxid som är en typ av slagg som bildas vid föremålssmide, då man bearbetar och smider järn på ett järnsted med hammare. Glödskal deponeras upp till några meter från där det smids. Förekomsten av glödskal är ett starkt argument för att det har funnits en smedja på platsen.

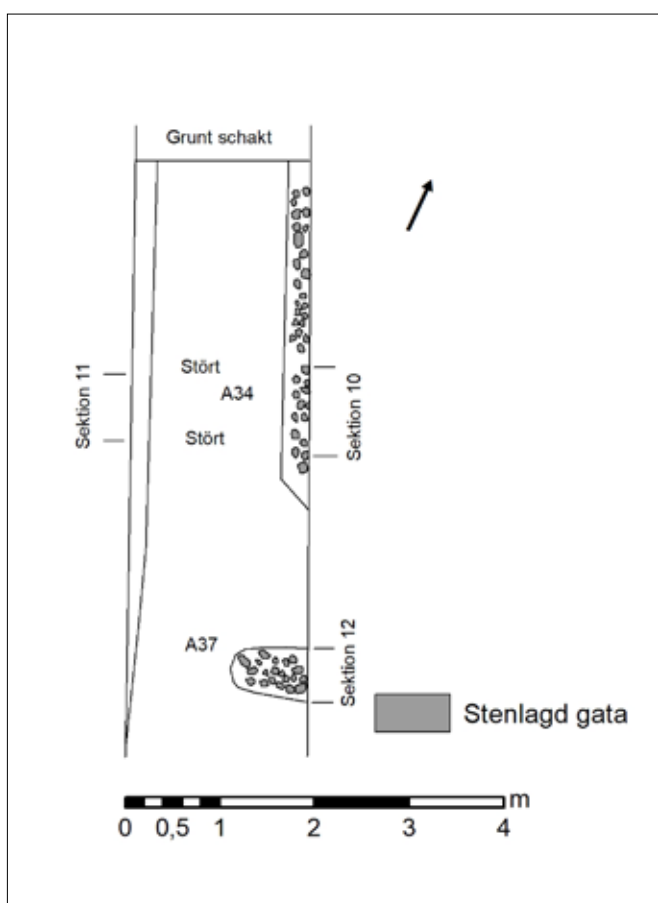


Figur 39. Undersökningsområdets södra del med delar av schakt 1, 8 och 9 markerade med siffror lutande i fet stil. Sektionsnummer är markerade med S och en siffra och anläggningar med A och en siffra. Vidare ses schakt från tidigare undersökningar. Utdrag ur Primärkartan. Skala 1:400.

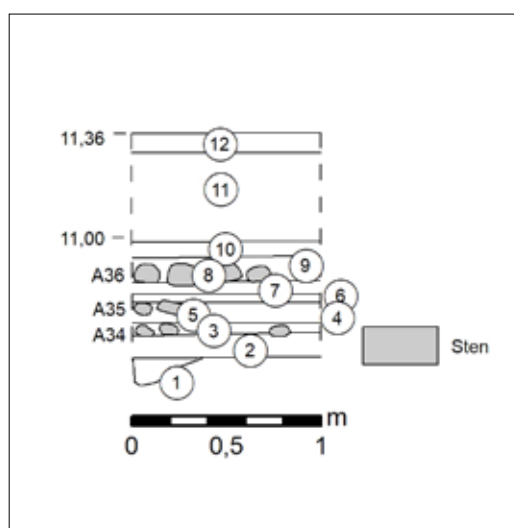


## Stenlagd gata, 1600-tal

Söder om sektion 9 (figur 39) lades ledningen grundare längs en sträcka av cirka 19 meter och inga kulturlager framkom där. Söder om detta schaktades djupare och där framkom rester av den stenlagda gatan från 1600-talet, A34 och A37 i plan (figur 39 och 4). Tre sektioner upprättades och i sektion 10 (figur 41) ses tre stenlagda gatunivåer, A34–A36. I lager 4 (sektion 10) påträffades en hästkosöm (F16), för övrigt framkom inga fynd i sektionerna 10–12. Det är därför inte möjligt att närmare datera lagren och den stenlagda gatan genom fynd, men den äldsta bedöms vara från 1600-talet och den yngsta är troligen från 1700-talet, eller möjligen något yngre. I sektion 11 (figur 42), som upprättades i den västra schaktväggen, ses två stenlagda gatunivåer, A38 och A50 som ej var bevarade i plan. Gatan har alltså även funnits på platsen för västra schaktväggen. Även i sektion 12 (figur 43) ses den stenlagda gatunivån, A37.



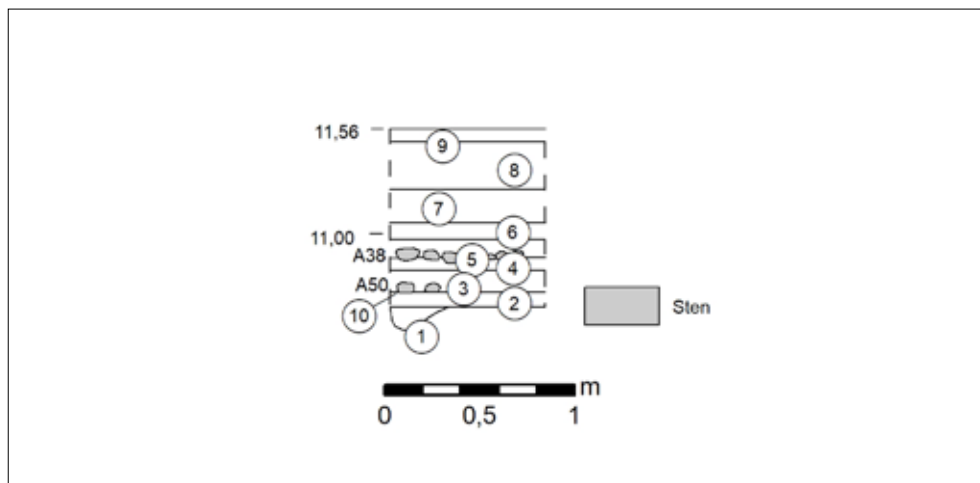
Figur 40. Stenläggning A34 och 37 framkom längs schaktets östra sida (se figur 39 för planens läge). Skala 1:80.



Figur 41. Sektion 10 sedd från sydväst. Tre stenlagda gatunivåer, A34–A36 framkom, den äldsta från 1600-talet och den yngsta troligen från 1700-talet. Undergrunden nåddes troligtvis (se figur 39 och 40 för sektionens läge). Skala 1:40.

### Lagerbeskrivningar:

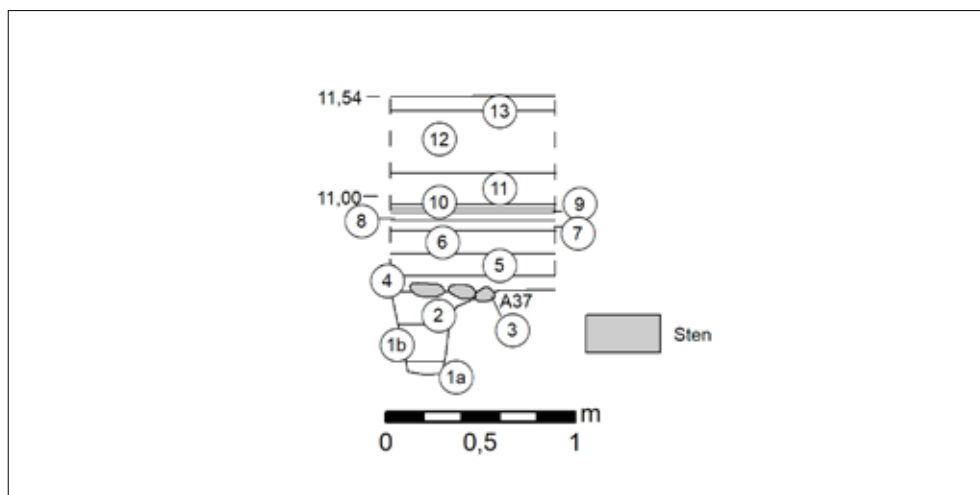
1. Grå lera, troligtvis undergrund.
2. Grått lager. Brända kalkbruksbitar, kalkbruk och små stenar, kan ha tillkommit vid husbyggnation.
3. Stenar, stenlagd yta, A34.
4. Mörkbrun lerblandad kulturjord.
5. Stenar, stenlagd gata, A35, fanns ej bevarad i plan.
6. Mörkbrun lerblandad kulturjord.
7. Ljusbrun siltig lera.
8. Stenar, stenlagd gata, A36, fanns ej bevarad i plan.
9. Brun kulturjordsblandad lera med inslag av tegelbitar.
10. Blågrå sand med en elkabel längs med schaktet.
11. Grus och sand. Bärlager.
12. Platta.



Figur 42. Sektion 11 sedd från nordöst. A50 och A38 är stenlagda gatunivåer. Undergrunden nåddes ej (se figur 39 och 40 för sektionens läge). Skala 1:40.

Lagerbeskrivningar:

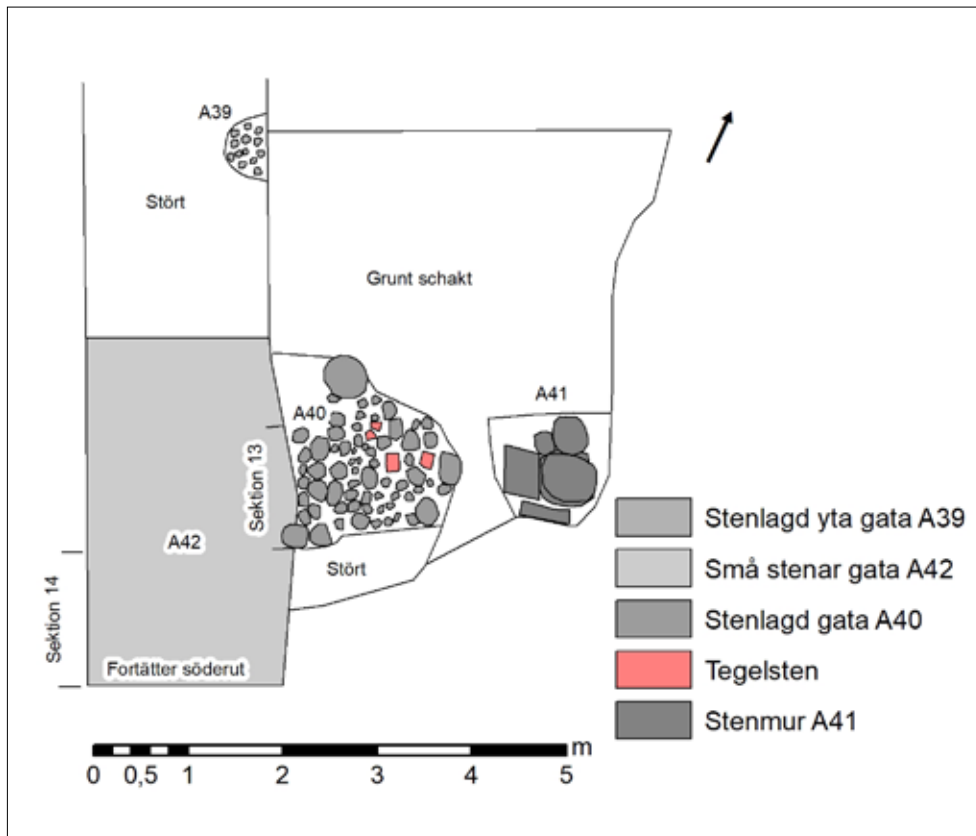
- |   |  |
|---|--|
| 1. Mörkbrun lerblandad kulturjord med inslag av tegelflisor och kalkbruksbitar. | 6. Mörkbrun lerblandad kulturjord med inslag av träflisor och tegel. |
| 2. Blågrå lera.   | 7. Brun lera med stort inslag av tegelflisor.                        |
| 3. Mörkbrun lerblandad kulturjord.  | 8. Grus och sand. Bärlager.  |
| 4. Brun sand och lera.  | 9. Plattor.  |
| 5. Stenar, gata, A38, ej i plan.  | 10. Stenar, stenlagd yta, A50, ej i plan.                            |



Figur 43. Sektion 12 sedd från sydväst. A37 är rest av den stenlagda gatan. Undergrunden nåddes ej (se figur 39 och 40 för sektionens läge). Skala 1:40.

Lagerbeskrivningar:

- |   |                                       |
|---|---------------------------------------|
| 1a. Mörkbrun lerblandad kulturjord.                           | 6. Brun siltig lera.                  |
| 1b. Ljusgrå siltig lera.                                      | 7. Brun kulturjordsblandad lera.      |
| 2. Grått morängrus.   | 8. Grått siltigt grus.                |
| 3. Stenlagd yta, gata, A37.                                   | 9. Mörkbrun lera med inslag av tegel. |
| 4. Blågrå kulturjordsblandad lera med inslag av tegelflisor.  | 10. Ljusbrun lera.                    |
| 5. Brunt förmultnat material blandat med kulturjord och lera. | 11. Blågrått grus och en elkabel.     |
|   | 12. Grus och sand. Bärlager.          |
|   | 13. Plattor.                          |



Figur 44. I schaktet framkom rester av den stenlagda gatan, A39, från 1600-talet. Längre söderut ses en yta med små stenar, A42, från medeltiden, denna beläggning fortsatte söderut (figur 39). Öster om schaktet för matarledningen framkom en yngre stenlagd gatusträckning, A40 från 1800- och 1900-talen. Vidare ses rester av en mur, A41, från 1800- till 1900-talen (se figur 39 för planens läge). Skala 1:80.

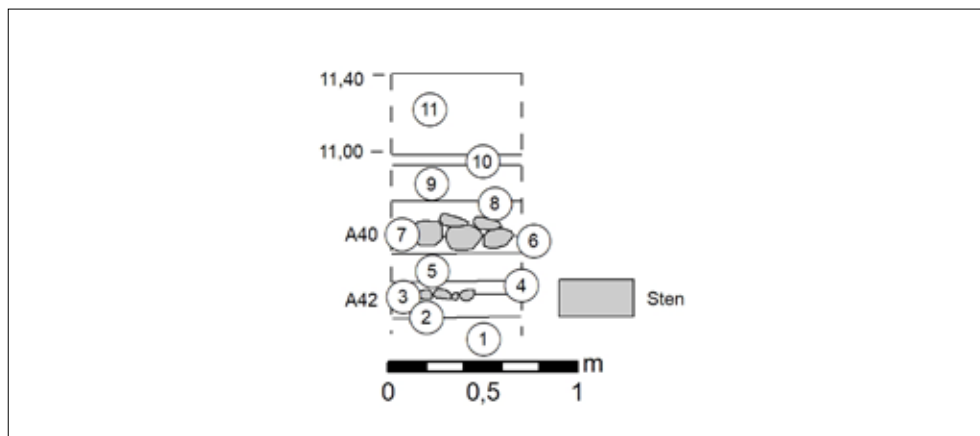
## Äldsta gatubeläggningen, 1300- till 1400-tal

Söderut invid östra schaktväggen framkom delar av den stenlagda gatan, A39 (figur 39 och 44), från 1600-talet. Något längre söderut framkom i hela schaktet, med undantag för den västra delen, en hårdgörningsyta uppbyggd av små stenar, A42 (figur 39 och 42), vilket var den äldsta gatubeläggningen som påträffades.

I sektion 13 (figur 39, 44 och 45) ses ett lager, nr 2, med kalkbruk och sand på undergrunden. Lagret var sannolikt spill från arbete med ett hus uppfört av tegel och sten i närheten. Troligtvis tillkom lagret vid arbete med domkyrkan. Under medeltiden gjordes fortlöpande reparationer och tillbyggnader och kapell byggdes på utsidan av domkyrkan. Arbetsområdet för byggnadshytan torde ha varit stort. Men vi kan inte utesluta att lagret har tillkommit vid arbete med en annan byggnad. Sannolikt har lagret påförts på denna plats för att skapa en dränerande hårdgörningsyta att gå på längs gatans sträckning.

På kalkbruks- och sandlagret har lagret med små stenar, lager 3 (figur 45), lagts. Det var den äldsta skepnaden av gatan med beläggning av små stenar. På gatan fanns ett avsatt lager, 4, och från det <sup>14</sup>C-daterades ett prov till 1311–1425 (prov 7, kal. 2 sigma, tabell 4 och bilaga 4).

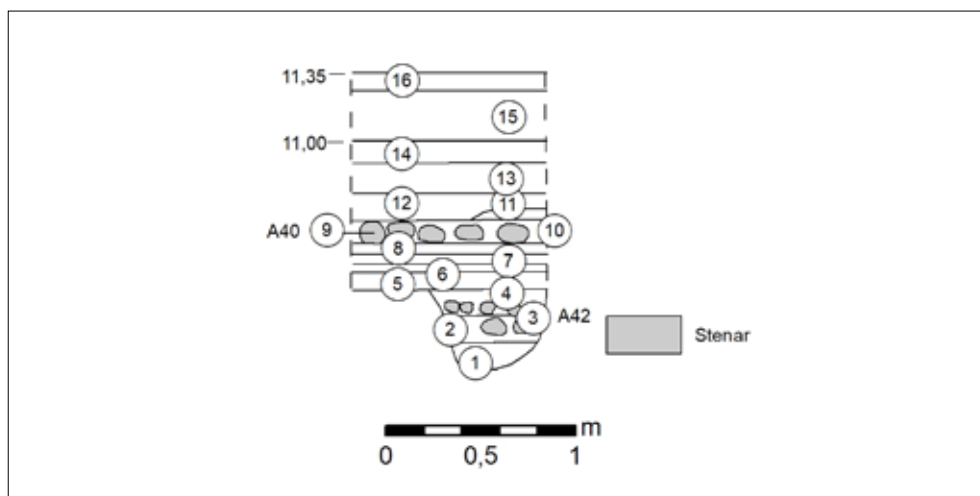
I sektion 15, lager 2, som dokumenterades något längre söderut (figur 39 och 46), ses även lagret med kal och sand. Även där ses den äldsta stenlagda ytan, A42, lager 3.



Figur 45. Sektion 13 sedd från sydväst. Ett  $^{14}\text{C}$ -prov, nr 7, togs från lager 4. Undergrunden nåddes (se figur 39 och 44 för sektionens läge). Skala 1:40.

Lagerbeskrivningar:

- |   |  |
|---|--|
| 1. Brun lera. Undergrund.   | 7. Stenar, stenlagd gata, A40.   |
| 2. Kalkbruk och sand.   | 8. Mörkbrun lerblandad kulturjord med inslag av tegelbitar och stenar. |
| 3. Stenlagd yta, gatubeläggning, A42.   | 9. Beige lera och grus. Påfört lager.                                  |
| 4. Mörkbrun lerblandad kulturjord med inslag av små stenar och små tegelflisor. | 10. Rödbrun lera, krossat tegel och tegelflisor.                       |
| 5. Blåbrun lera.  | 11. Sand. Bärlager.  |
| 6. Blågrå lera.   |  |



Figur 46. Sektion 15 sedd från sydväst. Här ses den äldsta stenlagda gatubeläggningen, A42 och den yngre gatan A40 från 1800- till 1900-tal. Ett  $^{14}\text{C}$ -prov, nr 8, togs från lager 4. En grop grävdes, men undergrunden nåddes ej (se figur 39 för sektionens läge). Skala 1:40.

Lagerbeskrivningar:

- |  |   |
|--|---|
| 1. Mörkbrun lerblandad kulturjord.   | 9. Stenar, stenlagd gata, A40.                                    |
| 2. Grus, sand, kalkbruk, kalkstenar 0,1×0,1 m stora. Påfört som underlag till lager 3, stenlagd yta, A42.        | 10. Mörkbrun lerblandad kulturjord, sand och tegelflisor.         |
| 3. Stenar, stenlagd yta, A42.  | 11. Grått kalkbruk.   |
| 4. Mörkbrun lerblandad kulturjord, tegelkross och små stenar. Ett $^{14}\text{C}$ -prov, nr 8, togs från lagret. | 12. Mörkbrun lerblandad kulturjord med inslag av kalkbruk.        |
| 5. Mörkbrun lerblandad kulturjord.   | 13. Flammig brun, röd och brunlera samt små stenar. Påfört lager. |
| 6. Brun lera.  | 14. Brun sand och lera. Bärlager.                                 |
| 7. Grå sand och lera.  | 15. Sand. Bärlager.   |
| 8. Brun sand och lera, underlag till stenlagd gata, A40.   | 16. Asfalt.   |



Från lager 4 som var avsatt på stenarna på togs ett  $^{14}\text{C}$ -prov som dateras 1305–1417 (prov 8, kal. 2 sigma, tabell 4 och bilaga 4) och inom intervallet är det 65,3 procent sannolikhet att provet dateras 1305–1364. Gatubeläggningen har sannolikt lagts under 1300-talet, men möjligheten finns att gatan periodiskt rengjordes och lager grävdes bort och att dateringarna därmed representerar sista skedet innan yngre lager tillkom på platsen.

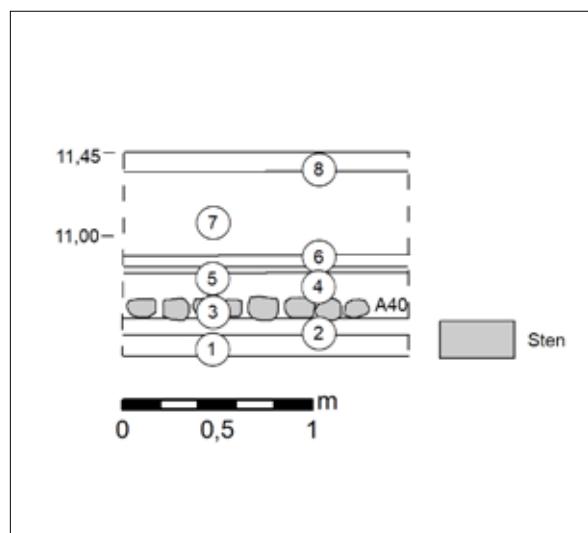
## Stenlagd gata och mur

I en utvidgning av schaktet österut framkom en yngre stenlagd nivå, A40 (figur 39, 47 och 44). Stenläggning fanns även längre söderut i schaktväggen och dokumenterades i sektion 15 (figur 46). Eftersom stenläggningen även fanns i den västra schaktväggen (sektion 14, figur 48) kan slutsatsen dras att det var en stenlagd gatunivå och inte en gårdsplan. På den stenlagda gatan påträffades keramik av typen yngre rödgods. Det var en bottenkantbit till en kruka med olivgrön glasyr (F13, figur 49) och del av ett fat av yngre rödgods med rödbrun, grön glasyr och pipleredekor (F14, figur 50). Där påträffades även en del av en hästsko (F15, figur 51), som gallrades. Keramiken dateras preliminärt till 1800–1900-talen.

Öster om A40 framkom sex stenar i två skift, A41 (figur 39 och 44), som sannolikt utgör delar av en mur som avgränsat tomtmarken på den östra sidan från gatan. Efter att schaktet lagts igen lades plattor på gång- och cykelvägen (figur 52).



Figur 47. Den stenlagda ytan A40 som var blöt av regn. På gatan ses två elkablar. Till höger ses schaktet som hade börjat fyllas med grus på vilket matarledningarna till markvärmen lades. Foto från nordväst.



Figur 48. Sektion 14 sedd från nordöst. Undergrunden nåddes ej (se figur 39 och 44 för sektionens läge). Skala 1:40.

### Lagerbeskrivningar:

1. Lera. Undergrund.
2. Mörkbrun lerblandad kulturjord.
3. Stenar, stenlagd gata, A40.
4. Mörkbrun lerblandad kulturjord med inslag av tegelflisor.
5. Mörkbrun lerblandad kulturjord med mycket stort inslag av tegelflisor.
6. Mörkbrun lerblandad kulturjord.
7. Grus, sand och lera.
8. Asfalt.



Figur 49. På den stenlagda gatan, A40, påträffade en del av en bottenkantbit till en kruka av yngre rödgods med olivgrön glasyr (F13).



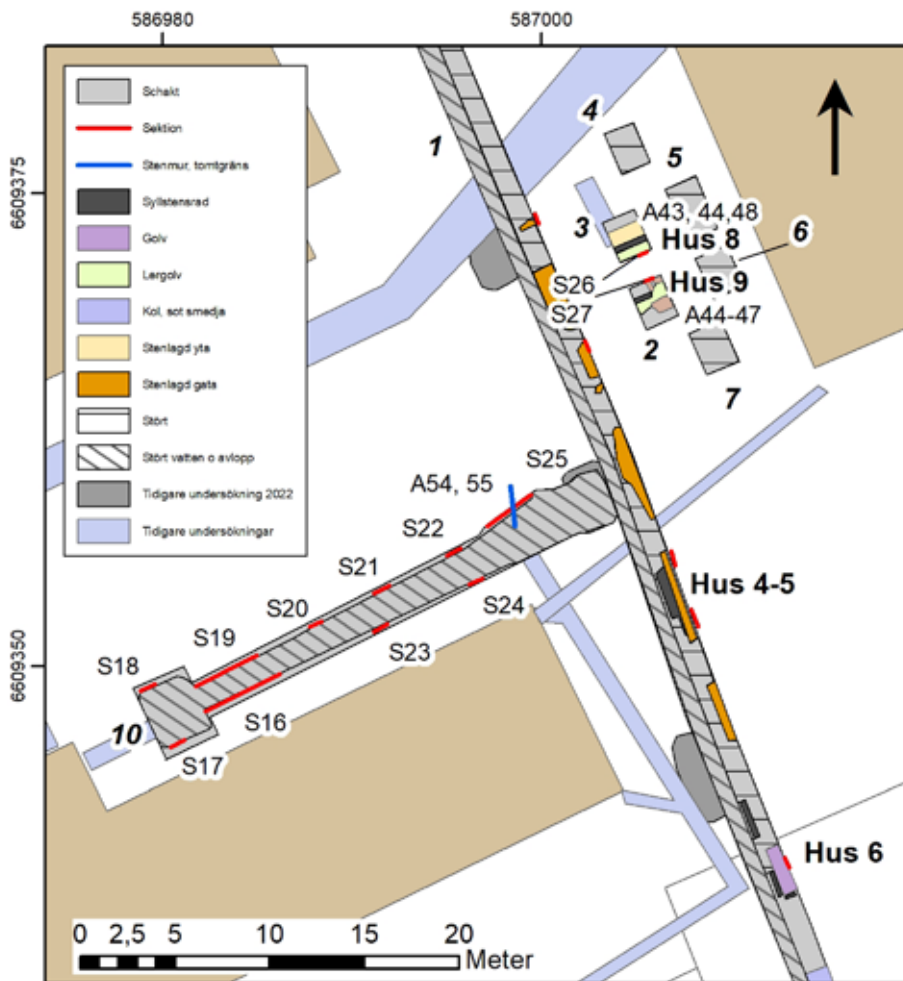
Figur 50. På den stenlagda gatan, A40, påträffade en del av ett fat av yngre rödgods med rödbrun, grön och piplere-dekor (F14).



Figur 51. På den stenlagda gatan, A40, påträffades en del av en hästsko (F15).



Figur 52. Då ledningarna lagts lades plattor på gång- och cykelvägen. Foto från sydöst.



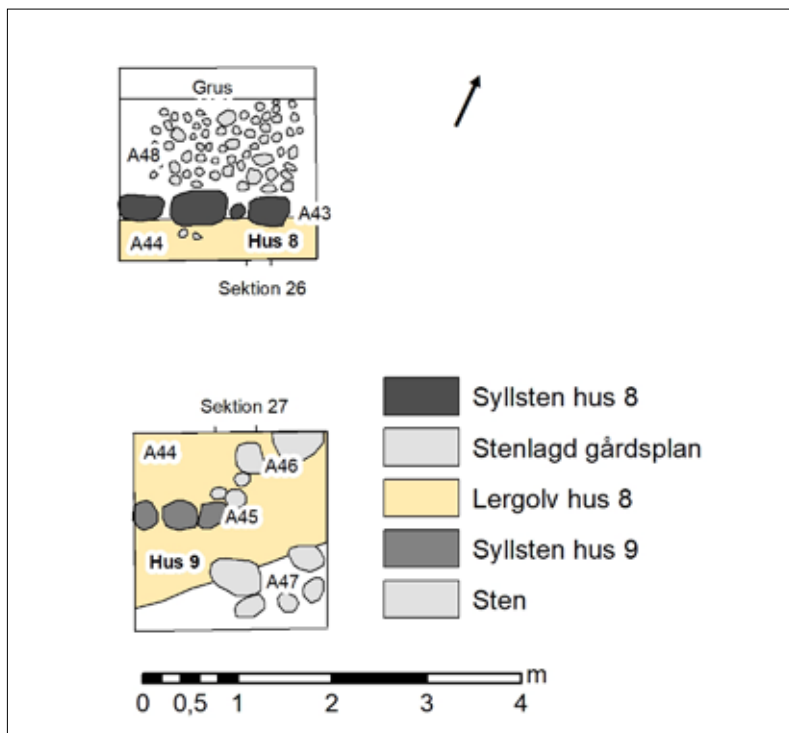
Figur 53. Schakt 1–7 och 10 markerade med siffror i lutande fet stil. Sektion 16–27 markerade med S och en siffra. Anläggningar markerade med A och en siffra. Utdrag ur Primärkartan. Skala 1:400.

## Schakt 2 och 3, hus 8 och 9

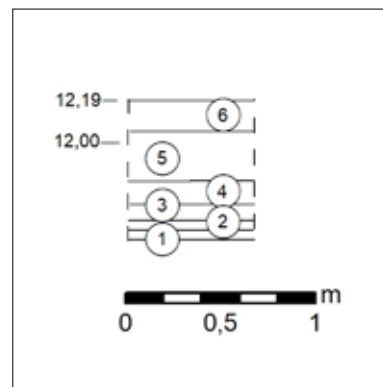
### Hus 8

I schakt 3 (figur 53, 54, 61 och 62) påträffades lämningar av en syllstensrad, A43, som utgjorde del av husets nordvägg. Huset har sannolikt varit uppfört i knuttimmer och hade ett lergolv, A44. Norr om huset fanns en stenlagd gårdsplan, A48. Huslämningarna och gårdsplanen var överlagrade av ett brandlager som tillkom då huset brann ned i samband med 1714 års brand. En sektion nr 26 (figur 54 och 55) upprättades.

På lergolvet A44 (sektion 26, lager 2, figur 55) påträffades en del av huvudet till en kritpipa och klacken var ornerad (F6, figur 56). Vidare påträffades tre delar av en skål av yngre rödgods, det var tre bottenkantbitar och två delar av buken med en drejfåra (F7, figur 57). En uppskattning är att huset uppfördes efter regleringen som började på 1640-talet i Västerås. Huset brann ner i samband med den stora stadsbranden 1714.



Figur 54. Överst schakt 3 med hus 8, syllstensraden A43 och lergolvet A44. Huset brann 1714. Utanför huset fanns en stenlagd yta, A48. Nedtill schakt 2 med hus 9 som var yngre, fragmentariskt bevarat och hade en syllstensrad, A45, och intill den fanns några stenar A46 och A47 (se figur 39 för planens läge). Skala 1:80.



Figur 55. Sektion 27 sedd från nordväst. Undergrunden nåddes ej (se figur 39 och 44 för sektionens läge). Skala 1:40.

Lagerbeskrivningar:

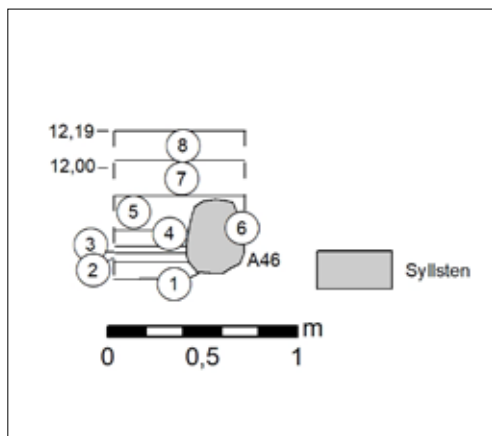
1. Grå flammig lera. Golv, A44, i hus 8.
2. Rödbrun bränd sand samt svart kol och sot. Bränt torvtak. Brandlager till huset. 1714 års brand.
3. Brun lerblandad kulturjord med inslag av bränd kalk och tegelflisor.
4. Grus och sand. Bärlager.
5. Grus och sand. Bärlager
6. Grus och sand. Bortschaktat.



Figur 56. På lergolvet, A44, i hus 8 påträffades ett huvud till en kripipa (F6). Kripipans klack var ornerad.

Figur 57. På lergolvet, A44, i hus 8, påträffades en delar av en kruka av yngre röd gods (F7).





Figur 58. Sektion 26 sedd från sydväst. Lager 2 är lergolv i hus 8. Undergrunden nåddes ej (se figur 39 och 54 för sektionens läge). Skala 1:40.

Lagerbeskrivningar:

1. Brun sand- och lerblandad kulturjord.
2. Grå flammig lera. Lergolv, A44, i hus 8.
3. Svart sot och kol samt sand. Brandlager från huset.
4. Brun lerblandad kulturjord.
5. Brun flammig lerblandad kulturjord. Omrört lager.
6. Sten, A46.
7. Grus och sand. Bärlager
8. Grus och sand. Bortschaktat.

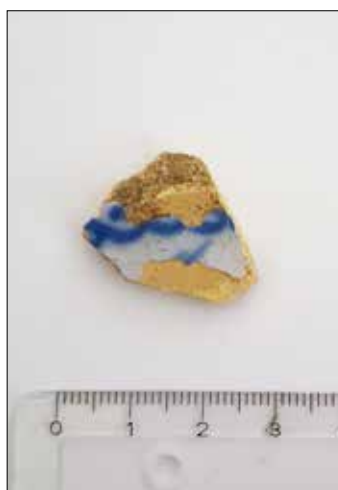
## Hus 9

Det andra huset, hus 9 (figur 39, 54, 61 och 63) var yngre och uppfördes efter branden 1714 och revs troligen cirka 1855 då Rudbeckianska skolan byggdes. Där framkom rester av en syllstensrad, A45 (figur 54), som var del av husets nordvägg. Huset har troligen varit uppfört i knuttimmer. Intill fanns några andra stenar, A46 och A47, med oklar funktion, men sannolikt var de syllstenar som flyttats från sina ursprungliga lägen. På planen under syllstenarna ses även lergolvet, A44, som tillhörde det äldre huset, hus 8. En sektion nr 27 (figur 58) upprättades.

Intill syllstensraden A45, i hus 9, påträffades delar av ett fat av yngre rödgods med piplera och grön glasyr med dekor i form av en blomma (F4, figur 59). Vidare påträffades en bit av ett fajansfat med blå och vit glasyr (F5, figur 60). Intill syllstensraden, A45, framkom taktegel och fönsterglas som indikerar att huset har haft ett tegeltak och glasfönster, teglet och fönsterglasen tillvaratogs inte.



Figur 59. Intill syllstensraden, A45, hus 9, påträffades delar av ett fat av yngre rödgods med piplera och grön glasyr med dekor i form av en blomma (F4).



Figur 60. Intill syllstensraden, A45, hus 9, påträffades delar av ett fajansfat (F5).



Figur 61. Översikt som visar platsen för schakt 2-7. Foto från sydöst.



Figur 62. Hus 8 i schakt 3. Till vänster ses syllstenarna, A43, och till höger utanför huset en stenlagd gårdsplan, A48. Allt var täckt av ett brandlager som tillkom i samband med 1714 års brand. Foto från öster.



Figur 63. Resterna av hus 9 i schakt 2. Väggen har vilat på syllstensraden A45 och intill ses stenarna A46 och A47. Markytan intill var täckt med grus. Foto från sydöst.

## Schakt 4–9, inga kulturlager

Inga kulturlager och inga anläggningar framkom i schakt 4–9 (figur 39 och 53).

## Schakt 10, örtagård och tomtgräns

Schaktet togs upp norr om och parallellt med byggnaden Nya annexet (figur 9, 53 och 65). Kulturlagret var cirka 1 meter tjockt och fanns längs med hela sträcka i båda schaktväggarna med undantag för längst i öster och i väster där lagren var bortschaktade och ledningar låg. Kulturlagret uppvisade vissa olikheter och 10 sektionsritningar, nr 16–26 (figur 53), upprättades längs med de 28×2=56 meter långa schaktväggarna. Sektion 16, 19 och 23 redovisas här och sektion 17–18 och 20–24 redovisas i bilaga 8.

Inga skelettdelar från den kolerakyrkogård som uppges ha legat i närheten framkom. Inte heller några spår av förhistoriska gravar eller bebyggelse lämningar framkom. Detta visar att denna del av tomten var obebyggd under medeltiden.

Från sektion 16, lager 16 (figur 64) togs ett <sup>14</sup>C-prov, nr 9, som var ett av de äldsta lagren. Provet dateras 1320–1434 (kal. 2 sigma, tabell 4 och bilaga 5) och visar på aktivitet på tomten vid den tiden.

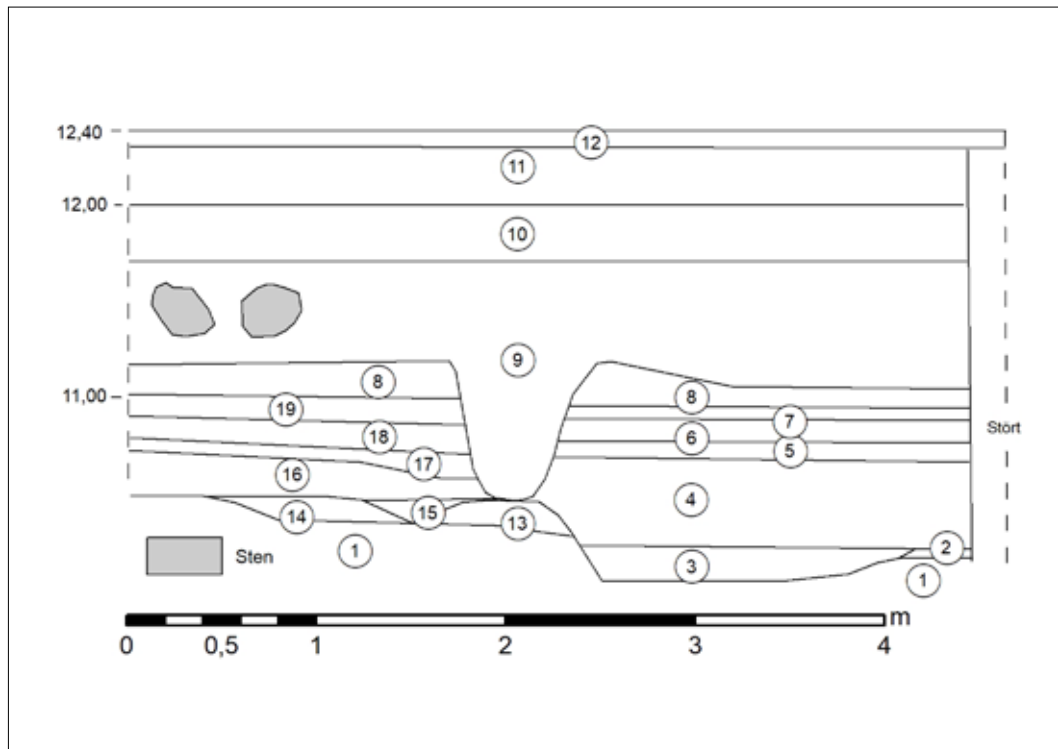
Under fältarbetet dokumenterades ett upp till 0,5 meter tjockt lager, lager 4, i sektion 16 (figur 53, 64–66) som uppfattades som ett odlingslager. Lagret var samtida med lager 16 från vilket ett prov <sup>14</sup>C-daterades. Från lager 4 togs ett arkeobotaniskt prov som innehöll frön från körvel och mejram som var vanliga kryddor i örtagårdar. Frön från kirskaal kan indikera att den växten användes i kosthålllet. Frön av bolmört, som var en medicinalväxt, påträffades. Frön visar även på förekomst av svinmålla och våtarv. Fynd av hinnkräftor visar på upprepad bevattning av jorden och lagret tolkas som odlingsjord från en örtagård (Gustafsson 2023 och bilaga 7).



Figur 65. Översikt, schakt 10. Foto från väster.



Figur 66. Delar av sektion 16. Det tjocka lagret utgjorde del av en örtagård. Foto från väster.



Figur 64. Sektion 16 sedd från nordväst. I lager 4 påträffades frön som visar att lagret var en del av en örtagård. Även lager 16 tillhörde örtagården och från det togs ett <sup>14</sup>C-prov. I lager 8 påträffades en bit stengods från 1900-talet. Undergrunden nåddes (se figur 53 för sektionens läge). Skala 1:40.

Lagerbeskrivningar:

- |  |   |
|--|---|
| <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Gråbrun lera. Undergrund.</li> <li>2. Gråbrun fllammig lera. Markhorisont.</li> <li>3. Brun lera, omrört lager. Nedgrävning.</li> <li>4. Brun lera blandad med kulturjord, kolstänk och en tegelbit. Arkeobotaniskt prov som visar att lagret utgör delar av en örtagård.</li> <li>5. Brun lerblandad kulturjord med inslag av små stenar 0,01–0,02 m stora.</li> <li>6. Grå lera. Påfört lager.</li> <li>7. Små stenar, 0,01–0,06 m med lera mellan. Härdgörningsyta att gå på.</li> <li>8. Mörkbrun–svart lera blandad med kulturjord med inslag av små tegelflisor och små stenar. Fynd av stengods från 1900-talet.</li> </ol> | <ol style="list-style-type: none"> <li>9. Grå lera. Stora stenar i lagret. Sannolikt påfört i samband med att huset Nya annexet, söder om schaktet uppfördes.</li> <li>10. Brun lera.</li> <li>11. Blåsvart lera, matjord och gräs i toppen.</li> <li>12. Kantstenar intill schaktet.</li> <li>13. Siltig lera.</li> <li>14. Grå lera.</li> <li>15. Brunsvart lera, sot, tegelflisor och små stenar.</li> <li>16. Mörkbrun lerblandad kulturjord med inslag sot och enstaka ben.</li> <li>17. Grå lera.</li> <li>18. Ljus grå lera.</li> <li>19. Grå lera blandad med kulturjord, inslag av tegelflisor och sot.</li> </ol> |
|--|---|

Även lager 16 tolkas vara del av örtagården. Örtagårdslagret tolkas även finnas i sektion 17, lager 2, sektion 18, lager 2, sektion 19, lager 4, sektion 30, lager 3, sektion 21, lager 3, sektion 22, lager 3 och sannolikt sektion 23, lager 3, sektion 24, lager 4 (bilaga 8) och sektion 25, lager 3. Hela området för schakt 10 har sannolikt varit en örtagård under medeltiden. Tomtgränsen låg där sektion 25 upprättades och där fanns ett tomtgränsdike och en mur uppfördes efter en tid.

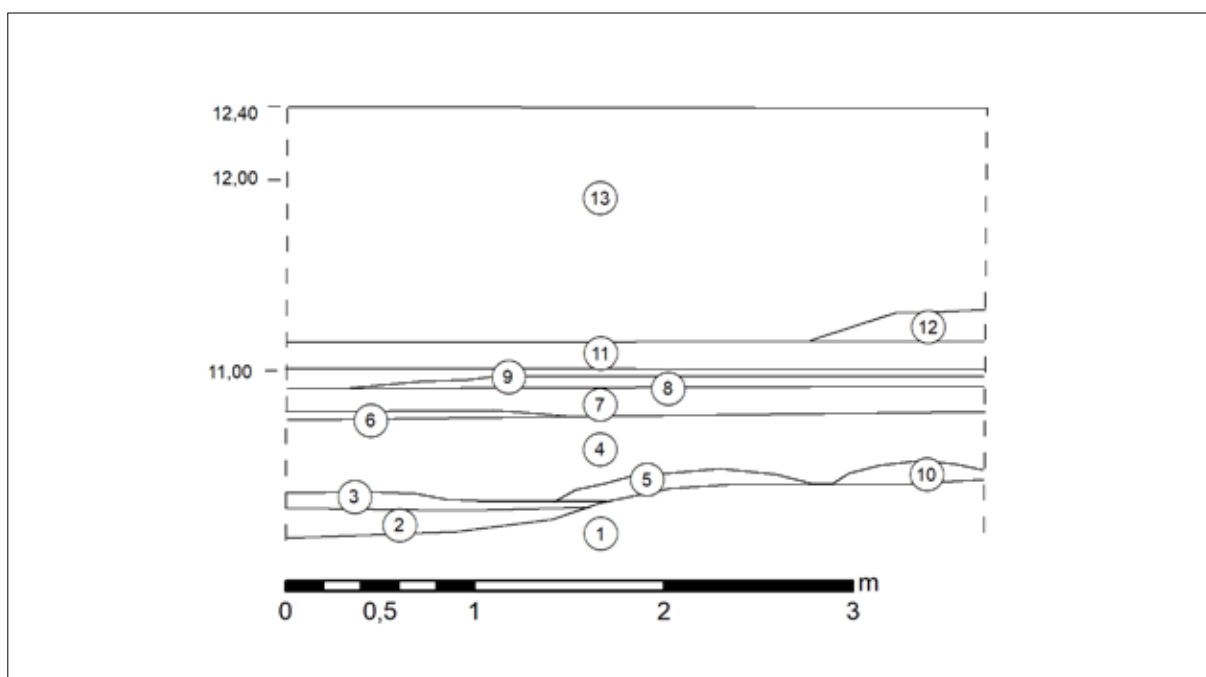




Figur 67. I sektion 16, lager 8 påträffades två skärvor stengods (F8) producerat av Höganäs Keramik. Den vänstra skärvan har inskriften "B 2K" och bokstäverna "TG" som står för Tyra Persson och tillverkades någon gång 1915–1923.



Figur 69. I sektion 19, lager 4, påträffades en bit glimmerskiffer (F9).



Figur 68. Sektion 19 sedd från sydöst. Lager 4 är örtagårdslagret. Undergrunden nåddes (se figur 53 för sektionens läge). Skala 1:40.

Lagerbeskrivningar:

- |   |   |
|---|---|
| <ol style="list-style-type: none"> <li>1. Gråbrun lera. Undergrund.</li> <li>2. Brun omrörd lera, kolstänk och tegelflisor.</li> <li>3. Flammig ljusgrå och gråbrun lera.</li> <li>4. Brun lera blandad med kulturjord och kolstänk. Örtagårdslagret.</li> <li>5. Brun lera blandad med sand.</li> <li>6. Små stenar, 0,01–0,06 m och lera.</li> <li>7. Brun lerblandad kulturjord med inslag av små stenar. Sannolikt påfört lager.</li> <li>8. Grå lera.</li> </ol> | <ol style="list-style-type: none"> <li>9. Små stenar 0,01–0,06 m och lera. Hårdgörningsyta att gå på.</li> <li>10. Grå kulturjordsblandad lera.</li> <li>11. Mörkbrun lera blandad med kulturjord med inslag av små stenar och tegelflisor. Sannolikt påfört lager.</li> <li>12. Mörkbrun lera blandad med kulturjord, kalkbruksbitar och tegelflisor. Omrört lager.</li> <li>13. Grå lera med inslag av stora stenar. Påfört då huset Nya annexet byggdes. Gräs i toppen av lagret.</li> </ol> |
|---|---|

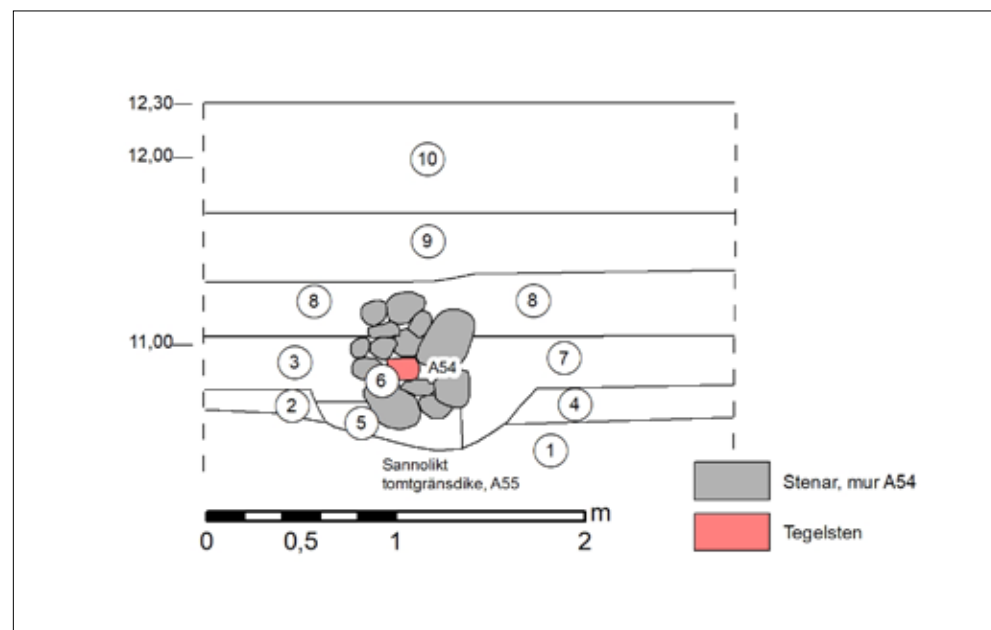


I ett av de yngre lagren, nr 8, i sektion 16, påträffades två skärvor stengods (F8, figur 67) producerat av Höganäs Keramik. Ena skärvan har inskrift "B2K" och bokstäverna "TG" som står för Tyra Persson. Keramik med den signaturen tillverkades under perioden 1915–1923 (Signaturer).

Örtagårdslagret ses även i sektion 19, lager 4 (figur 53 och 68). I lager 4 i sektion 19 påträffades en bit glimmerskiffer (F9, figur 69). Glimmerskiffer användes till handkvarnar i vilka säd maldes inom ramen för hushållen.

I sektion 25 (figur 70 och 53) ses en nedgrävning, ett dike A55, som grävts genom lager 2 och 4 och det tolkas vara ett tomtgränsdike som avgränsat tomtmarken från gatan som fanns på den östra sidan. Skillnaderna i lager 2 och 4 indikerar att tomtgränsen fanns då lagren bildades. Tolkningen görs att tomtgränsdiket grävdes på platsen då bebyggelsen, hus 1–3, i schakt 1, uppfördes på tomten som de sannolikt tillhörde.

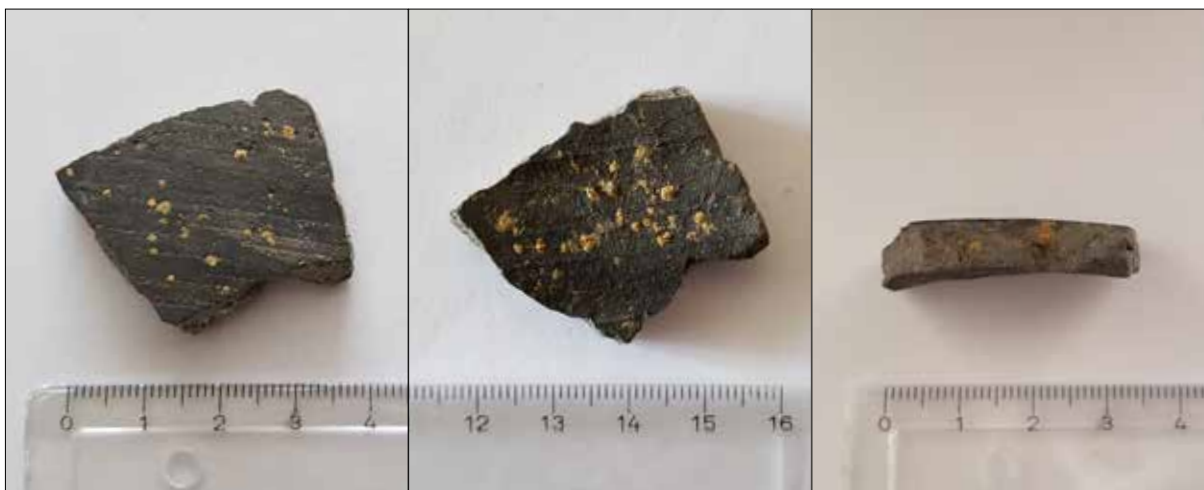
Efter en tid har diket rensats ur och jord grävts bort och därefter bildades lager 5. I lager 5 påträffades en skärva importerat yngre svartgods (F12, figur 71), möjligen Paffrath. Det yngre svartgodset brukar dateras cirka 1200–1400 och denna skärva är troligen från 1300-talet.



Figur 70. Sektion 25 sedd från sydöst. I botten ses ett dike, A55, som var ett tomtgränsdike. I lager 5 påträffades en skärva yngre svartgods. A54 är en mur som representerar en tomtgräns. Undergrunden nåddes (se figur 53 för sektionens läge). Skala 1:40.

Lagerbeskrivningar:

- |  |   |
|--|---|
| 1. Gråbrun lera. Undergrund.   | 6. Stenar, en mur som avgränsat tomtmarken från gatumarken till höger, österut.                 |
| 2. Mörkbrun lerblandad kulturjord med inslag av tegelflisor.   | 7. Grå kulturjordsblandad lera. Ser påfört ut, kan ha påförts med avsikt att stabilisera muren. |
| 3. Gråbrun lera blandad med kulturjord. Omrört. Kan vara örtagårdslagret.  | 8. Mörkbrun lerblandad kulturjord med inslag av tegelflisor. Omrört, kan vara påfört lager.     |
| 4. Gråbrun lerblandad kulturjord med inslag av kulturjord. Markhorisont.   | 9. Sand. Påfört lager.  |
| 5. Brun lera blandad med kulturjord. I botten ett dike, ett tomtgränsdike. Fynd av äldre svartgods. Hälften av lagret är bortgrävt och diket delvis fyllt med lager 7. | 10. Sand och grus. Påfört lager.  |



Figur 71. I sektion 25, lager 5, påträffades en skärva importerat yngre svartgods (F12). Till vänster utsidan, i mitten insidan och till höger en brottyta.

Delar av en mur, A55a, ses i sektionen, den har avgränsat tomtmarken från gatan. Lager 3 kan vara örtagårdslager. Skillnader i lager 3 och 7 indikerar att de lagren har tillkommit efter, eller i samband med att muren byggdes. Då muren byggdes grävdes de delar av lager 5 bort som funnits på den högra, östra delen. Muren kan även tänkas ha reparerats och byggts på, men inga spår av olika skeden kunder urskiljas. Det var inte möjligt att exakt datera när muren byggdes, men den var yngre än keramikerna och tycks vara samtida med örtagårdslagret som  $^{14}\text{C}$ -dateras 1320–1434 (kal. 2 sigma). Vi kan dock inte utesluta möjligheten att det under den äldsta tiden fanns ett staket av trä som avgränsat område och att det ersattes av stenvallen efter en tid.

## Fynd

Ett mindre fyndmaterial påträffades och antalet fyndnummer uppgår till 16 (tabell 3 och bilaga 3). Fotografier av vissa av fynden redovisas vid den sektion och anläggning där de påträffades.

På en del av den stenlagda gatan, A22 (figur 24 och 25), påträffades en bit slagg (F1). På golvet i hus 6 (figur 33 och 34) påträffades en bit slagg (F2; sektion 7, lager 4) som hamnat där sekundärt. I hus 7 (figur 35), som var en smedja, påträffades två slaggsållor (F3; sektion 8, lager 4, figur 37).

Intill syllstensraden A45, i hus 9 (figur 54) som revs cirka 1855, påträffades delar av ett fat av yngre rödgods med piplera och grön glasyr med dekor i form av en blomma (F4, figur 59). Intill syllstensraden, A45, hus 9 (figur 54), påträffades delar av ett fajansfat (F5, figur 60).

På lergolvet, A44, i hus 8 som brann 1714 (figur 54, sektion 26, lager 2, figur 55), påträffades en del av huvudet till en kritpipa med ornerad klack (F6, figur 56). På golvet påträffades även tre delar av en skål av yngre rödgods, det var tre bottenkantbitar och två delar av buken med en drejåra (F7, figur 54).

Tabell 3. Fynden som påträffades (se bilaga 3).

| Sakord        | Antal     | Vikt (g)    |
|---------------|-----------|-------------|
| Fat           | 3         | 44          |
| Gryta         | 2         | 16          |
| Kruka         | 2         | 89          |
| Skål          | 1         | 82          |
| Kritpipa      | 1         | 2           |
| Slagg         | 3         | 1124        |
| Sten          | 1         | 35          |
| Buteljglas    | 1         | 17          |
| Hästsosöm     | 1         | 5           |
| Hästska       | 1         | 42          |
| <b>Totalt</b> | <b>16</b> | <b>1456</b> |

I ett av de yngre lagren, nr 8, i sektion 16 (figur 64), påträffades två skärvor stengods (F8, figur 67) producerat av Höganäs Keramik. Ena skärvan har inskrift "B 2K" och bokstäverna "TG" som står för Tyra Persson. Höganäs började producera stengods 1835. Skärvan har bokstaven B, vilket är Tyra Perssons målarsignatur i Höganäsbolaget. Keramik med den signaturen tillverkades under formgivaren Edgar Böckmans period 1915–1923 (Signaturer).

I lager 4 i sektion 19 (figur 68) påträffades en bit glimmerskiffer (F9, figur 69). Glimmerskiffer användes till handkvarnar och i dem maldes säd maldes för hushåll.

I sektion 20, lager 5 (bilaga 8), påträffades en del av en gryta av yngre rödgods med olivgrön glasyr (F10). Keramikskärvan är troligen från 1600–1700-talen. I sektion 23, lager 6 (bilaga 8) påträffades en del av en butelj från 1600–1700-talen (F11).

I sektion 25, lager 5 (figur 70) påträffades en skärva importerat yngre svartgods (F12, figur 71), möjligen Paffrath. Det yngre svartgodset dateras cirka 1200–1400 och denna skärva är troligen från 1300-talet.

På den stenlagda gatan, A40 (figur 44) påträffades keramik av typen yngre rödgods. Det var en bottenkantbit till en kruka med olivgrön glasyr (F13, figur 49) och del av ett fat av yngre rödgods med rödbrun, grön glasyr och pipleredekor (F14, figur 50). På gatan påträffades även en del av en hästsko (F15, figur 51), som gallrades. Keramiken dateras preliminärt till 1800–1900-talen. I sektion 10, lager 4 (figur 41) påträffade en hästsko-söm (F16) som gallrades. Fyndmaterialet var litet och förklaringen är att de flesta av de undersökta husen var från 1200–1400-talen och fynd av keramik från den tiden är relativt ovanligt. Det enda hantverk som kan beläggas är smide och antalet fynd av slagg var litet. I smedjan påträffades endast två bitar slagg. Sannolikt har smedjan städats och den slagg som tillkommit där har sannolikt deponerat på annan plats. De stenlagd gatorna från 1600-talet och senare hölls rena.

## <sup>14</sup>C-analyser

Nio ben inlämnades för <sup>14</sup>C-analys (tabell 4 samt bilaga 4 och 5).

### <sup>14</sup>C-prov från bebyggelsen

Prov 1 togs från den norra delen från ett avsatt lager på golvet i hus 1 (figur 10) till intervallet 1327–1439 och det är 82,5 procent sannolikhet att provet dateras 1395–1439 (kal. 2 sigma, tabell 4 och bilaga 4). Från ett lager som bedöms vara samtid med hus 1 togs ett prov (nr 3, sektion 1, lager 5, figur 11). Provet dateras 1428–1617 (kal. 2 sigma, tabell 4, bilaga 4) och inom intervallet är det 88,1 procent sannolikhet att provet dateras 1428–1504. Bebyggelsen i den norra delen tycks ha etablerats omkring 1400.

Något längre söderut togs ett prov, nr 4, från ett lager som bedöms ha avsatts samtida med att hus 5 var i funktion (sektion 5, lager 1, figur 27). Provet dateras 1280–1392 (kal. 2 sigma, tabell 4 och bilaga 4) och indikerar att bebyggelsen har uppförts under sent 1200-tal eller under 1300-talet, något tidigare i jämförelse med längre norrut där hus 1 stod.

Ett prov, nr 5, togs något längre söderut från ett lager som var yngre än hus 6 (sektion 7, lager 4, figur 34) och dateras 1224–1288 (kal. 2 sigma, tabell 4 och bilaga 4). Dateringens visar att bebyggelsen där har uppförts under 1200-talet.

Tabell 4. De nio <sup>14</sup>C-prov som daterades. Prov 2 kunde ej dateras. Dateringarna redovisas även i bilaga 4 och 5 samt i rapportens inlägga där dokumentationen redovisas av de lager som de insamlades från.

| Prov nr | Schakt, anl./lager                          | Ben/djurart                                   | Datering BP | δ 15N‰ AIR | C/N | δ 13N‰ V-PDB | Kal. 1 sigma (68,2%) e.Kr.             | Kal. 2 sigma (95,4%) e.Kr.                                 | Lab. nr  |
|---------|---|---|-------------|------------|-----|--------------|--|--|----------|
| 1       | Hus 1, i lager avsatt på golvet             | Tåben nöt/ko                                  | 528±29      | 5,4        | 3,2 | -22,1        | 1402-1428 (66,1%)                      | 1327-1351 (12,6%)<br>1395-1439 (82,5%)                     | Ua-75688 |
| 2       | Sektion 1, lager 7                          | Kunde ej dateras                              | -           |            | -   | -            | -                                      | -  | -        |
| 3       | Sektion 1, lager 5. A4. Yngre än hus 1      | Hästand                                       | 422±29      | 6,9        | 3,2 | -21,6        | 1441-1475 (67,5%)                      | 1428-1504 (88,1%)<br>1597-1617 (6,7%)                      | Ua-75692 |
| 4       | Sektion 5, lager 1. Samtida med hus 5       | Stort hovdjur, möjligen skulderblad           | 660±29      | 4,8        | 3,2 | -22,4        | 1288-1307 (29,1%)<br>1363-1386 (37,3%) | 1280-1324 (48,3%)<br>1355-1392 (46,9%)                     | Ua-75693 |
| 5       | Sektion 7, lager 4. Yngre än hus 6          | Mellanstort till stort däggdjur               | 752±30      | 4,6        | 3,5 | -22,7        | 1232-1240 (11,0%)<br>1260-1282 (56,7%) | 1224-1288 (95,0%)  | Ua-75694 |
| 6       | Sektion 8, lager 4 Hus 7                    | Hästand                                       | 724±29      | 8,7        | 3,2 | -21,9        | 1271-1292 (67,1%)                      | 1231-1242 (2,9%)<br>1259-1302 (85,8%)<br>1368-1380 (6,2%)  | Ua-75689 |
| 7       | Sektion 13, lager 4. Äldsta stenlagda gatan | Revben stor växtätare/stort hovdjur           | 562±28      | 7,8        | 3,2 | -21,4        | 1327-1351 (37,1%)<br>1395-1410 (28,9%) | 1311-1312 (0,5%)<br>1318-1360 (49,0%)<br>1388-1425 (45,4%) | Ua-75690 |
| 8       | Sektion 15, lager 4. Äldsta stenlagda ytan  | Ryggkota stor gräsätare                       | 581±29      | 7,2        | 3,2 | -21,6        | 1323-1355 (48,9%)<br>1392-1404 (18,1%) | 1305-1364 (65,3%)<br>1384-1417 (29,8%)                     | Ua-75691 |
| 9       | Sektion 16, lager 16                        | Växtätare/stort hovdjur, troligen överarmsben | 549±31      | 5,4        | 3,3 | -22,4        | 1328-1337 (13,0%)<br>1396-1422 (48,5%) | 1320-1359 (36,8%)<br>1390-1434 (58,4%)                     | Ua-76890 |

Söder om hus 6 fanns hus 7 och från ett lager i det huset togs ett prov (nr 6, sektion 8, lager 4, hus 7, figur 36). Provet dateras 1231-1380 (kal. 2 sigma, tabell 4 och bilaga 4) och inom intervallet är det 85,8 procent sannolikhet att provet dateras 1259-1302.

#### <sup>14</sup>C-prov från stenlagd gata

I undersökningsområdets södra del fanns stenlagda gatubeläggningar och från den äldsta stenlagda ytan i gatan togs ett prov (nr 7 sektion 13, lager 4, figur 45). Provet dateras 1311-1425 (kal. 2 sigma, tabell 4 och bilaga 4). Ett annat prov från den äldsta stenlagda ytan (prov 8 sektion 15, lager 4, figur 46) dateras 1305-1417 (kal. 2 sigma, tabell 4 och bilaga 4).

#### <sup>14</sup>C-prov från tomtmark

I ett schakt som togs upp västerut fanns lager från en örtagård. Under örtagårdslagret, från det näst äldsta avsatta lagret, daterades ett prov (nr 9, sektion 16, lager 16, figur 64) till 1320-1434 (kal. 2 sigma, tabell 4 och bilaga 5).

Ett prov, nr 2, var av för dålig kvalitet och kunde inte dateras. Det provet togs från sektion 1, lager, 7 (figur 15), med frågeställningen hur gammalt är det yngsta lagret avsatt på hus 1.

# Arkeobotaniska analyser

Tre prover analyserades arkeobotaniskt.

## Hus 6

Ett prov togs från hus 6, sektion 7, lager 3 (figur 33–34). Provet bestod av kraftigt nedbrutet organiskt material, troligtvis avföring från djur. Några bitar spillning från får eller get identifierades. Dessutom fanns mindre kvistar och många var ”avklippta”. Troligen var de rester efter lövfoder (Gustafsson 2022, bilaga 6). Huset har varit ett fåhus för får/get.

## Hus 7

Provet togs från hus 7, sektion 8, lager 4 (figur 35–36). Provet innehöll gott om förkolnade sädeskorn, ogräsfrön och oförkolnade frön från olika ängsväxter. De oförkolnade växtresterna bestod av en del ogräs och gott om ängsväxter från i första hand fuktig ängsmark. Vanligast förekommande var starr, följt av säv, smörblomma, olika sorters fingerört med flera arter. Det förkolnade växtmaterialet tolkades som hushållsavfall som förkolnats i samband med matberedning eller vårdeld. Samtliga förkolnade växter utgjordes av sädeskorn från skalkorn och havre samt fragment från sädeskorn som inte kunde artbestämmas. Utifrån det arkeobotaniska materialet borde huset utnyttjats som ekonomibyggning för säd och kanske foder. Vilken tolkning som passar bäst beror lite på huruvida huset har brunnit eller ej. I jordprovet fanns även glödskal, men inget magnetiskt material påträffades vare sig före eller efter våtsiktning (Gustafsson 2022, bilaga 6).

På golvet i huset fanns även kol, sot och slaggskällor. Byggnaden har både haft funktion som smedja och som ekonomibyggning för förvaring av foder och säd. Smide bedrevs sannolikt periodiskt i huset och att under andra perioder användes huset för förvaring av säd och foder. Kanske var det vanligt att smedjor som ej nyttjades kontinuerligt periodiskt användes för förvaring, något annat exempel känner jag dock inte till.

## Sektion 16, lager 4

Från sektion 16, lager 4 (figur 64) togs ett arkeobotaniskt prov. Provet innehöll fröfynd av körvel, bolmört och mejram. Körvel och mejram var vanliga kryddor i örtagårdar medan bolmört var en medicinalväxt. På näringsrika och bearbetade jordar växte bolmört som ogräs. Men med tanke på fyndet av kryddväxter är det troligt att även bolmörten odlats. Kirskål kan ha odlats för att användas i kosthålllet, alternativt är det ogräs. Frön från svinmålla och våtarv kan antingen ha hamnat i jorden via gödsel, eller alternativt har de vuxit på plats. Fynd av hinnkräftor visar på upprepad bevattning av jorden. Sammantaget tolkas lagret som odlingsjord från en örtagård (Gustafsson 2023 och bilaga 7).



# Frågeställningar och tolkningar

## Fornlämningens utbredning inom schakten

Längs med schakt 1:s västra del var kulturlagren bortgrävda på grund av att där finns vatten- och avloppsledningar. Längs med schaktets östra del fanns kulturlager, huslämningar och gatubeläggningar, men längs vissa sträckor fanns inga kulturlager bevarade. Undergrunden nåddes på vissa punkter och därför vet vi att det längs med stora delar av sträckan finns tunna kulturlager kvar under botten på den schaktade nivån.

I schakt 2 och 3 framkom kulturlager och bebyggelserester. I schakt 4–7 framkom inga kulturlager. Troligtvis schaktades kulturlagren på platsen för schakt 4–7 bort i samband med att den befintliga byggnaden, Hallskolan, uppfördes öster om schakten. Möjligen finns kulturlager bevarade under schaktad botten i schakt 4 och 7.

Inga kulturlager framkom i schakt 8 och 9, men troligen finns kulturlager bevarade under schaktad botten.

I schakt 10:s botten låg befintlig vatten- och avloppsledningar. I den norra och södra schaktväggen fanns kulturlager bevarade, men i schaktets östra- och västra delar fanns inga kulturlager bevarade på grund av att där finns ledningar.

## Bedömning av kulturlager, anläggningar och fynd – karaktär, mängd och bevarandegrad

Kulturlagren omfattade stadsbebyggelse och gatumark. Den norra delen av området har varit relativt tätt bebyggt. Antalet anläggningar uppgår till 55.

Kulturlagren och bebyggelse hade samma bevarandegrad som är vanlig på motsvarande djup under markytan i jämförelse med andra tidigare undersökningar av medeltida bebyggelse i Västerås.

Endast ett mindre fyndmaterial påträffades, antalet fyndnummer uppgår till 16. Fynden består av yngre rödgods, stengods, kritpipa, slagg, sten, buteljglas och två järnföremål. Endast en skärva medeltida keramik påträffades, bristen på medeltid keramik beror på att det inte var vanligt med keramik under den tid som den medeltida bebyggelsen omfattade, det vill säga 1200-talets andra hälft och fram till 1400-talets slut.

Endast ett minde antal ben påträffades och de användes för <sup>14</sup>C-analys. I området har sannolikt framför allt personer knutna till domkyrkan bott och de sysslade inte med hantverksproduktion, ett undantag är den eventuella smedja som påträffades. På gatubeläggningar påträffades endast ett fåtal fynd vilket visar att gata hölls ren.

## Datering

Den äldsta bebyggelsen tolkas ha undersökts. <sup>14</sup>C-dateringarna visar att den äldsta bebyggelsen dateras till 1200-talet. Bebyggelsen tycks ha expanderat norrut under 1300- och 1400-talen. Ett <sup>14</sup>C-prov visar på möjlig datering till 1504. Inga kulturlager tycks ha bildats under 1500-talet och fram till regleringen på 1600-talet.

I områdets södra del fanns stenlagda gatubeläggningar. <sup>14</sup>C-dateringar från lager på den visar på intervallet 1311–1425. Anmärkningsvärt är att proven ej uppvisar äldre dateringar eftersom gatan bedöms ha funnits tidigare. Förklaringen kan vara att gatan kan ha hållits ren och lager kan ha transporterats bort.

I schakt 1 framkom stenlagda gatunivåer som bedöms vara från 1640-talet, eller något senare då Västerås började regleras och gatan breddades. Vi vet inte exakt när Östra Kyrkogatan reglerades. Upp till tre olika stenlagda nivåer av gatan dokumenterades i sektion. Troligtvis är de yngsta stenlagda beläggningarna från 1700-talet, eller senare. Delar av gatan överlagra medeltida hus. Anmärkningsvärd är avsaknaden av bebyggelse från 1500-talet och fram till dess att gatan breddades. I schakt 4 undersöktes rester av ett hus, nr 8, som brann 1714 och i schakt 2 framkom ett hus, nr 9, som uppfördes på delar av huset som brann. Hus nr 9 revs sannolikt cirka 1855 då Rudbeckianska skolan flyttade till sitt nuvarande läge.

## Tolkning av fornlämningen

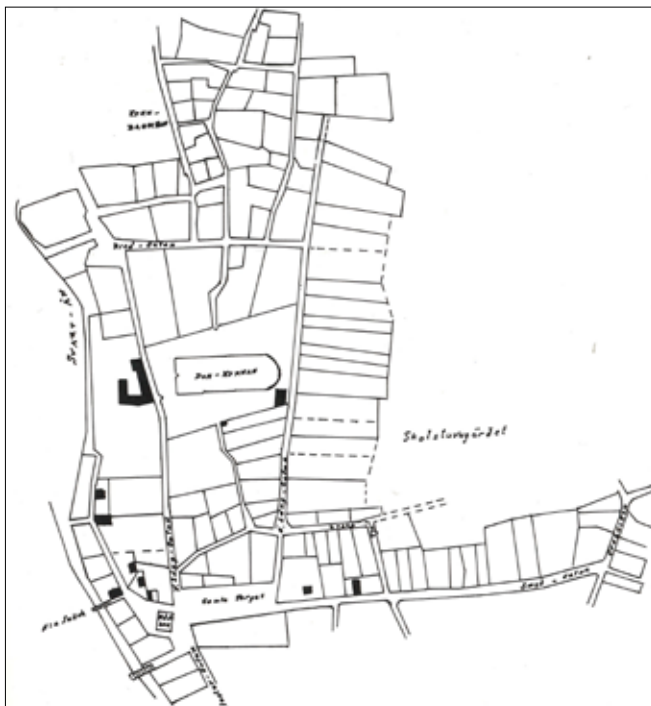
Sven Olsson (1985a och 1985b) har rekonstruerat den senmedeltida stadsplanen i Västerås och området där bland annat undersökningen gjordes benämner han senmedeltida Norra kvarteret (figur 72). Olsson (1985b) har även rekonstruerat 1617 års stadsplan och visar denna tillsammans med 1688 års stadsplan (figur 73). I figur 74 ses ett utsnitt ur 1688 års karta.

Enligt Sven Olssons rekonstruktion av den senmedeltida stadsplanen omfattar området på den västra sidan av gatan, norr om domkyrkans kyrkogård, en tomt (figur 72). På Olssons rekonstruktion av 1617 års stadsplan i rött har tomten nummer 208 och 1688 års karta har tomten nr 12 (figur 73). Enligt 1688 års karta (figur 74) omfattade området på den västra sidan av gatan, norr om domkyrkans kyrkogård en tomt ned nummer 64. Gården benämndes på 1600-talet Prenitentiarii gård och där har ”M. Per, Drivius bott och nu M. Larss Blackstadius prenit. et lect. theologire. Laxekelletompten hörer ther under til gåigård”. Gården omnämns som sätesgården på 1630-talet och var anslagen till lektorn i hebreiska. Bland senare innehavare märks Carlstens Per Christiernin (Olsson 1985a:84). Troligtvis har tomten haft samma storlek alltifrån den äldsta tiden.

På den östra sidan av Östra Kyrkogatan fanns fram till nuvarande Biskopsgatan flera mindre tomter. På Olssons rekonstruktion av 1617 års stadsplan i rött har tomterna nummer 169–173 och är 1688 års karta har tomterna nummer 13–21 (figur 73). 1688 års karta visar sju tomter med nummer 65–71 (figur 74).

## Utläggandet av bebyggelsen – Domkyrkostaden

Delar av sju medeltida hus påträffades i schaktet 1. Hus 1–3 låg på den stora tomten väster om gatan (figur 73–76). Troligtvis har denna tomt haft sin storlek alltifrån då tomterna lades ut i området. På 1630-talet omtalas gården som en sätesgård och det är troligt att den var en urban huvudgård som haft underliggande jordegendomar som kan ha varit prebenden. Inne på tomten har sannolikt huvudbyggnaden funnits. De hus som undersöktes kan ha varit tillhörande ekonomibyggnader och hus 2 kan ha varit ett kök.

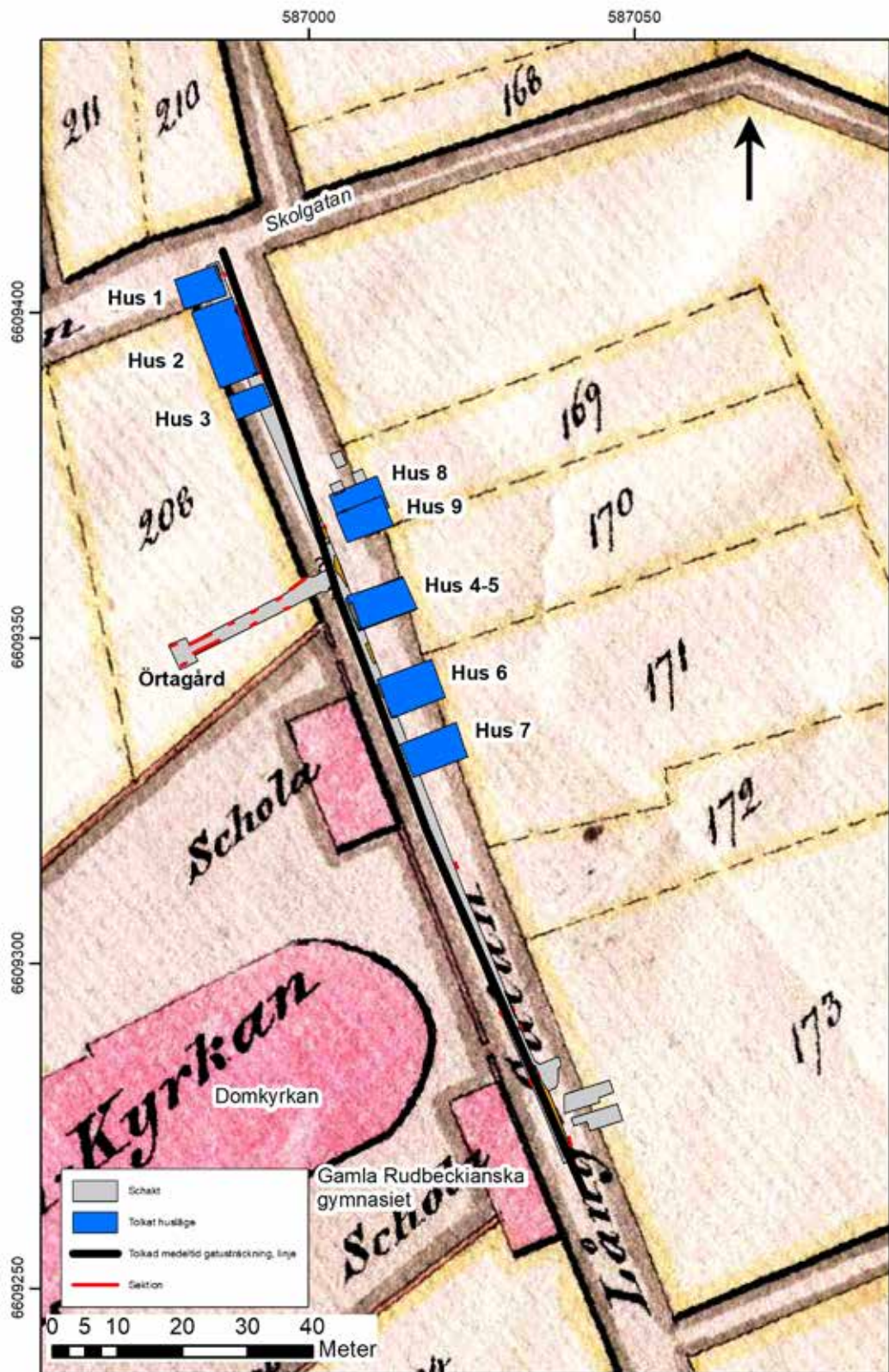


Figur 72. Sven Olssons rekonstruktion av det senmedeltida Norra kvarteret. Ej skalsatt (efter Olsson 1985b).

Figur 73. Svart är 1617 års stadsplan och rött är 1688 års karta. Ej skalsatt (efter Olsson 1985b).



Figur 74. Utsnitt ur 1688 års karta. Ej skalsatt (upprättad av Jonas Carlsten).



Figur 75. Schakten med tolkade huslägen, örtagården och den tolkade medeltida gatan sträckning markerad som en linje på 1688 års karta. 1688 års karta är rektifiera mot Primärkartan. Skala 1:1000.

Men vi kan inte utesluta möjligheten att husen som undersöktes hyrdes ut. En annan möjlighet, som bedöms som mindre sannolik, är att tomten ursprungligen omfattade flera mindre tomter som slagits samman, men det kan endast klarläggas genom en större arkeologisk undersökning. På tomtens sydvästra del har en örtagård funnits där vissa växter odlats för gårdens behov.

De medeltida husen 4–7 låg på de mindre tomterna på den östra sidan av gatan (figur 75). <sup>14</sup>C-dateringarna visar att husen dateras från perioden 1200-talets andra hälft/slut, 1300-tal och 1400-tal, möjligen fram till 1504. Dateringarna är av stort intresse eftersom det i samband med andra undersökningar väster, norr och nordöst om domkyrkan visar att bebyggelsen lades ut i området omkring 1200-talets slut. Utläggandet av tomterna i detta område hänger samman med att en Domkyrkostad anlades på västra, norra och nordöstra sidan av Västerås domkyrka. Ett domkapitel omnämns år 1288 vid Västerås domkyrka. Ett domkapitel bestod av präster och klerker som skötte gudstjänsten och själavården vid domkyrkan. Kanik kallas en medlem av ett domkapitel. Kapitlen skulle bestå av minst fem kaniker, varav minst en skulle vara präst. Kanikerna bildade även biskopens råd och bistod vid stiftets styrelse. Vid biskopens död, eller frånvaro, förvaltade domkapitlet stiftet och bevarade biskopsbordets egendom. De valde även biskop. Sannolikt beslutade domkapitlet om att skapa en Domkyrkostad i Västerås där bland annat kyrkliga ämbetsmän skulle residera. I området kring domkyrkan finns de flesta kvarstående medeltida byggnaderna. Området kring Västerås domkyrka har bebotts och ägts av kyrkliga ämbetsmän och var en Domkyrkostad. Men även andra personer som tillhörde de övre sociala skikten har residerat där (SDHK 649:1406; Ros 2021b och där anf. litt.).

Förklaringen till att de kyrkliga ämbetsmännen blev residerande i staden kan vara den föreskrift som ärkebiskop Nils Allesson utfärdade 1298. Där stadgades, enligt beslut av domkapitlet i Uppsala, att domprosten, ärkedjåken, dekanen och prebendaterna skulle närvara i koret och kortjänstgöringen reglerades. Korprästerna skulle ansöka om de skulle frånvara från koret vid tideböner. Avsikten var att prelaterna skulle knytas fastare till domkapitlet och förmå dem att lämna sina landsförsamlingar och bosätta sig i stiftsstaderna (SDHK 1791; Kjöllerstöm 1975). Domkapitlet i Västerås har sannolikt beslutat att följa den stadgan och troligtvis blev kanikerna residerande i Västerås.

Några av <sup>14</sup>C-dateringarna, prov 3, 5 och 6, visar dock på intervall som öppnar för möjligheten att bebyggelsen lades ut före 1200-talets slut. Möjligheten finns att det fanns tomter längs Östra Kyrkogatan något tidigare.

Före år 1388 bodde biskopen på en gård öster om den gamla infartsvägen norr om domkyrkan (Kumlien 1971:175, 378f; Olsson 1985a:83). Denna äldre biskopsgård låg på platsen där nuvarande Rudbeckianska skolan ligger. Om vi tänker oss en förlängning av Djäknegatan och Rektorsgatan in på Rudbeckianska skolgården så låg biskopsgården där, under den östra delen av gamla huvudbyggnaden och gamla annexet. Ingen undersökning har gjorts på platsen där biskopsgården låg, men <sup>14</sup>C-dateringar i området omkring visar på dateringar till 1200-talets slut. Kanske flyttade biskopsgården dit under 1200-talets slut i samband med att tomter lades ut i området. Det är sannolikt att biskopsgården låg på annan plats i staden tidigare och då invid den äldsta kyrkogården i kvarteret Johannes där troligtvis den äldsta biskopskyrkan låg innan domkyrkan i tegel började uppföras omkring 1240-talet.



I sin nuvarande utformning är den nuvarande biskopsgården, väster om domkyrkan, ej äldre än 1500-tal, men källaren är av medeltida ursprung. Biskopsgården finns med på den äldsta kartan över Västerås från 1688. I ett brev från 1429 omtalas biskopsgården som då låg på sin nuvarande plats (SDHK 21209).

År 1372 drabbades Västerås av en brand (Ekström 1939:95) År 1380 härjades domkyrkan av en dansk-norsk armé som skulle fördriva Mecklenburgare och Västerås brändes. År 1390 plundrade Hättebröderna/Vitaliebröderna Västerås och antände domkyrkan (Albinsson 2021; Hahr 1923:114; Hammarskiöld 2005:10, 15) kanske drabbade någon av de bränderna det undersökta huset nr 2. Kanske är brandlagren, lager 3, 4, 5 och 16 från en sådan brand.

## Örtagård och kålgårdar

Schakt 10 var bredare i jämförelse med schaktet som tidigare togs upp på platsen år 2000. Då konstaterades inga kulturlager (Carlsson 2001). I flera av de sektioner som upprättades i schakt 10 vid undersökningen framkom lager som uppfattades som odlingslager. Den arkeobotaniska analysen från schakt 10 (sektion 16, lager 4) innehöll frön från körvel och mejram som var vanliga kryddor i örtagårdar. Frön från kirskaal kan indikera att den växten användes i kosthållet. Vidare påträffades frön av bolmört, som var en medicinalväxt. Det medicinska bruket av bolmört var troligen utbredd under medeltiden, vardagsnära och oproblematiskt. Senare har dock bolmört associerat med häxor (Heimdahl 2009). Frön visar även på förekomst av svinmålla och våtarv. Fynd av hinnkräftor visar på upprepad bevattning av jorden och lagret tolkas som odlingsjord från en örtagård (Gustafsson 2023 och bilaga 7). I området för schakt 10 har alltså en örtagård funnits och den låg på samma tomt som hus 1–3.

I Magnus Erikssons stadslag, som sannolikt började gälla under 1340-talet, omtalas kålgård och örtagård (Tjuvabalken 6–8; AM 51 XXVI), äpplen, annan frukt, kål, lök, ärtor rovor, bönor och örter omtalas. Även humlegårdar omnämns. Kålgårdar omtalas även i den äldre stadslagen, Bjärköarätten (23). Kålgårdar, *kalgårdh*, i Västerås omnämns i diplomatariet till exempel år 1363 då också en kålgårdstomt *kalgorz tomph* omtals (SDHK 8387, se även 14088, 17948). Trädgårdsodling torde ha förekommit i Västerås redan då staden anlades. På 1688 års karta finns fler kålgårdar utmärkta och från 1600-talet finns många belägg för kålgårdar och kålgårdtomter i Västerås (Olsson 1985a; 1985b). 1688–1689 utgjorde drygt 20 procent av stadsområdets tomtareal, fränsett den som omedelbart hörde samman med en hustomt, kålgårds-, trädgårds- och liknande tomter (Kumlien 1971:178).

Kålgårdar var stadsinvånarens köksträdgårdar, eller täppor, där växter odlades. Benämningen kål avsåg växter, grönsaker, som hade ätliga blad vilka kunde användas till matlagning och medicinskt bruk. Exempel på växter som odlades var antagligen kål, grönkål, vitkål, rödkål, vitlök, gräslök, purjolök, morötter och rovor. Kålgårdar betraktas ofta som separata tomter utan bebyggelse. I Vadstena fanns under medeltiden kålgårdar på tomter som var bebyggda med hus (se Lindeblad 2008; Hedvall 2002).

Arkeologiska undersökningar har visat att i flera städer, till exempel Skänninge, har en del av tomterna avsatts för trädgårdsodling redan när de första stadsgårdarna lades ut. Trädgårdsodling i städerna och jordbruk på stadsjordarna var en del stadsgårdarna (Hedvall 2002; Lindeblad & Nordström 2014).

## Avsaknad av bebyggelse från 1500- och 1600-talen

Anmärkningsvärt är att inga husrester framkom från 1500-talet och fram till 1600-talets mitt då gatan reglerades och breddades. Inga yngre bebyggelserester fanns på leran, lager 3, som utgör golvet i hus 4 i sektion 6 (figur 29). På leran fanns den stenlagda gatan, A25, från 1600-talet. Hus 4 dateras troligtvis till 1400-talets första hälft. I schakt 10, som togs upp på tomtmark, är det endast cirka 0,28 meter lager mellan örtagårdslagret (lager 4, sektion 16, figur 64) och lagret (nr 8) där keramiken från 1900-talet påträffades. I sektion 23 (bilaga 8) är det endast cirka 0,30 meter mellan örtagårdslagret (lager 3) och lagret (nr 6) där en del av ett buteljglas från 1600–1700-talen påträffades. Frågan kan ställas om ingen bebyggelse har funnits på platsen på tomten från 1400-talet andra hälft eller från omkring 1500-talets början fram till då gatan breddades under 1600-talet.

Vad kan då vara förklaringen till att kulturlagren, anläggningarna och husen framför allt dateras från 1200- och fram till omkring 1400-talets början? Hus plockades naturligtvis ner och flyttades sannolikt i samband med att gatan breddades. En möjlighet är att äldre kulturlager och husrester grävdes bort då gatan breddades. Men det är generellt svårt att belägga 1400- och 1500-talen arkeologiskt i Västerås (Ros 2023). Det kan bero på en tillbakagång i befolkningen till följd av pesten som drabbade Sverige alltifrån 1350, då dödligheten kan ha varit upp mot 50 procent. Pesten kom sedan i vågor fram till 1713 (Myrdal 2004). År 1623 avled 192–322 barn och 130 vuxna i Västerås av pesten vilket var 20–25 procent av stadens befolkning. I området kring domkyrkan avled 61 barn och 24 vuxna (Olsson 1985a:199). En annan förklaring till avsaknad av kulturlager är ökad renhållning. Ett generellt drag i många städer är att kulturlagertillväxten minskade avsevärt under senmedeltiden (se till exempel Andrén 1986; Pettersson 1995; Ros 2009; 2023). I Magnus Erikssons stadslag (Byggningsbalken 8:1), från omkring 1340-talet, stadgades att gårdsägarna hade ansvar att hålla rent på sina gator. Denna stadga medförde en minskad kulturlagertillväxt på gatorna, men sannolikt också en ökande benägenhet att även hålla rent på tomterna.

Från år 1500 finns ett brev daterat 21 oktober och där står att Västerås stad och kloster, det vill säga dominikanerkonventet, hade brunnit och inte mer än 16 borgargårdar samt biskopsgården och några kanikgårdar stod kvar (SDHK 34273). I ett annat brev står om samma brand att inget återstår annat än några gårdar och *klerkeriet* vid domkyrkan. Med *klerkeriet* avses sannolikt de prebendegårdar som fanns söder om domkyrkan i kvarteret Proban. Borgmästaren och rådet ber kungen om skattefrihet annars kommer invånarna att fly staden till andra köpstäder och till Bergslagen, såsom ett 200-tal redan gjort. De hade redan fått ett löftesrikt brev av ärkebiskopen (SDHK 34272; jfr SDHK 35181; Ros 2021a). Flera förklaringar finns alltså till att senmedeltida bebyggelse är svår att finna i Västerås. De kyrkliga ämbetsmän som var skyldiga att närvara vid domkyrkans mässor och tideböner bodde sannolikt inte just i den delen av Domkyrko-staden där undersökningen gjordes. Möjligheten finns att det fanns ödetomter där undersökningen gjordes. En annan möjlighet är att bebyggelsestrukturen förändrades och bostadshus fanns på andra delar av tomterna. Men det brukar finnas hus invid gatorna i de medeltida städerna. Vi får även beakta att kulturlagertillväxten var ringa på grund av att de som bodde i området till stora delar levde på jordräntor, avgifter från arrendatorer, och andra inkomster och de producerade inte utan konsumerade. Dessutom kan ha deponerat delar av sitt avfall på annan plats. Vid olika tillfällen kan även lager ha grävts bort från tomtmark och körts bort.

## 1600-talets reglering av tomter och gatan

Vid undersökningen framkom lämningar av två medeltida hus, 4 och 5, som överlagrades av gatubeläggning från 1600-talet. Husen var från perioden innan regleringen av Västerås som påbörjades på 1640-talet.

Under 1600-talet reglerades många svenska städer. Från 1500-talets slut fram till slutet på 1600-talet reglerades och flyttades omkring 30 av Sverige-Finlands städer. Med reglering avses en planmässigt gjord förändring av gatunät och tomter i en existerande stad eller bebyggelse (Ahlberg 1997:67, 2012:40) och man strävade efter att åstadkomma en regelbunden rutnätsstruktur.

Borgarna begärde att man skulle kunna mötas med två vagnar och obehindrat passera förbi varandra på gator i Västerås. Drottning Kristina föreskrev en reglering av Västerås och brandfaran var den främsta orsaken. En ny stadsplan upprättades. I instruktionerna till den ordinarie lantmätaren för Västmanland skrevs att (Ahlberg 2005:593f): ”att staden med torg och gator må komma uti en god ordning och skick, och i synnerhet måste han med gatorna observera parallelliteten och *angulos rectos*”.

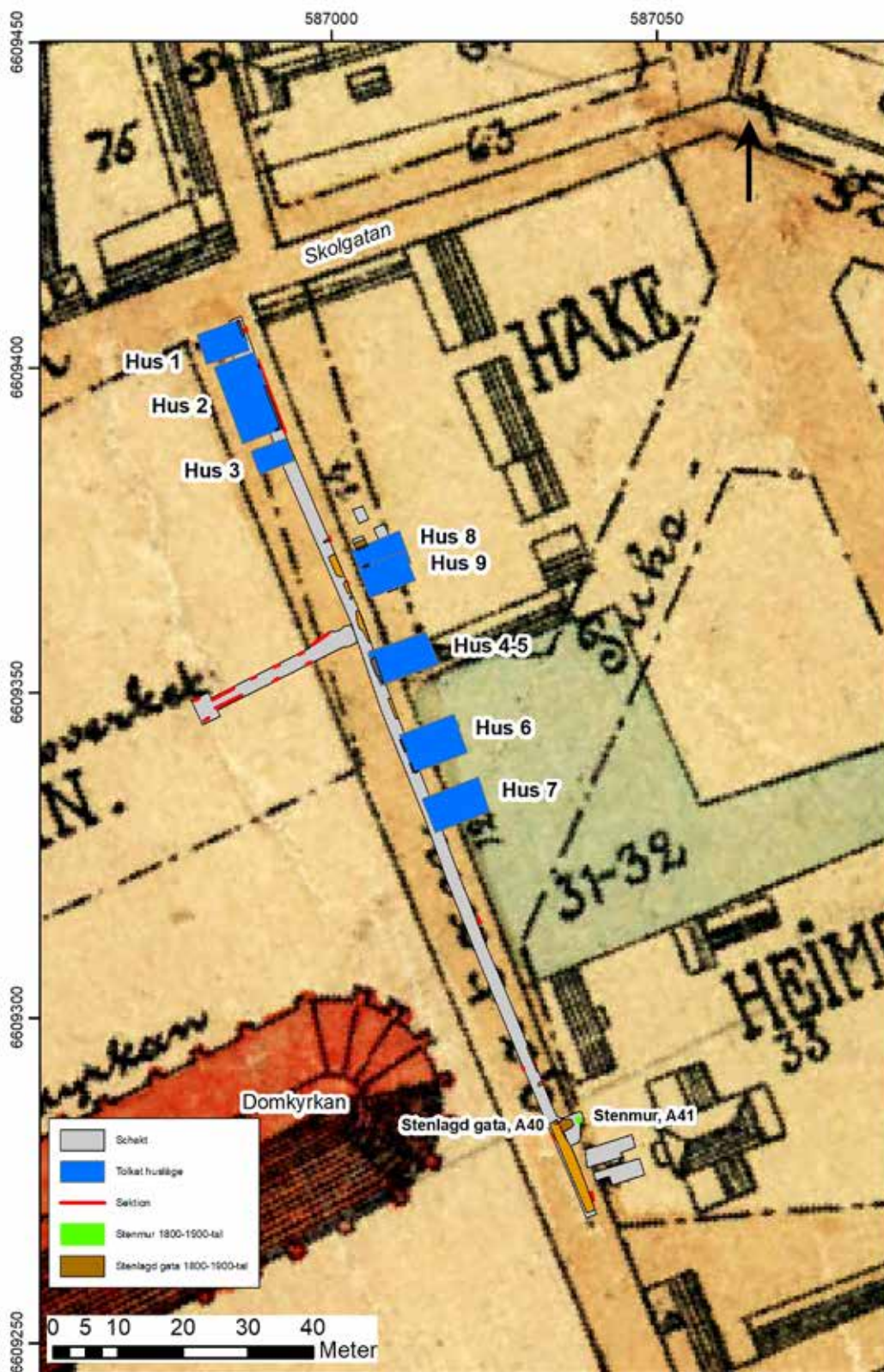
Torg och gator i Västerås skulle alltså komma i ordning. Gatusträckningar skulle förändras och man eftersträvade parallellitet och rätta vinklar. Gatorna blev bredare. De som var rikare fick bo vid torget och vid de förnämsta gatorna och de fattigare vid tvärgatorna (Ahlberg 2005:593f.). Regleringar gjordes i enlighet med renässansens geometriska och rätlinjiga mönster (Andrén 1998:172ff.). I Västerås fanns sneda gator som behövde rätas och breddas och enligt kartmaterialet verkar Östra Kyrkogatan ha breddats och rätats (Ahlberg 2005:593–595) och en breddning kan beläggas arkeologiskt.

## 1700- till 1900-tal

I schakt 3 framkom delar av ett hus, nr 8, som låg på den östra sidan av gatan. Huset brann ned vid 1714 års brand (figur 75 och 76). Hus 9 (schakt 2) uppförde efter branden och revs sannolikt då Rudbeckianska skolan flyttade till dess nuvarande plats 1855. I den södra delen av området fanns delar av en gatubeläggning och rester av en mur som ses på 1902 års karta (figur 76).

## Utvärdering

Länsstyrelsen hade fastställt att undersökningens syfte var att med ett vetenskapligt arbetssätt dokumentera de fornlämningar som framkom vid schaktningen. Fornlämningens utbredning inom schakten skulle klargöras. Kulturlager, anläggningar och fyndens karaktär, mängd och bevarandegrad skulle bedömas. En preliminär datering och tolkning av fornlämningen skulle redovisas. Som framgår av rapporten har syftet uppfyllts.



Figur 76. Schakten med tolkade huslägen på 1902 års karta. Hus 1-7 låg under 1902 års gata. Hus 8 brann ned 1714. Hus 9 uppfördes efter branden och revs sannolikt cirka 1855 då Rudbeckianska gymnasiet flyttade till sitt nuvarande läge. Den stenlagda gata A40 och stenmuren A41 är markerade och de ses även på 1902 års karta. 1902 års karta är rektifierade mot Primärkartan. Skala 1:1000.

# Referenser

## OTRYCKTA KÄLLOR OCH INTERNET

- AM 51 = Magnus Erikssons Landslag,  
[https://project2.sol.lu.se/fornsvenska/01\\_Bitar/A.L13.A-MEL.html](https://project2.sol.lu.se/fornsvenska/01_Bitar/A.L13.A-MEL.html).
- Hammar skiöld, R. 2005. *Västerås domkyrka. Domkyrkan 1. Västerås domkyrkoförsamling och stad. Västmanlands län*. Otryckt kulturhistorisk karaktäristik.
- Albinsson, B. 2021. Register över cirka 960 stora bränder och andra olyckor före 1950 skapad av Värmlands Brandhistoriska Klubb. <https://brandhistoriska.org/wp-content/uploads/2021/07/storabr-juli21.pdf>.
- Kulturmiljöregistret (KMR, Fornsök),  
<https://app.raa.se/open/fornsok>.
- SDHK = Svenskt diplomatariums huvudkartotek över medeltidsbrev,  
<http://sok.riksarkivet.se/sdhk>.
- Signaturer,  
<https://www.signaturer.se/Sverige/hoganasbolaget.htm> (hämtad 3 mars 2023).

## LITTERATUR

- Ahlberg, N. 2012. *Svensk stadsplanering. Arvet från stormaktstiden. Resurs i dagens stadsutveckling*. Stockholm.
- Ahlberg, N. 2005. *Stadsgrundningar och planförändringar. Svensk stadsplanering 1521–1721*. Uppsala.
- Ahlberg, N. 1997. Stadsgrundningar och gaturegleringar. I: *Den svenska staden. Planering och gestaltning – från medeltid till industrialism*. T. Hall & K. Dunér (red.) s. 67–89. Stockholm.
- Alström, U. 2014. "att den är urgammal och förmodligen kan räknas till rikets äldsta städer." *Nytt dateringsunderlag för Västerås historia*. Arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning. Fornlämning Västerås 232:1. Stora gatan. Stadsparken. Västerås Domkyrkoförsamling. Västerås kommun. Västmanlands län. Västmanland. Stiftelsen Kulturmiljövård Rapport 2013:83.
- Alström, U. 2010. "Man kan nu intet weta at berätta, en är denne Staden aldräfst blivit anlagd och upbygd ..." *Fornlämning Västerås 232:1. Västerås 1:1. Västerås stadsförsamling. Västerås. Västmanland. Kulturmiljövård Mälardalen Rapport 2010:5*.
- Andrén, A. 1998. Från antiken till antiken. Stadsvisioner i Skandinavien före 1700. I: *Staden – himmel eller helvete? Tankar om människan i staden*, s. 142–184. Informationsförlaget. Stockholm.
- Andrén, A. 1986. I städernas undre värld. I: *Medeltiden och arkeologin. Festskrift till Erik Cinthio*, s. 259–269. Institutionen för arkeologi, Lunds universitet. Lund.
- Bergquist, U. (u.å.). *Kyrkbacken och Stadsdiket*. Arkeologisk förundersökning. Västra Kyrkogatan, mellan kvarteret Jarl och Gamla Kyrkogården. RAÄ 232. Västerås. Västmanland. Riksantikvarieämbetet, UV Uppsala. Otryckt rapport.
- Bergqvist, J. & Bäck, M. 2009. *Sysslomannens tomt och kök i senmedeltidens Västerås. Eller – åter till Djäknegatan*. Arkeologisk förundersökning och undersökning. Rudbeckianska skolan. RAÄ 232. Kvarteret Domkyrkan. Västerås stad. Västmanland. Riksantikvarieämbetet, UV Bergslagen, rapport 2009:2.
- Bjärköarätten. Svenska landskapslagar*. Band 5. Tolkade och förklarade för nutidens svenskar av Å. Holmbäck och E. Wessén. Stockholm 1946.
- Carlsson, R. 2000. *Rudbeckianska skolan. Kulturlager och plats för borttagna gravar*. Arkeologisk förundersökning. RAÄ 232, 363. Kv. Domkyrkan. Västerås stad. Västmanland. Västmanlands läns museum, Kulturmiljöavdelningen, rapport 2000:35.
- Ekström, G. 1939. *Västerås stifts herdaminne. 1 Medeltiden och reformationstiden, 1 Västerås stad*. Falun.
- Gustafsson, J.-H. & Redin, L. 1977. *Västerås. Medeltidsstaden 4*. Riksantikvarieämbetet Rapport. Stockholm.



- Gustafsson, S. 2023. *Arkeobotanisk analys av prov från Östra Kyrkogatan i Västerås, Västmanland*. Bilaga 7.
- Gustafsson, S. 2022. *Arkeobotanisk analys av prov från Östra Kyrkogatan i Västerås, Västmanland*. Bilaga 6.
- Gustavsson, G. 1981. *Gatunamnens historia i Västerås*. Västerås Kulturnämnds skriftserie nr 8. Västerås.
- Hahr, A. 1923. *Västerås domkyrka. Beskrivning och byggnadshistorik*. Västerås.
- Hedvall, R. 2002. (red.) *Bebyggelse i staden. Arkeologi i Vadstena. Nya resultat med utgångspunkt i undersökningarna i stadsdelen Sanden*. Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska undersökningar, skrifter nr 46. Stockholm.
- Heimdahl, J. 2009. Bolmörtens roll i magi och medicin under den svenska förhistorien och medeltiden. *Fornvännen* 2009, nr 104, s. 112–128.
- Kjollerström, S. 1975. Upplandslagens prästgårdar. *Scandia* 41:1, s. 30–46.
- Kumlien, K. 1971. *Västerås till 1600-talets början. Västerås genom tiderna II*. Västerås.
- Lindeblad, K. & Nordström, A. 2014. Trädgårdsarkeologi i medeltida och tidigmoderna städer. I: *Källor till trädgårdsodlingens historia. Fyra tvärvetenskapliga seminarier 2010–2013. Arrangerade av Nordiskt Nätverk för Trädgårdens Arkeologi och Arkeobotanik (NTAA)*. Red. Andréasson, A., Gräslund Berg, E., Heimdahl, J., Jakobsson, A., Larsson, I. & Persson, E. Sveriges lantbruksuniversitet, Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap, rapport 2014:25, s. 31–45. Alnarp.
- Lindeblad, K. 2008. Trädgårdsodling i Vadstena och Skänninge – under perioden 1200–1700. *Bulletin för trädgårdshistorisk forskning*. Nr 21, 2008. s. 12–15.
- Magnus Erikssons stadslag*. I nusvensk tolkning av Å. Holmbäck och E. Wessén. Skrifter utgivna av Institutet för rättshistorisk forskning. Serien 1. Rättshistoriskt bibliotek. Band 7. Stockholm 1966.
- Myrdal, J. 2004. *Digerdöden, pestvägor och ödeläggelse. Ett perspektiv på senmedeltidens Sverige*. Stockholm.
- Olsson, S. 1985a. *Idealstad med förhinder. Studier i Västerås byggnadshistoria i förindustriell tid. Västerås genom tiderna*. Del V:1. Stadens byggnadshistoria från 1640 till 1800-talets mitt. Västerås.
- Olsson, S. 1985b. *Idealstad med förhinder. Studier i Västerås byggnadshistoria i förindustriell tid. Västerås genom tiderna*. Del V:1. Figurblock. Stadens byggnadshistoria från 1640 till 1800-talets mitt. Västerås.
- Petterson, B. 1995. Stratigraphic Analysis and Settlement Stratigraphy in Early Medieval Sigtuna. *Laborativ Arkeologi. Journal of Nordic Archaeological Science*, nr 8/1995, s. 65–77. Stockholm.
- Ros, J. Manus 1. *Förundersökning på Stora torget i Västerås. Steg 1, inför ombyggnation*. Arkeologisk förundersökning. Fornlämning L2002:434, stadslager. Stora torget. Västerås domkyrkoförsamling. Västerås kommun. Västmanlands län. Västmanland. Stiftelsen Kulturmiljövård Rapport.
- Ros, J. Manus 2. *Medeltida kapell, gravar och kulturlager vid Västerås domkyrka* (preliminär titel). Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning. L2002:434, stadslager. Domkyrkoplan och Domkyrkan m.fl. Västerås domkyrkoförsamling. Västerås kommun. Västmanlands län. Västmanland. Stiftelsen Kulturmiljövård Rapport.
- Ros, J. Manus 3. *Huslämningar i Östra Kyrkogatan från 1200- till 1700-tal*. Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning. L2002:434, stadslager. Östra Kyrkogatan. Västerås domkyrkoförsamling. Västerås kommun. Västmanlands län. Västmanland. Stiftelsen Kulturmiljövård Rapport.
- Ros, J. Manus 4. *Östra Kyrkogatan i Västerås. Stenlagd gata och hus i Västerås Domkyrko-stad* (preliminär titel) Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning. Fornlämning L2002:434, stadslager. Gång och cykelväg mellan Biskopsgatan och Skolgatan. Västerås domkyrkoförsamling. Västerås stad. Västerås kommun. Västmanlands län. Västmanland. Stiftelsen Kulturmiljövård Rapport.

- Ros, J. 2023. *Vikingatida och medeltida bebyggelse i Västerås*. Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning. Fornlämning L2002:434, stadslager. Citytunneln, Smedjegatan, Vasagatan, Kopparbergsvägen m.fl. Västerås domkyrkoförsamling. Västerås kommun. Västmanlands län. Västmanland. Stiftelsen Kulturmiljövård Rapport 2023:17.
- Ros, J. 2021a. *Tre prebendegårdar Bebyggelse från 1200-talet i Proban i Västerås*. Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning. Fornlämning L2002:434, Västerås stadslager. Proban 6–7. Västerås domkyrkoförsamling. Västerås kommun. Västmanlands län. Västmanland. Stiftelsen Kulturmiljövård Rapport 2021:35.
- Ros, J. 2021b. *Gravkapell, gravar, hus och regleringar i Västra Kyrkogatan i Västerås*. Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning i Domstaden. Fornlämning L2002:434, stadslager. Västra Kyrkogatan. Västerås domkyrkoförsamling. Västerås kommun. Västmanlands län. Västmanland. Rapport Stiftelsen Kulturmiljövård Rapport 2021:33.
- Ros, J. 2019. *Stadsgård och själagård. Medeltida stenhus i Västerås*. Kompletterande förundersökning och arkeologisk undersökning. Fornlämning Västerås 232:1, stadslager. Kvarteret Hagbard. Västerås domkyrkoförsamling. Västerås kommun. Västmanlands län. Västmanland. Stiftelsen Kulturmiljövård Rapport 2018:72.
- Ros, J. 2015a. *Vikingatida och medeltida stadsbebyggelse i Västerås. Tomtmark intill Slottsgatan*. Arkeologisk förundersökning. Fornlämning Västerås 232:1. Stadsparken. Västerås Domkyrkoförsamling. Västerås kommun. Västmanland. Stiftelsen Kulturmiljövård Rapport 2014:8.
- Ros, J. 2015b. *S:t Ilians kyrkogård i Västerås. Medeltida gravar i Citytunneln*. Arkeologisk förundersökning. Fornlämning Västerås 232:1. Citytunneln, Hantverkargatan/kvarteret Knut. Västerås Domkyrkoförsamling. Västerås kommun. Västmanland. Stiftelsen Kulturmiljövård Rapport 2014:24.
- Ros, J. 2014. *Medeltida stenhus i kvarteret Hagbard. Kanik Finn Jönssons gård/ Själagården*. Arkeologisk förundersökning. Fornlämning Västerås 232:1. Västerås Domkyrkoförsamling. Kvarteret Hagbard. Västerås kommun. Västmanland. Stiftelsen Kulturmiljövård Rapport 2014:6.
- Ros, J. 2012a. *Kulturlager i Västerås och ett gjuteri från 1300-talet. Ombyggnad av Domkyrkoesplanaden och angränsande gator. Kulturlager i Västerås och ett gjuteri från 1300-talet*. Arkeologisk förundersökning. Fornlämning Västerås 232:1. Västerås Domkyrkoförsamling. Västerås kommun. Västmanlands län. Stiftelsen Kulturmiljövård Rapport 2012:28.
- Ros, J. 2012b. *Kyrkogårdslager tillhörande Västerås domkyrka. Schakt för belysningsstolpar i Biskopsgatan*. Arkeologisk förundersökning. Fornlämning Västerås 232:1. Biskopsgatan. Västerås domkyrkoförsamling. Västmanland. Stiftelsen Kulturmiljövård Rapport 2011:24.
- Ros, J. 2009. *Stad och gård. Sigtuna under sen vikingatid och tidig medeltid*. OPIA 30. Uppsala.
- Sandberg, E. 1994. *Västerås gymnasium. Från stiftsgymnasium till läroverk historik*. Västerås.
- Spjuth, O. 2021. *En romartida härd, medeltida hus och stadsdiket i Västerås. Ledningsdragnings i Skolgatan och angränsande gator*. Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning. Fornlämning L2002:434, stadslager. Västerås 1:1 och kvarteret Domkyrkan 1–2. Västerås domkyrkoförsamling. Västerås kommun. Västmanlands län. *Västmanland*. Stiftelsen Kulturmiljövård Rapport 2021:38.
- Wahlberg, M. (red.) 2003. *Svenskt ortnamnslexikon*. Uppsala.

## TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

|  |  |
|--|--|
| <i>Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:</i> | KM22062  |
| <i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>      | 431-1025-2022, 2022-05-03  |
| <i>Typ av undersökning:</i>                  | Arkeologisk undersökning   |
| <i>Undersökningsperiod:</i>                  | 13 juni–29 september 2022  |
| <i>Personal:</i>                             | Jonas Ros  |
| <i>Landskap:</i>                             | Västmanland  |
| <i>Län:</i>                                  | Västmanland  |
| <i>Kommun:</i>                               | Västerås   |
| <i>Socken:</i>                               | Västerås domkyrkoförsamling  |
| <i>Fastighet</i>                             | Vid domkyrkan och Rudbeckianska gymnasiet  |
| <i>Fornlämning:</i>                          | L2002:434, stadslager  |
| <i>Koordinatsystem:</i>                      | SWEREF 99 TM   |
| <i>Koordinater:</i>                          | X6609269/Y587039   |
| <i>Höjdsystem:</i>                           | RH 2000  |
| <i>Inmätningmetod:</i>                       | Schaktens lägen tillhandahölls digitalt av uppdragsgivaren och kompletterande handritningar digitaliserades i efterhand                |
| <i>Dokumentationshandlingar:</i>             | 18 sektionsritningar i A3 format, 18 planritningar i A3 och digitala fotografier förvaras hos KM i väntan på beslut om fyndfördelning. |
| <i>Fynd:</i>                                 | Fynden FI–FI4 förvaras hos KM i väntan på beslut om fyndfördelning. FI5 och FI6 gallrades.   |

## Bilaga 1. Schakttabell

| Schakt | Längd (m) | Bredd (m) | Djup (m) | Anmärkning   | Anläggningar   | Anläggningar Hus              | Anläggningar Stenlagda ytor utantför hus | Anläggningar Gaturbeläggningar | Anläggningar Dike, mur |
|--------|-----------|-----------|----------|--|--|-------------------------------|--|--------------------------------|------------------------|
| 1      | 151       | 2-4,3     | 1,2      | Störning längs med schaktets västra sida. Kulturlager bortschaktat på vissa ytor, men det finns kulturlager under delar av den undersökta och schaktade nivån. | Bebyggelselämningar, hus 1-7, gaturbeläggningar m.m. A1-A42 och A49-A53. | A1-3, 5-7, 9-19, 27-32, 51-53 | A4, 8, 33-40, 48                         | A20-26, 42, 49-50              | A41                    |
| 2      | 2,4       | 1,8       | 0,70     | Bebyggelselämning.   | Bebyggelselämningar hus 9 m.m. A44-A47.                                  | A44-47                        |  |                                |                        |
| 3      | 2,4       | 1,8       | 0,70     | Bebyggelselämning.   | Bebyggelselämning, hus 8 m.m. A43-A44 och A48.                           | A43-44                        | 48                                       |                                |                        |
| 4      | 2,3       | 1,7       | 0,65     | Inga kulturlager, grus och sand. Ytan schaktad tidigare.   | -  |                               |  |                                |                        |
| 5      | 3         | 1,8       | 0,65     | Inga kulturlager, grus och sand. Ytan schaktad tidigare.   | -  |                               |  |                                |                        |
| 6      | 2,4       | 1,8       | 0,65     | Inga kulturlager, grus och sand. Ytan schaktad tidigare.   | -  |                               |  |                                |                        |
| 7      | 2,4       | 1,8       | 0,65     | Inga kulturlager, grus och sand. Ytan schaktad tidigare.   | -  |                               |  |                                |                        |
| 8      | 7,0       | 2,8       | 0,6-0,8  | Inga kulturlager, matjord, jord, lera och grus. Djupast i söder invid muren. Ytan schaktad tidigare.   | -  |                               |  |                                |                        |
| 9      | 7,4       | 2,7       | 0,6-0,7  | Inga kulturlager, matjord, jord, lera och grus. Djupast i norr invid muren. Ytan schaktad tidigare.  | -  |                               |  |                                |                        |
| 10     | 28        | 1,6-3,6   | 2,2      | Kulturlager längs större delen av schaktet. Schaktet var 1,6 m brett i botten och 3,6 m brett i markytan.  | Tomtgränsdike och mur. A54-A55.  |                               |  |                                | A54-55                 |

## Bilaga 2. Anläggningstabell

| Anl. nr | Typ           | Kommentar  | Plan | Sektion nr intill | Schakt | Längd (m) | Bredd (m) | Djup/tjocklek (m) |
|---------|---------------|--|------|-------------------|--------|-----------|-----------|-------------------|
| 1       | Syllsten      | Två syllstenar, 0,24–0,40 m. Hus 1. Medeltid.  | Ja   | -                 | 1      | 0,90      | 0,22–0,30 | 0,22              |
| 2       | Syllsten      | Tre syllstenar, 0,16–0,32 m. Hus 1. Medeltid.  | Ja   | 1                 | 1      | 0,70      | 0,16–0,23 | 0,20              |
| 3       | Stolphål      | Hus 1. Medeltid.   | Ja   | -                 | 1      | 0,16      | 0,16      | 0,20              |
| 4       | Stenlagd yta  | Ca 15 stenar, 0,08 m. Utanför hus 1. Medeltid.   | Ja   | 1                 | 1      | 0,50      | 0,28      | 0,08              |
| 5       | Syllsten      | Ca 7 stenar, 0,14–0,45 m. Sannolikt hushörn och stöd till stolpe A3, hus 1. Medeltid.                  | Ja   | -                 | 1      | 0,70      | 0,70      | 0,12–0,30         |
| 6       | Syllsten      | Östvägg och stöd till stolphål A3, hus 1. Medeltid.  | Ja   | 1                 | 1      | 0,24      | 0,30      | 0,20              |
| 7       | Syllsten      | Tre syllstenar, 0,10–0,28 m. Östvägg i hus 2. Medeltid.  | Ja   | 2b                | 1      | 0,82      | 0,10–0,14 | 0,12              |
| 8       | Stenlagd yta  | Ca 22 stenar, 0,06–0,20 m. Söder om hus 1. Medeltid.   | Ja   | -                 | 1      | 0,98      | 0,70      | 0,08              |
| 9       | Eldstad       | Yta med krossat kalkbruk, krossat tegel och en tegelsten. Hus 2. Medeltid.                             | Ja   | 2b                | 1      | 2,70      | 1,45      | 0,24              |
| 10      | Bränt trä     | Troligen del av taket i hus 2. Medeltid.   | Ja   | 2b                | 1      | 1,04      | 0,17      | 0,05              |
| 11      | Syllsten      | Två syllstenar, 0,2 m. Östvägg i hus 2. Medeltid.  | Ja   | 2b                | 1      | 0,52      | 0,12      | 0,10              |
| 12      | Syllsten      | Tre syllstenar, 0,18–0,22 m. Östvägg i hus 2. Medeltid.  | Ja   | 2b                | 1      | 0,66      | 0,18      | 0,10              |
| 13      | Syllsten      | Två syllstenar, 0,20–0,40 m. Östvägg i hus 2. Medeltid.  | Ja   | 2b                | 1      | 0,64      | 0,30      | 0,20              |
| 14      | Syllsten      | En syllsten. Östvägg i hus 2. Medeltid.  | Ja   | 2b                | 1      | 0,30      | 0,30      | 0,20              |
| 15      | Syllsten      | Sex syllstenar, 0,16–0,30 m. Östvägg i hus 2. Medeltid.  | Ja   | 2b                | 1      | 1,90      | 0,20      | 0,20              |
| 16      | Syllsten      | Sex syllstenar, 0,30–0,42 m. Sydvägg i hus 2. Medeltid.  | Ja   | 2b                | 1      | 1,70      | 0,22      | 0,20              |
| 17      | Bränt trä     | Bränt trä, troligen del av taket i hus 2. Medeltid.  | Ja   | 2b                | 1      | 0,34      | 0,06      | 0,04              |
| 18      | Syllsten      | Två syllstenar, 0,22–0,52 m. Nordvägg i hus 3. Medeltid.   | Ja   | -                 | 1      | 0,80      | 0,52      | 0,30              |
| 19      | Stolphål      | Stolphål, 0,2 m och 0,15 m djupt. Syllsten 0,36–0,7 m och 12 mindre stenar. Sydvägg i hus 3. Medeltid. | Ja   | -                 | 1      | 0,90      | 0,80      | 0,15–0,30         |
| 20      | Stenlagd gata | Ca 16 stenar, 0,06–0,16 m. 1600-tal.   | Ja   | 3                 | 1      | 0,85      | 0,44      | 0,10              |
| 21      | Stenlagd gata | Ca 12 stenar, 0,06–0,15 m. 1600-tal.   | Ja   | -                 | 1      | 3,60      | 0,90      | 0,15              |
| 22      | Stenlagd gata | Ca 34 stenar, 0,06–0,26 m. 1600-tal.   | Ja   | 4                 | 1      | 2,10      | 0,44      | 0,15              |
| 23      | Stenlagd gata | 5 stenar, 0,08–0,22 m. 1600-tal.   | Ja   | -                 | 1      | 0,90      | 0,30      | 0,10              |
| 24      | Stenlagd gata | Ca 65 stenar, 0,06–0,20 m. 1600-tal.   | Ja   | -                 | 1      | 4,90      | 1,20      | 0,10              |
| 25      | Stenlagd gata | Ca 60 stenar, 0,06–0,22 m. 1600-tal. Överlagrar hus 4 och 5.   | Ja   | 5 och 6           | 1      | 4,80      | 0,40      | 0,10              |
| 26      | Stenlagd gata | Tre stenar, 0,10–0,30 m. 1600-tal.   | Ja   | -                 | 1      | 0,60      | 0,20      | 0,10              |
| 27      | Syllsten      | Fem syllstenar, 0,32–0,45 m. Västvägg hus 4. Medeltid.   | Ja   | 6                 | 1      | 2,22      | 0,42      | 0,30              |
| 28      | Syllsten      | Ca 13 syllstenar, 0,12–0,44 m. Västvägg hus 5. Medeltid.   | Ja   | 6                 | 1      | 4,10      | 0,40      | 0,30              |
| 29      | Syllsten      | Fyra syllstenar, 0,26–0,50 m. Västvägg hus 6. Fortsätter i A30. Medeltid.                              | Ja   | 7 intill          | 1      | 1,90      | 0,30      | 0,25              |
| 30      | Syllsten      | Tre syllstenar, 0,22–0,68 m. Västvägg hus 6. Fortsätter i A29. Medeltid.                               | Ja   | 7 intill          | 1      | 1,30      | 0,38      | 0,25              |
| 31      | Syllsten      | Tre syllstenar, 0,20–0,40 m. Sydvägg hus 6. Medeltid.  | Ja   | 7 intill          | 1      | 0,70      | 0,32      | 0,25              |
| 32      | Stenlagt golv | Ca 67 stenar, 0,06–0,18 m. I hus 3. Medeltid.  | Ja   | 7 intill          | 1      | 2,70      | 1,00      | 0,10              |
| 33      | Stenlagd gata | Tre stenar, 0,10–0,18 m. 1600-tal.   | Nej  | 12                | 1      | 0,50      | 0,10      | 0,06              |
| 34      | Stenlagd gata | Ca 38 stenar, 0,04–0,16 m. 1600-tal.   | Ja   | 10                | 1      | 3,00      | 0,23      | 0,10              |
| 35      | Stenlagd gata | Två stenar, 0,10 m. 1600-tal.  | Nej  | 10                | 1      | 0,24      | 0,10      | 0,06              |
| 36      | Stenlagd gata | Fyra stenar 0,12–0,18 m. 1600-tal.   | Nej  | 10                | 1      | 0,74      | 0,10      | 0,08              |



| Anl. nr | Typ           | Kommentar  | Plan | Sektion nr intill | Schakt  | Längd (m) | Bredd (m) | Djup/tjocklek (m) |
|---------|---------------|--|------|-------------------|---------|-----------|-----------|-------------------|
| 37      | Stenlagd gata | Ca 20 stenar, 0,06–0,10 m. 1600-tal.                                       | Ja   | 12                | 1       | 0,44      | 0,12      | 0,08              |
| 38      | Stenlagd gata | Sex stenar, 0,06–0,08 m. 1600-tal.   | Nej  | 11                | 1       | 0,68      | 0,07      | 0,06              |
| 39      | Stenlagd gata | 13 stenar, 0,06–0,12 m. 1600-tal.  | Ja   | -                 | 1       | 0,60      | 0,40      | 0,08              |
| 40      | Stenlagd gata | Ca 60 stenar, 0,08–0,46 m. 1800–1900-tal.                                  | Ja   | 13, 14, 15        | 1       | 2,00      | 1,80      | 0,08–0,25         |
| 41      | Stenmur       | Sex stenar, 0,27–0,60 m. Två skift stenar. 1800–1900-tal.                  | Ja   | -                 | 1       | 1,12      | 1,00      | >0,70             |
| 42      | Stenlagd gata | Stenar 0,02–0,09 m. Medeltid.  | Ja   | 13, 15,           | 1       | 14,9      | 1,60      | 0,08              |
| 43      | Syllsten      | Tre syllstenar, 0,30–0,60 m och en mindre sten. Hus 8. 1714 års brand.     | Ja   | 26                | 3       | 1,80      | 0,40      | 0,25              |
| 44      | Lergolv       | Grå flammig lera, hus 8. 1714 års brand.                                   | Ja   | 26                | 2 och 3 | 4,20      | 1,90      | 0,06              |
| 45      | Syllsten      | Tre stenar, 0,22–0,38 m. Efter 1714–ca 1855.                               | Ja   | 27 intill         | 2       | 1,00      | 0,30      | 0,20              |
| 46      | Sten          | Fem stenar, 0,14–0,52 m. Efter 1714–ca 1855.                               | Ja   | 27                | 2       | 1,34      | 0,52      | 0,30              |
| 47      | Sten          | Fem stenar, 0,22–0,60 m. Efter 1714–ca 1855.                               | Ja   | 27 intill         | 2       | 1,20      | 0,60      | 0,20              |
| 48      | Stenlagd yta  | Ca 60 stenar, 0,06–0,22 m. Gårdsplan utanför hus 8. 1714 års brand.        | Ja   | 26 intill         | 3       | 1,60      | 1,00      | 0,10              |
| 49      | Stenlagd gata | Ca 18 stenar 0,10–0,22 m. 1600-tal.  | Ja   | -                 | 1       | 3,80      | 0,30      | 0,10              |
| 50      | Stenlagd gata | Två stenar, 0,08 m. 1600-tal.  | Nej  |                   | 1       | 0,22      | 0,08      | 0,08              |
| 51      | Lergolv       | Hus 4. Medeltid.   | Ja   | 6                 | 1       | 4,20      | 0,70      | 0,16              |
| 52      | Lergolv       | Hus 2. Medeltid.   | Ja   | 2b                | 1       | 3,60      | 1,40      | 0,10              |
| 53      | Lergolv       | Delar frilagt. Hus 7. Medeltid.  | Ja   |                   | 1       | 1,80      | 0,94      | 0,10              |
| 54      | Stenmur       | 14 stenar, 0,1–0,36 m. Muren har markerat tomtgränsen. Sannolikt medeltid. | Nej  | 25                | 10      | -         | 0,64      | 0,72              |
| 55      | Dike          | Tomtgränsdike. Medeltida.  | Nej  | 25                | 10      | -         | 1,00      | 0,30              |

## Bilaga 3. Fyndtabell

| Fyndnr | Sakord      | Material   | Egenskap   | Vikt (g) | Antal | Antal fragm. | Fyndomständighet                    | Schakt | Gallrad |
|--------|-------------|------------|--|----------|-------|--------------|-------------------------------------|--------|---------|
| 1      | Slagg       | Slagg      | Magnetisk.   | 281      | 1     | 1            | A22.                                | 1      |         |
| 2      | Slagg       | Slagg      | Magnetisk.   | 173      | 1     | 1            | Sektion 7, lager 4.                 | 1      |         |
| 3      | Slagg       | Slagg      | Slaggskällor, magnetisk.   | 670      | 2     | 2            | Sektion 8, lager 4, hus 7.          | 1      |         |
| 4      | Fat         | Bränd lera | Yngre rödgods, piplera och grön glasyr.                                  | 40       | 1     | 2            | Intill syllstensraden A45, hus 9.   | 2      |         |
| 5      | Fat         | Bränd lera | Fajans. Blå och vit glasyr.  | 2        | 1     | 1            | Intill syllstensraden A45, hus 9.   | 2      |         |
| 6      | Kritpipa    | Bränd ler  | Del av piphuvudet med ornerad klack.                                     | 2        | 1     | 1            | På A44, sektion 26, lager 2, hus 8. | 3      |         |
| 7      | Skål        | Bränd lera | Yngre rödgods, 3 bottenkantbitar och 2 delar a av buken en med drejgåra. | 82       | 1     | 5            | På A44, sektion 26, lager 2, hus 8. | 3      |         |
| 8      | Kruka       | Bränd lera | Stengods. Höganäs inskrift "B 2K" bokstäverna "TG" Tyra Persson.         | 75       | 1     | 2            | Sektion 16, lager 8.                | 10     |         |
| 9      | Sten        | Sten       | Glimmerskiffer.  | 35       | 1     | 1            | Sektion 19, lager 4.                | 10     |         |
| 10     | Gryta       | Bränd lera | Yngre rödgods. Olivgrön glasyr.  | 9        | 1     | 1            | Sektion 20, lager 5.                | 10     |         |
| 11     | Butelj      | Glas       | Glas, glaspest.  | 17       | 1     | 1            | Sektion 23, lager 6.                | 10     |         |
| 12     | Gryta       | Bränd lera | Yngre svartgods.   | 7        | 1     | 1            | Sektion 25, lager 5.                |        |         |
| 13     | Kruka       | Bränd lera | Bottenkantbit. Olivgrön glasyr.  | 14       | 1     | 1            | A40.                                |        |         |
| 14     | Fat         | Bränd lera | Rödbrun, grön dekor och pipleredekor.                                    | 2        | 1     | 1            | A40.                                |        |         |
| 15     | Hästska     | Järn       | Avbruten, ca 50 % bevarat.   | 42       | 1     | 1            | A40.                                |        | Gallrad |
| 16     | Hästska-söm | Järn       |  | 5        | 1     | 1            | Sektion 10, lager 4.                |        | Gallrad |



UPPSALA  
UNIVERSITET

Ångströmlaboratoriet  
Tandemlaboratoriet

Kol-14 gruppen

Besöksadress:  
Ångström Laboratoriet  
Lägerhyddsvägen 1

Postadress:  
Box 529  
751 21 Uppsala

Telefon:  
018 – 471 3124

Telefax:  
018 – 55 5736

Hemsida:  
<http://www.tandemlab.uu.se>

E-post:  
[radiocarbon@physics.uu.se](mailto:radiocarbon@physics.uu.se)

Jonas Ros  
Stiftelsen Kulturmiljövård  
Stora Gatan 41  
722 12 VÄSTERÅS

## Resultat av <sup>14</sup>C datering av obrända ben från GCväg, Biskopsgatan mfl, Västerås, Västmanland, KM22062. (p 4590)

### Förbehandling av benmaterial:

1. Mekanisk rengöring av ytan (skrapning, ev. sandblästring).
2. Ultraljudstvätt i avjoniserat, urkokt vatten (pH 3).
3. Krossning i mortel.
4. 0.8 M HCl tillsätts, omrörning (30 min, cirka 10 °C) (apatit bort). Löslig fraktion benämns fraktion A.
5. Olöslig fraktion tillsätts vatten, pH 3, och värms under omrörning (8 h, 90 °C). Olöslig del benämns fraktion C och löslig del benämns fraktion D. Fraktion D bör ge den mest relevanta åldern eftersom det mesta av benmaterialets organiska del ("kollagenet") återfinns här. Övriga fraktioner kan emellertid ge information om föroreningsinverkan och bör i kritiska fall dateras. Det kemiska utbytet i de olika stegen kan också ge en vägledning om dateringsresultatets pålitlighet genom att benmaterialets kemiska kvalitet därigenom kan bedömas.

Den fraktion som <sup>14</sup>C-bestäms i acceleratoren förbränns till CO<sub>2</sub>-gas som i sin tur grafiteras genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen D daterats.

### RESULTAT

| Labnummer | Prov   | δ <sup>13</sup> C‰ V-PDB | <sup>14</sup> C ålder BP |
|-----------|--|--------------------------|--------------------------|
| Ua-75688  | KM22062 GCväg, prov1 hus1                    | –22,1                    | 528 ± 29                 |
| Ua-75689  | KM22062 GCväg, prov6 sektion8 lager4<br>hus7 | –21,9                    | 724 ± 29                 |
| Ua-75690  | KM22062 GCväg, prov7 sektion13 lager4        | –21,4                    | 562 ± 28                 |
| Ua-75691  | KM22062 GCväg, prov8 sektion15 lager4        | –21,6                    | 581 ± 29                 |
| Ua-75692  | KM22062 GCväg, prov3 sektion1 lager5         | –21,6                    | 422 ± 29                 |
| Ua-75693  | KM22062 GCväg, prov4 sektion5 lager1         | –22,4                    | 660 ± 29                 |
| Ua-75694  | KM22062 GCväg, prov5 sektion7 lager4         | –22,7                    | 752 ± 30                 |

Provet KM22062 GCväg, prov2 sektion1 lager7 var av för dålig kvalitet och kunde ej dateras.

Med vänliga hälsningar

**Maximilian** Maximilian Schmidt  
2022.11.17  
**Schmidt** 15:59:22 +01'00'

Maximilian Schmidt/Daniel Primetzhofer



UPPSALA  
UNIVERSITET

Ångströmlaboratoriet  
Tandemlaboratoriet

Kol-14 gruppen

Besöksadress:  
Ångström Laboratoriet  
Lägerhyddsvägen 1

Postadress:  
Box 529  
751 21 Uppsala

Telefon:  
018 – 471 3124

Telefax:  
018 – 55 5736

Hemsida:  
<http://www.tandemlab.uu.se>

E-post:  
[radiocarbon@physics.uu.se](mailto:radiocarbon@physics.uu.se)

Uppsala 2022-11-17

Jonas Ros  
Stiftelsen Kulturmiljövård  
Stora Gatan 41  
722 12 VÄSTERÅS

## Resultat av isotopanalys av obrända ben från GCväg, Biskopsgatan mfl, Västerås, Västmanland, KM22062. (p 4590)

### Förbehandling av benmaterial:

1. Mekanisk rengöring av ytan (skrapning, ev. sandblästring).
2. Ultraljudstvätt i avjoniserat, urkokt vatten (pH 3).
3. Krossning i mortel.
4. 0.8 M HCl tillsätts, omrörning (30 min, cirka 10 °C) (apatit bort). Löslig fraktion benämns fraktion A.
5. Olöslig fraktion tillsätts vatten, pH 3, och värms under omrörning (8 h, 90 °C). Olöslig del benämns fraktion C och löslig del benämns fraktion D. Fraktion D bör ge den mest relevanta åldern eftersom det mesta av benmaterialets organiska del ("kollagenet") återfinns här. Övriga fraktioner kan emellertid ge information om föroreningsinverkan och bör i kritiska fall dateras. Det kemiska utbytet i de olika stegen kan också ge en vägledning om dateringsresultatets pålitlighet genom att benmaterialets kemiska kvalitet därigenom kan bedömas.

Den fraktion som <sup>14</sup>C-bestäms i acceleratoren förbränns till CO<sub>2</sub>-gas som i sin tur grafiteras genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen D daterats.

### RESULTAT

| Labnummer | Prov                                      | $\delta^{15}\text{N}\text{‰ AIR}$ | C:N |
|-----------|---|-----------------------------------|-----|
| Ua-75688  | KM22062 GCväg, prov1 hus1                 | 5,4                               | 3,2 |
| Ua-75689  | KM22062 GCväg, prov6 sektion8 lager4 hus7 | 8,7                               | 3,2 |
| Ua-75690  | KM22062 GCväg, prov7 sektion13 lager4     | 7,8                               | 3,2 |
| Ua-75691  | KM22062 GCväg, prov8 sektion15 lager4     | 7,2                               | 3,2 |
| Ua-75692  | KM22062 GCväg, prov3 sektion1 lager5      | 6,9                               | 3,2 |
| Ua-75693  | KM22062 GCväg, prov4 sektion5 lager1      | 4,8                               | 3,2 |
| Ua-75694  | KM22062 GCväg, prov5 sektion7 lager4      | 4,6                               | 3,5 |

Provet KM22062 GCväg, prov2 sektion1 lager7 var av för dålig kvalitet för analys.

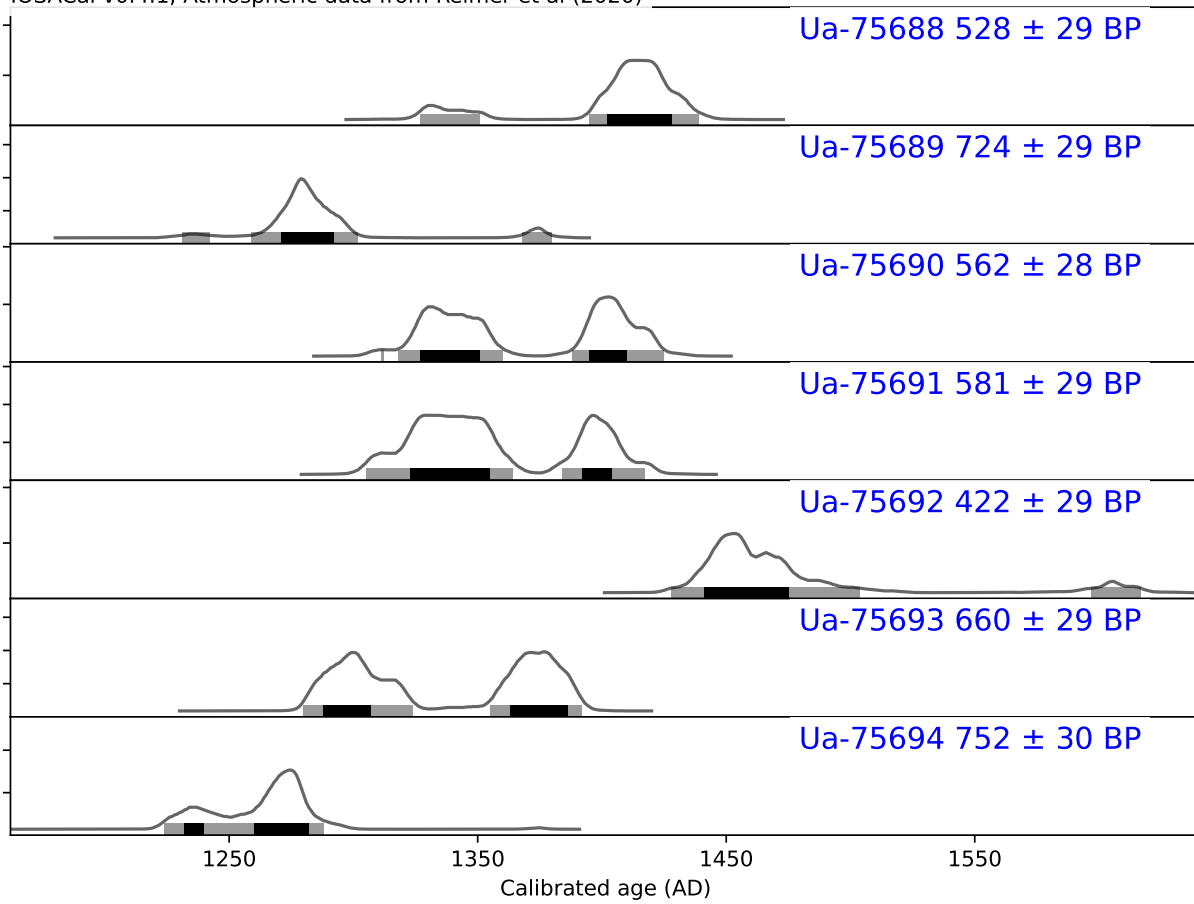
Med vänliga hälsningar

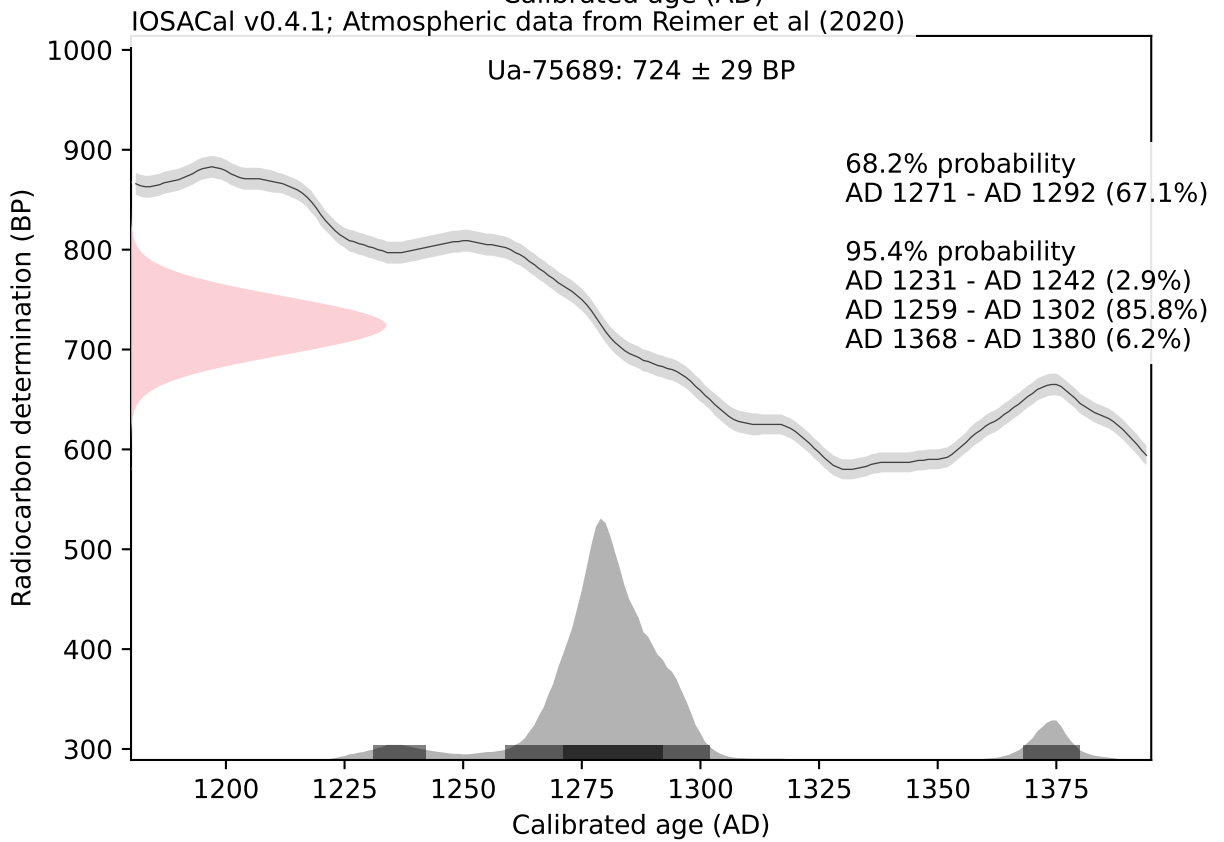
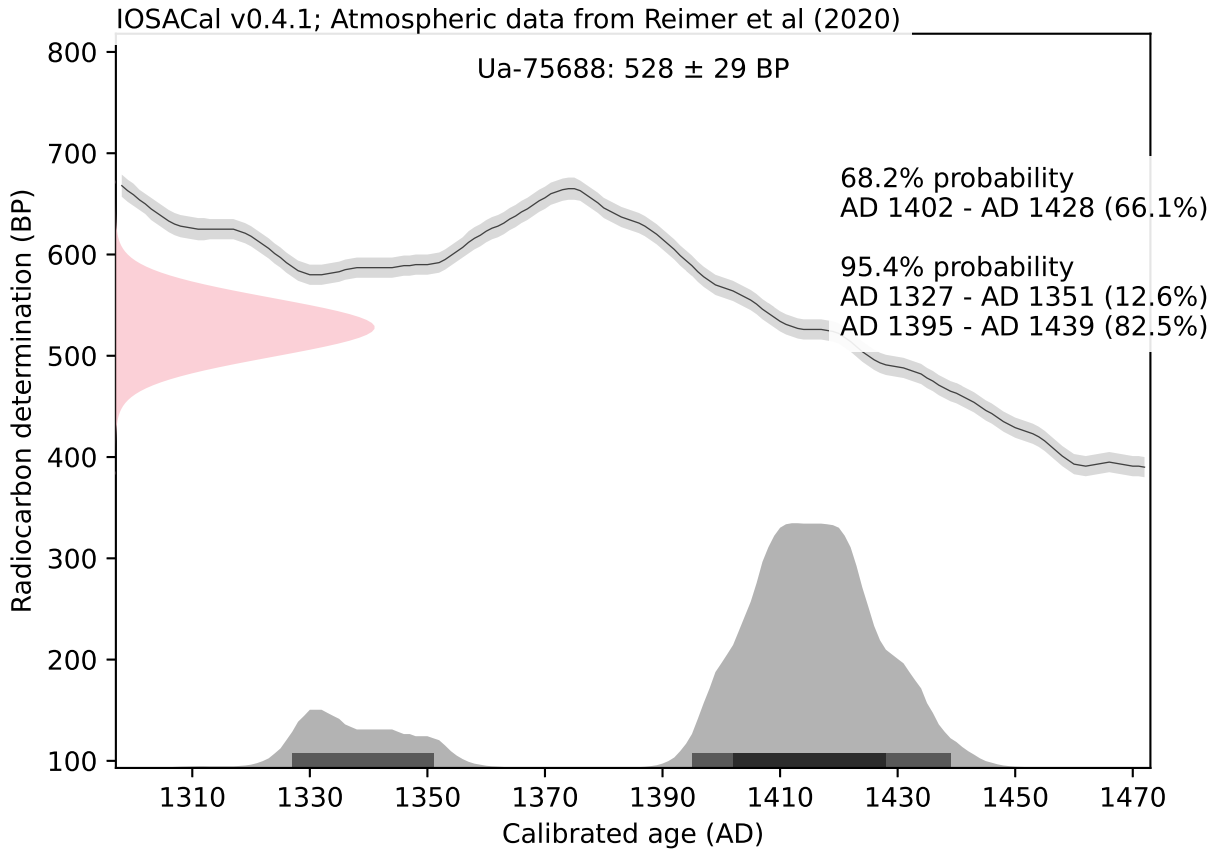
**Maximilian** Maximilian Schmidt  
2022.11.17  
**Schmidt** 15:59:28 +01'00'

Maximilian Schmidt/Daniel Primetzhofner

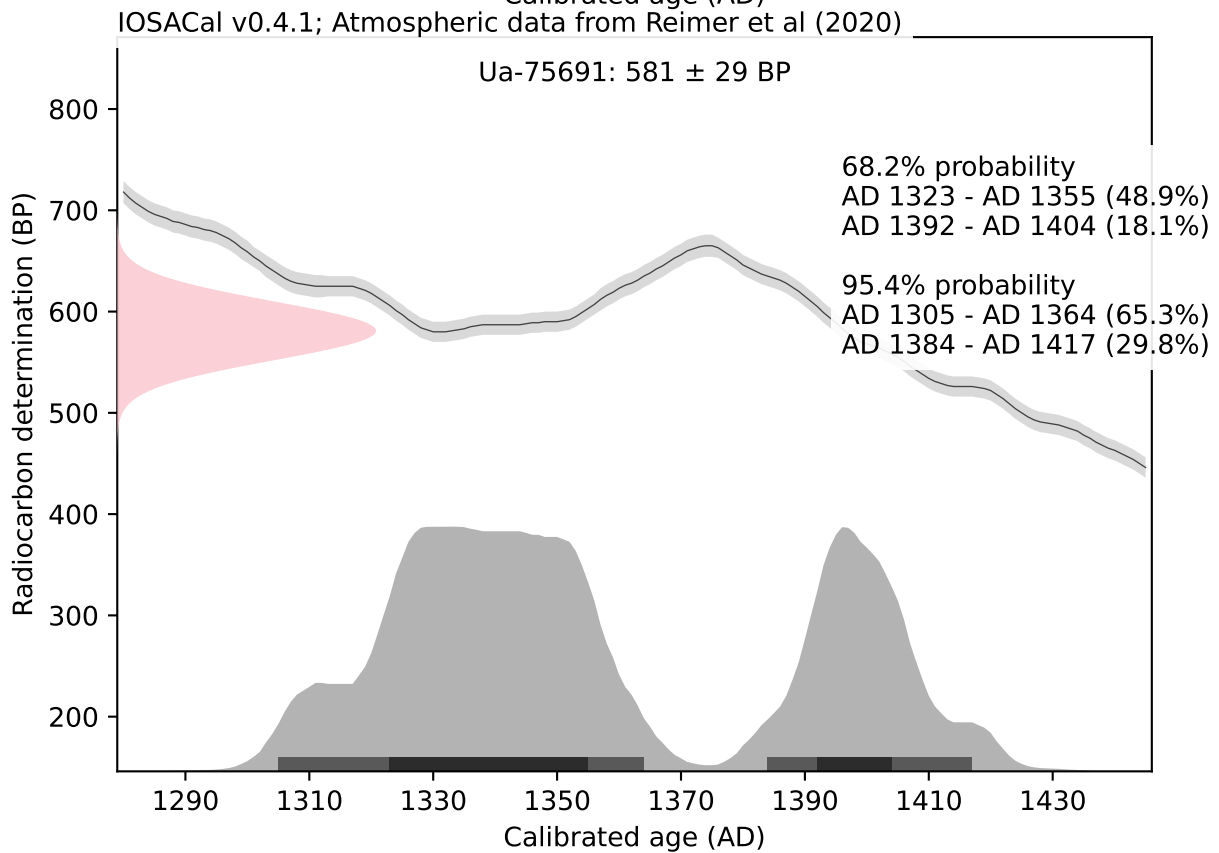
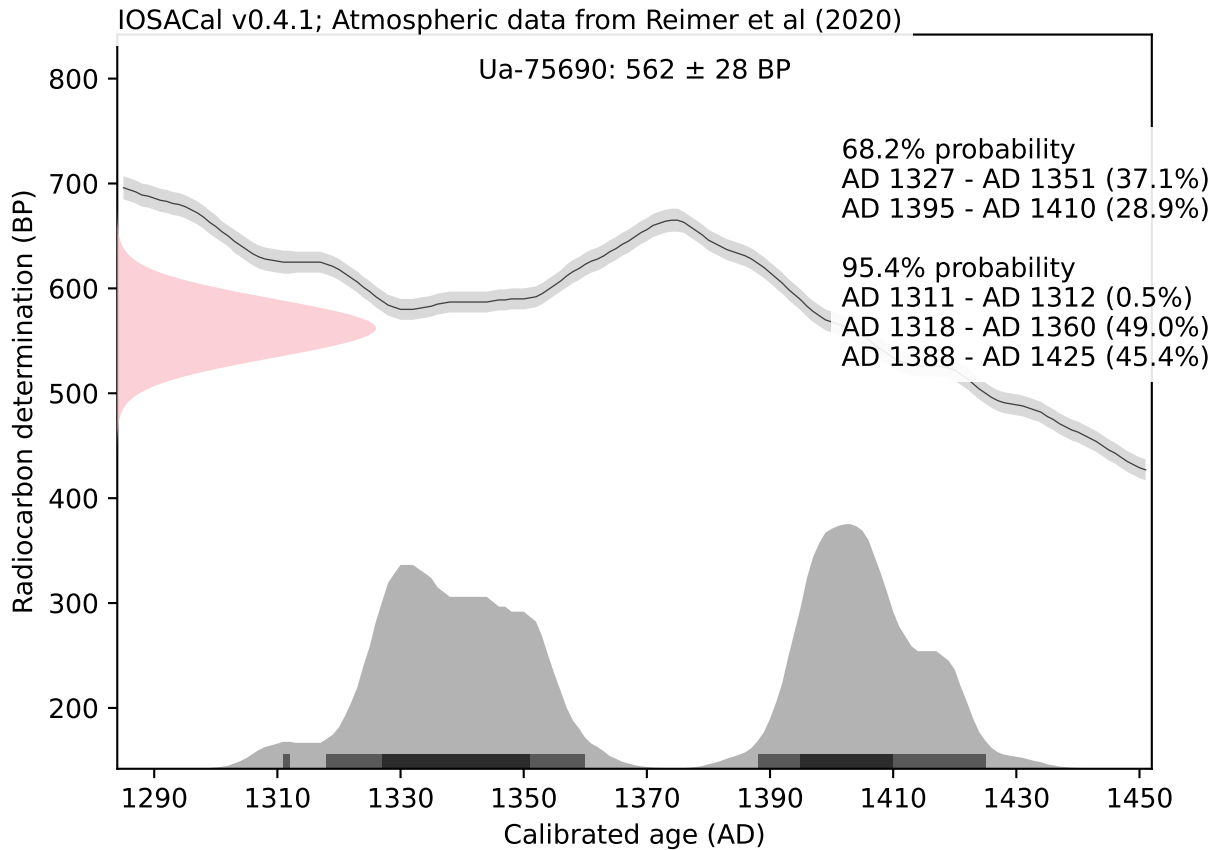
### Kalibreringskurvor

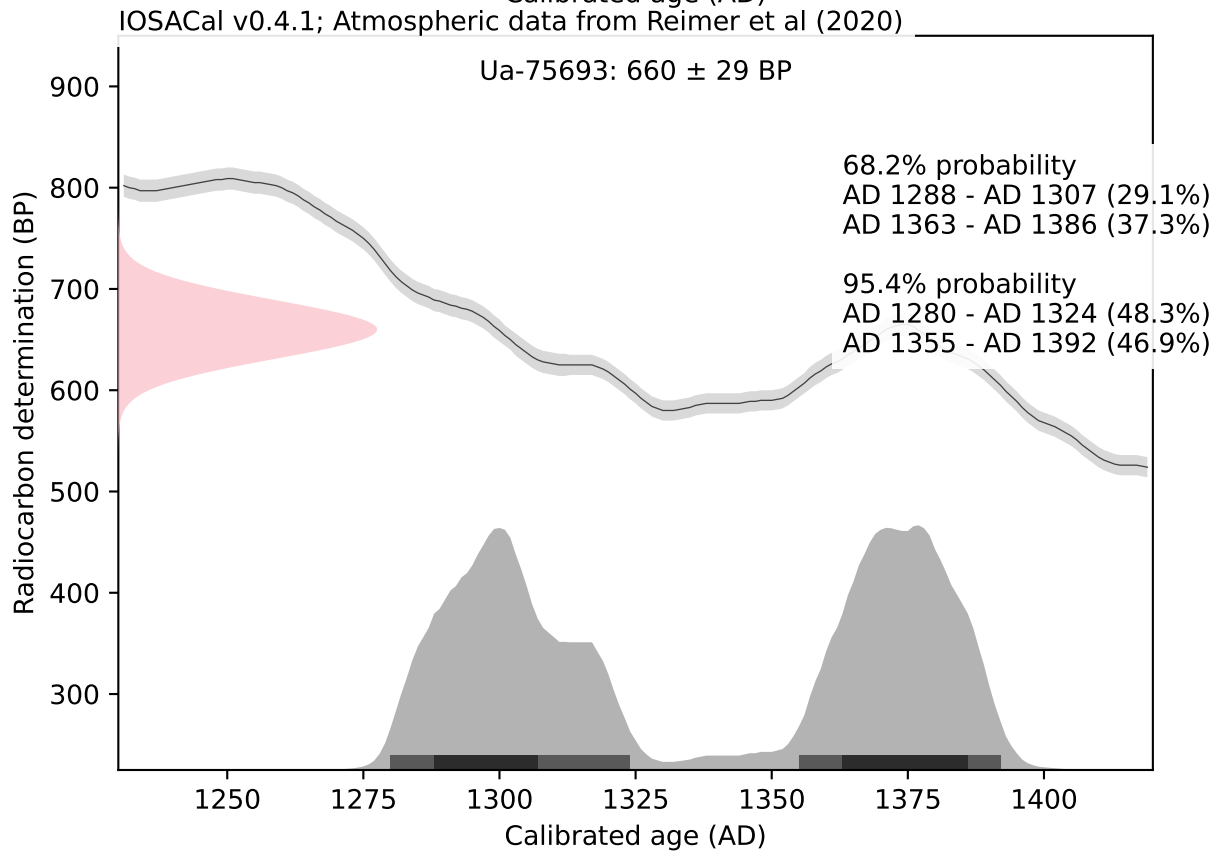
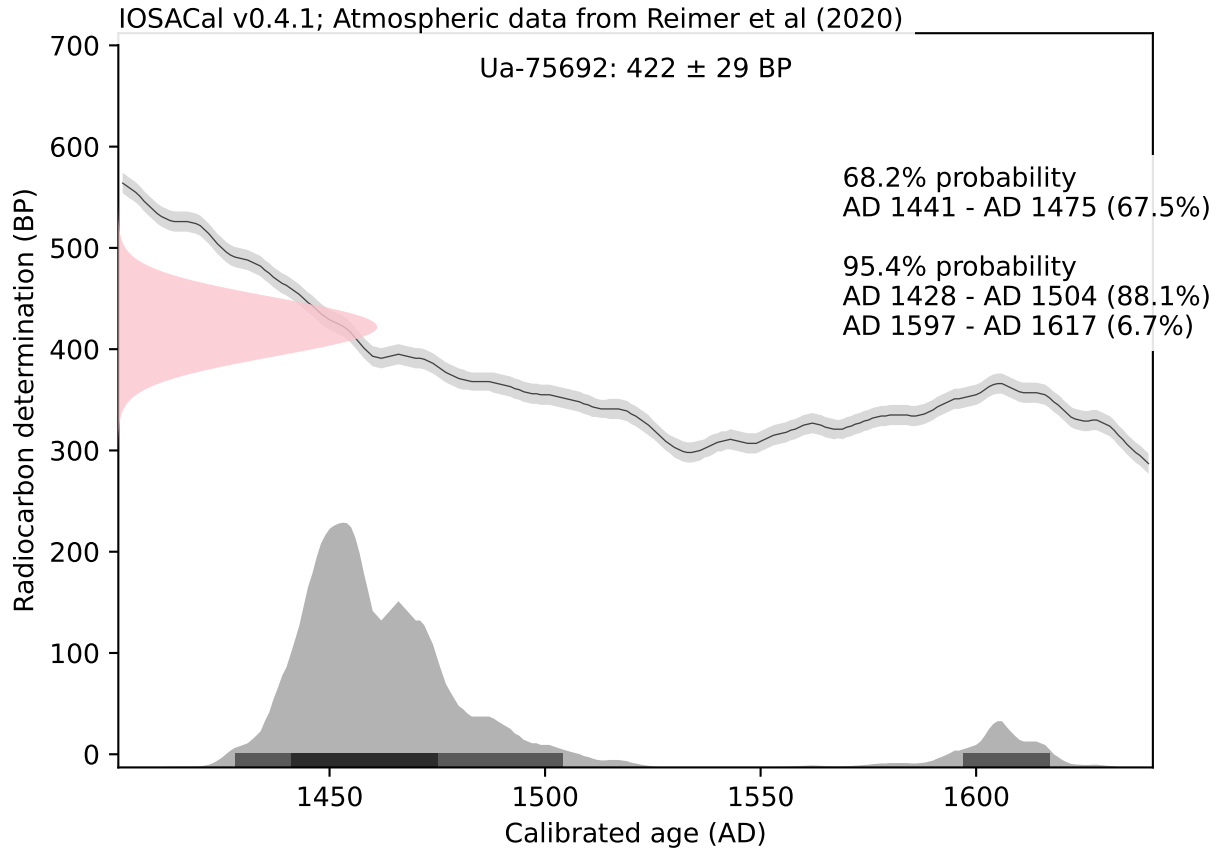
IOSACal v0.4.1; Atmospheric data from Reimer et al (2020)

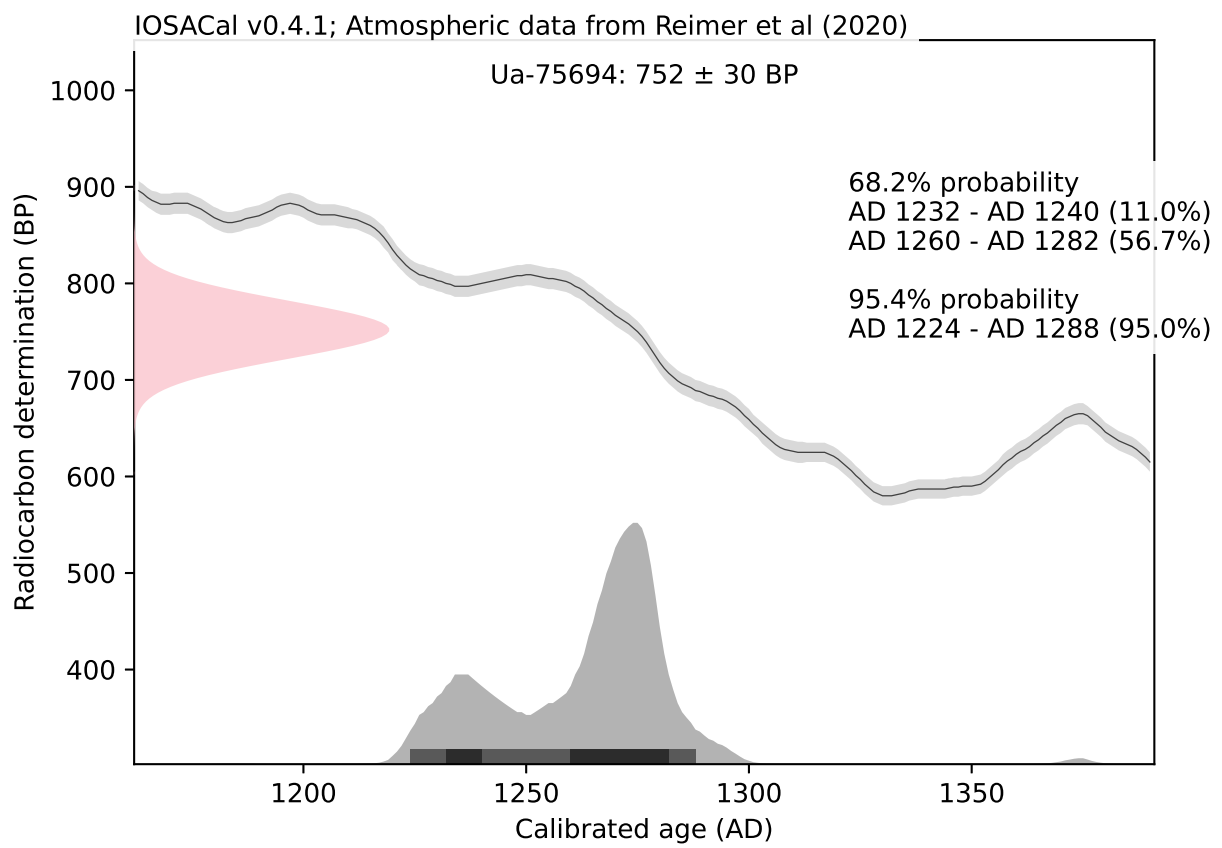














UPPSALA  
UNIVERSITET

Ångströmlaboratoriet  
Tandemlaboratoriet

Kol-14 gruppen

Besöksadress:  
Ångström Laboratoriet  
Lägerhyddsvägen 1

Postadress:  
Box 529  
751 21 Uppsala

Telefon:  
018 – 471 3124

Hemsida:  
<http://www.tandemlab.uu.se>

E-post:  
[radiocarbon@physics.uu.se](mailto:radiocarbon@physics.uu.se)

Uppsala 2023-02-13

Jonas Ros  
Stiftelsen Kulturmiljövård  
Stora Gatan 41  
722 12 VÄSTERÅS

## Resultat av <sup>14</sup>C datering av obränt ben från KM22062, GC väg, Biskopsgatan mfl, Västerås AU, Västmanland. (p 4818)

### Förbehandling av benmaterial:

1. Mekanisk rengöring av ytan (skrapning, ev. sandblästring).
2. Ultraljudstvätt i avjoniserat, urkokt vatten (pH 3).
3. Krossning i mortel.
4. 0.8 M HCl tillsätts, omrörning (30 min, cirka 10 °C) (apatit bort). Löslig fraktion benämns fraktion A.
5. Olöslig fraktion tillsätts vatten, pH 3, och värms under omrörning (8 h, 90 °C). Olöslig del benämns fraktion C och löslig del benämns fraktion D. Fraktion D bör ge den mest relevanta åldern eftersom det mesta av benmaterialets organiska del ("kollagenet") återfinns här. Övriga fraktioner kan emellertid ge information om föroreningsinverkan och bör i kritiska fall dateras. Det kemiska utbytet i de olika stegen kan också ge en vägledning om dateringsresultatets pålitlighet genom att benmaterialets kemiska kvalitet därigenom kan bedömas.

Den fraktion som <sup>14</sup>C-bestäms i acceleratoren förbränns till CO<sub>2</sub>-gas som i sin tur grafiteras genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen D daterats.

### RESULTAT

| Labnummer | Prov                                  | $\delta^{13}\text{C}\text{‰ V-PDB}$ | <sup>14</sup> C ålder BP |
|-----------|---------------------------------------|-------------------------------------|--------------------------|
| Ua-76890  | KM22062, prov 9, sektion 16, lager 16 | -22,4                               | 549 ± 31                 |

Med vänliga hälsningar

**Maximilian Schmidt**  
2023.02.13  
17:28:55 +01'00'

Maximilian Schmidt/Daniel Primetzhofer



UPPSALA  
UNIVERSITET

Ångströmlaboratoriet  
Tandemlaboratoriet

Kol-14 gruppen

Besöksadress:  
Ångström Laboratoriet  
Lägerhyddsvägen 1

Postadress:  
Box 529  
751 21 Uppsala

Telefon:  
018 – 471 3124

Hemsida:  
<http://www.tandemlab.uu.se>

E-post:  
[radiocarbon@physics.uu.se](mailto:radiocarbon@physics.uu.se)

Jonas Ros  
Stiftelsen Kulturmiljövård  
Stora Gatan 41  
722 12 VÄSTERÅS

## Resultat av isotopanalys av obränt ben från KM22062, GC väg, Biskopsgatan mfl, Västerås AU, Västmanland. (p 4818)

### Förbehandling av benmaterial:

1. Mekanisk rengöring av ytan (skrapning, ev. sandblästring).
2. Ultraljudstvätt i avjoniserat, urkokt vatten (pH 3).
3. Krossning i mortel.
4. 0.8 M HCl tillsätts, omrörning (30 min, cirka 10 °C) (apatit bort). Löslig fraktion benämns fraktion A.
5. Olöslig fraktion tillsätts vatten, pH 3, och värms under omrörning (8 h, 90 °C). Olöslig del benämns fraktion C och löslig del benämns fraktion D. Fraktion D bör ge den mest relevanta åldern eftersom det mesta av benmaterialets organiska del ("kollagenet") återfinns här. Övriga fraktioner kan emellertid ge information om föroreningsinverkan och bör i kritiska fall dateras. Det kemiska utbytet i de olika stegen kan också ge en vägledning om dateringsresultatets pålitlighet genom att benmaterialets kemiska kvalitet därigenom kan bedömas.

Den fraktion som  $^{14}\text{C}$ -bestäms i acceleratoren förbränns till  $\text{CO}_2$ -gas som i sin tur grafiteras genom en Fe-katalytisk reaktion. I den aktuella undersökningen har fraktionen D daterats.

### RESULTAT

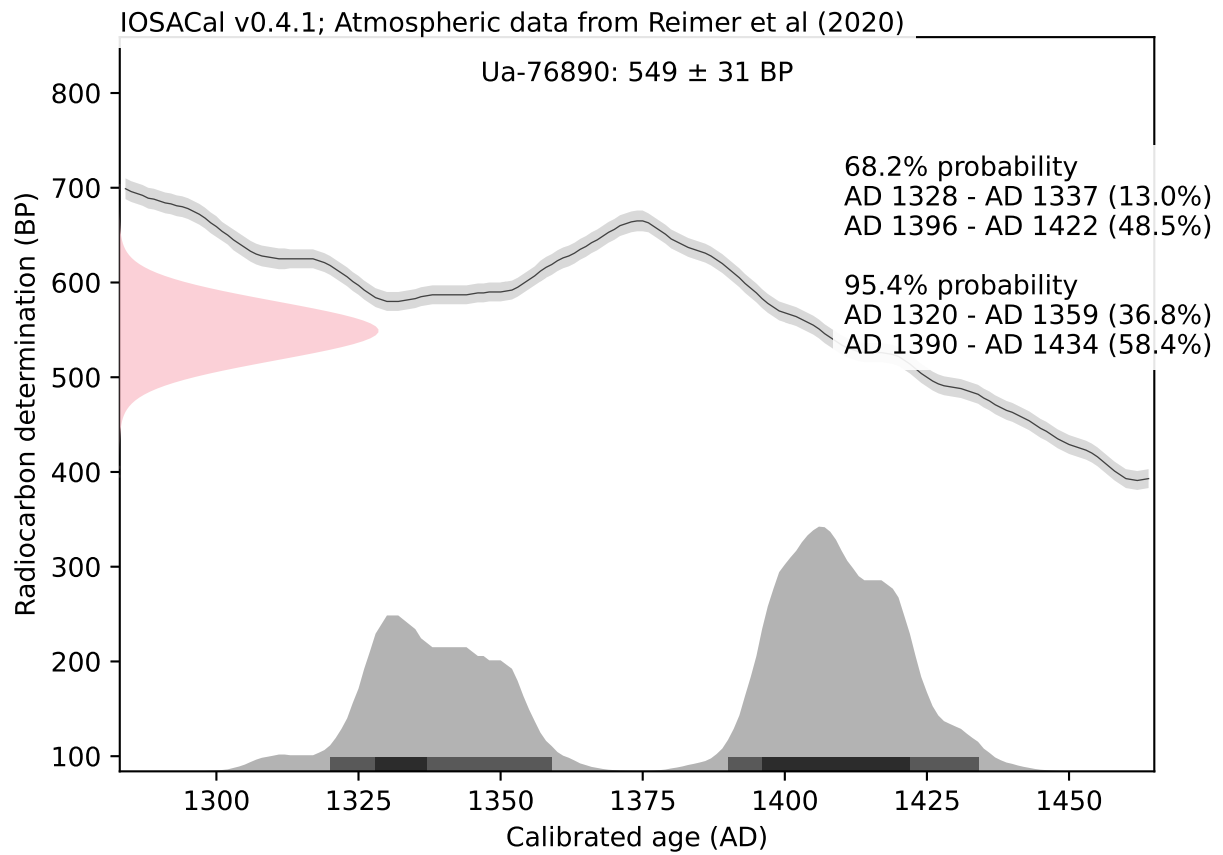
| Labnummer | Prov                                  | $\delta^{15}\text{N}\text{‰ AIR}$ | C:N |
|-----------|---------------------------------------|-----------------------------------|-----|
| Ua-76890  | KM22062, prov 9, sektion 16, lager 16 | 5,4                               | 3,3 |

Med vänliga hälsningar

**Maximilian Schmidt**  
2023.02.13  
17:29:04 +01'00'

Maximilian Schmidt/Daniel Primetzhofer



**Kalibreringskurvor**

## ARKEOBOTANISK ANALYS AV PROVER FRÅN ÖSTRA KYRKO GATAN I VÄSTERÅS, VÄSTMANLAND

Beställare: Stiftelsen Kulturmiljövård

Analys: Stefan Gustafsson, Arkeologikonsult 2022

### Inledning

På uppdrag av Stiftelsen Kulturmiljövård har Arkeologikonsult genomfört en arkeobotanisk analys av två prover från Östra Kyrkogatan i Västerås (KM projektnummer 22062). Proverna togs ur ekonomi-byggnader som preliminärt dateras till 1300-1500-tal. Analysen inriktade sig på husens funktion.

Därutöver hitades gott om mindre kvistar varav många var ”avklippta”. Troligen var det rester efter lövfoder och liknande material påträffades i kvarteret Fältskären (Gustafsson 2019).

Hus 7 Smedja

### Metod och genomförande

Proverna våtsiktades med där det mista sållet hade en maskstorlek av 0,2 millimeter. Artbestämning gjordes med hjälp av olika mikroskop med en förstoring av 4 till 1000 gånger samt referenssamlingar och referenslitteratur (bl.a. Berggren 1969, 1981, Jacomet 2006; Digital Seed Atlas of the Netherlands, Schweingruber 1978, 1990, [www.woodanatomy.ch](http://www.woodanatomy.ch)).

Provet innehöll gott om förkolnade sädeskorn och ogräsfrön samt oförkolnade frön från olika ängsväxter (figur 1). Det förkolnade växtmaterialet tolkades som hushållsavfall som förkolnats i samband med matberedning eller vådeld. Samtliga förkolnade växter utgjordes av sädeskorn från skalakorn och havre samt fragment från sädeskorn som inte kunde artbestämmas (figur 2).

### Resultat

Hus 6 Fähus

Provet bestod främst av ett kraftigt nedbrutet organiskt material, troligen gödsel. Några bitar av spillning från får eller get kunde identifieras i det annars upplösta materialet.

De oförkolnade växresterna, så kallad subfossil, bestod av en del ogräs och gott om ängsväxter från i första hand fuktig ängsmark. Vanligast förekommande var starr, följt av säv, smörblomma, olika sorters fingerört med flera arter (se artlista figur 2).

Utifrån det arkeobotaniska materialet borde huset utnyttjats som ekonomibyggnad för säd och kanske foder. Vilken tolkning som passar bäst beror lite på huruvida huset har brunnit eller ej.



Figur 1. Skalkorn, ogräs och ängsväxter från hus 7.

Jordprovet från hus 7 undersöktes även på glödskal men inget magnetiskt material påträffades vare sig före eller efter våtsiktning.

| HUS NUMMER | PM | SKALKORN | HAVRE | FRAG. SÄD | SVINMÅLLA | VATÄRV | DÄN | KRÄKVICKER | TRAMPÖRT | STARR | SÄV | SMÖRBLOMMA | FINGERÖRT | BLODRÖT | KLÖVER | KOL | GÖDSEL STARKT NEDBRUTET | SPILLNING FÅR/GET | INSEKTER | ÄVBITNA KVISTAR/ LÖVFODER |
|------------|----|----------|-------|-----------|-----------|--------|-----|------------|----------|-------|-----|------------|-----------|---------|--------|-----|-------------------------|-------------------|----------|---------------------------|
| 6          | 1  |          |       |           |           |        |     |            |          |       |     |            |           |         |        | X   | X                       | X                 | X        | X                         |
| 7          | 2  | 59       | 16    | 10        | 36        | 3      | 12  | 5          | 16       | 1000+ | 42  | 17         | 9         | 14      | 3      |     |                         |                   |          |                           |

**Figur 2.** Innehållet i de analyserade proverna.

## Litteratur

- BERGGREN, G. 1969. Atlas of seeds and small fruits of Northwest-European plant species with morphological descriptions. Part 2: Cyperaceae. Swedish natural Science Research Council, Stockholm.
- BERGGREN, G. 1981. Atlas of seeds and small fruits of Northwest-European plant species with morphological descriptions. Part 3: Salicaceae–Cruciferae. Swedish Museum of natural History, Stockholm.
- Gustafsson, S. 2019. Makrofossilanalys. Bilaga 6 i Lgerstedt, A.(red). En stad växer fram - Människor och bebyggelse i kvarteret Fältskären, Enköping 1050-1350. Rapporter från Arkeologikonsult 2019:2673.
- Hemsida, Digital Seed Atlas of the Netherlands: <http://seeds.eldoc.ub.rug.nl/?pLanguage=en>
- SCHWEINGRUBER, F. H. 1978. Microscopic Wood Anatomy. Structural variability of stems and twigs in recent and subfossil woods from Central Europe. Zug, Switzerland.
- SCHWEINGRUBER, F. H. 1990. Anatomy of European woods. Paul Haupt förlag, Bern, Stuttgart, Wien.
- Hemsida, wood anatomy of Central European species: [www.woodanatomy.ch](http://www.woodanatomy.ch)

# ARKEOBOTANISK ANALYS AV PROV FRÅN ÖSTRA KYRKO GATAN I VÄSTERÅS, VÄSTMANLAND

BESTÄLLARE: STIFTELSEN KULTURMILJÖVÅRD

ANALYS: STEFAN GUSTAFSSON 2023

## Inledning

På uppdrag av Stiftelsen Kulturmiljövård har Arkeologikonsult utfört en arkeobotanisk analys av ett jordprov från Rudbeckianska skolgården i Västerås.

## Metod

Provet vätsiktades och det använda sållet hade en maskstorlek av 0,2 millimeter. Växtmaterialen undersöktes i vått tillstånd med hjälp av mikroskop. Artbestämning gjordes med hjälp av referenslitteratur och referenssamling (Jacomet 2006, Schweingruber 1978/1990, Mork 1946, [www.woodanatomy.ch](http://www.woodanatomy.ch)).

## Resultat

Provet innehöll gott om frön från svinmålla och våtarv. Antingen har dessa frön hamnat i jorden vid gödsel eller så har de växt på plats. Ogräsbekämpning var kanske inte en högprioriterad aktivitet hos dem som odlade jorden. Även kirskaal kan passa in i gruppen ogräs men den har även odlats för att användas i kosthåll.

Mer intressanta fröfynd var körvel, bolmört och mejram. Körvel och mejram var vanliga kryddor i örtagården medan bolmört hörde till medicinalväxterna. Bolmört växte även som ogräs på näringsrika och bearbetade jordar. Men med tanke på fyndet av kryddväxter ligger det nära till hands att tolka även bolmört som odlad.

Fynd av hinnkräftor visar att jorden har bevattnats vid upprepade tillfällen. Sammantaget tolkas lagret som odlingsjord från en örtagård.

| Art                                      | Antal |
|--|-------|
| Obestämt organiskt material              | +++   |
| Fragment av skalkorn (förkolnade)        | 1     |
| Svinmålla                                | 500+  |
| Våtarv                                   | 94    |
| Körvel                                   | 3     |
| Bolmört                                  | 7     |
| Kirskaal                                 | 2     |
| Mejram                                   | 1     |
| Hinnkräftor                              | ++    |
| Björk                                    | +     |
| Tall                                     | ++    |
| Fiskfjäll (aborre och obestämd karpfisk) | ++    |

**Figur 1.** Innehåll i det analyserade provet.

(+) ringa förekomst, + enstaka bitar, ++ god förekomst, +++ riklig förekomst



## Referenser

JACOMET, S. 2006. Identification of cereal remains from archaeological sites. Archaeobotany Lab, IPAS, Basel University. Opublicerat kompendium.

MORK, E. 1946. *Vedanatomi*.

SCHWEINGRUBER, F. H. 1978. *Microscopic Wood Anatomy*. Structural variability of stems and twigs in recent and subfossil woods from Central Europe. Zug, Switzerland.

SCHWEINGRUBER, F. H. 1990. *Anatomy of European woods*. Paul Haupt förlag, Bern, Stuttgart, Wien.

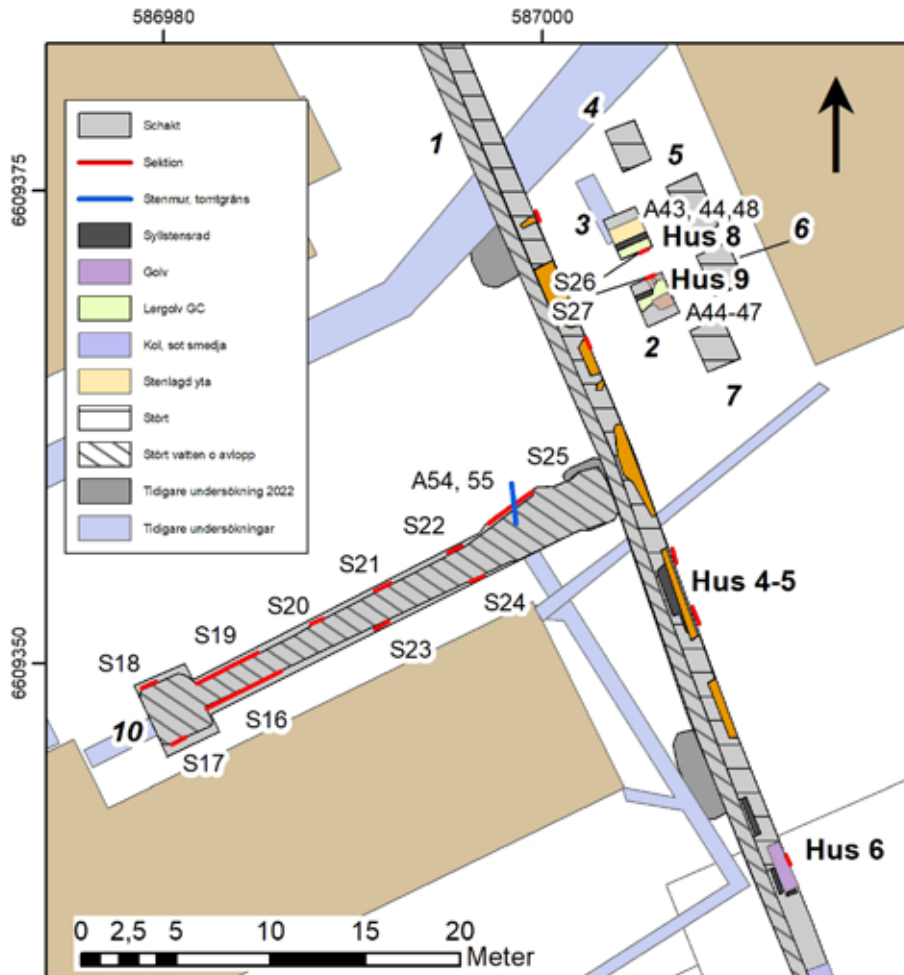
### **Digitala källor**

WOOD ANATOMY OF CENTRAL EUROPEAN SPECIES  
[www.woodanatomy.ch](http://www.woodanatomy.ch)

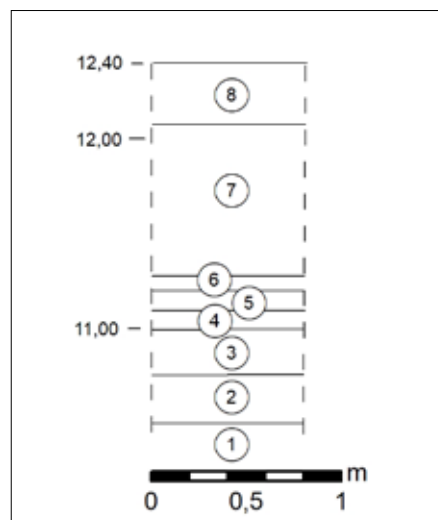
## Bilaga 8. Övriga sektionsritningar

### Schakt 10

Här redovisas sektion 17, 18, 20–22.



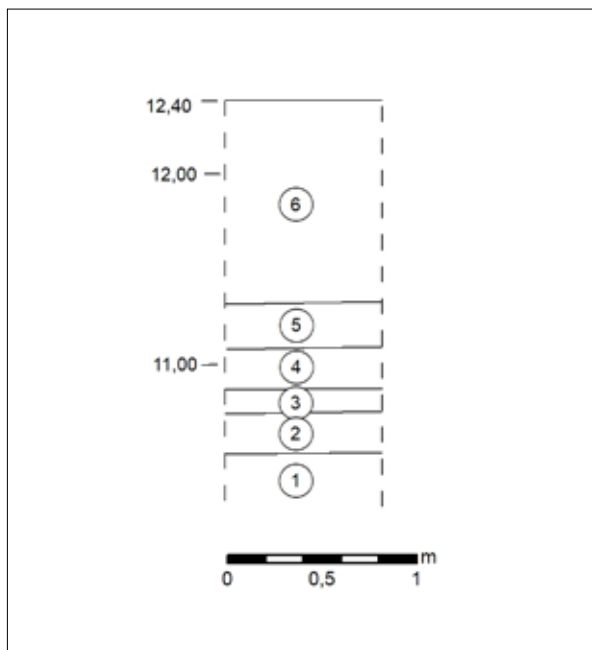
Schakt 1–7 och 10 markerade med kursiverade feta siffror. Sektionerna är markerade med S och en siffra. Anläggningar markerade med A och en siffra. Utdrag ur Primärkartan. Skala 1:400.



Sektion 17 sedd från nordväst. Undergrunden nåddes. Lager 2 är örtagårdslagret (se figur 53 för sektionens läge). Skala 1:40.

Lagerbeskrivningar:

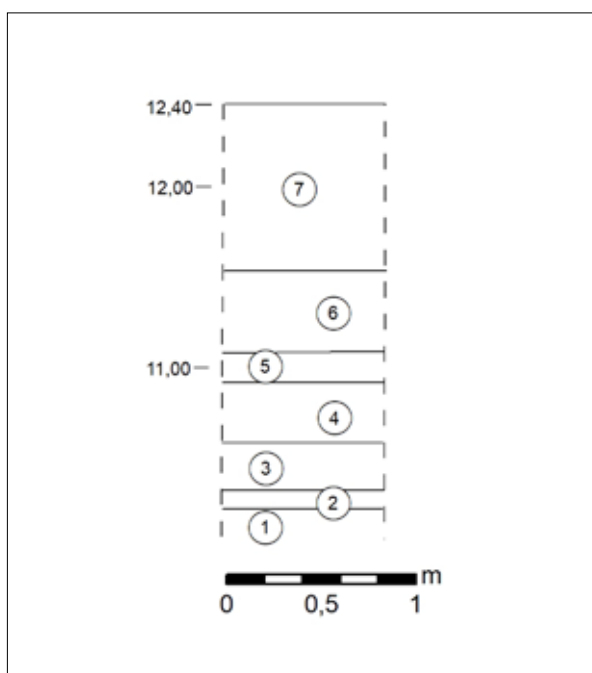
1. Gråbrun lera. Undergrund.
2. Brun lera blandad med kulturjord och kolstänk. Örtagårdslagret, motsvarar lager 4 i sektion 16
3. Brun lera blandad med kulturjord med kolstänk, mörkare än lager 2,
4. Grå lera. Påfört lager.
5. Mörkbrun lerblandad kulturjord med inslag av tegelflisor och stenar.
6. Mörkbrun lerblandad kulturjord blandad med sand och tegelflisor.
7. Brun lera och stora stenar. Lagret är troligen påfört i samband med att huset Annexet byggdes söder om schaktet.
8. Blåsvart lera med kantstenar i toppen.



Sektion 18 sedd från sydöst. Lager 2 är örtagårdslager. Undergrunden nåddes (se figur 53 för sektionens läge). Skala 1:40.

Lagerbeskrivningar:

1. Gråbrun lera. Undergrund.
2. Brun lera blandad med kulturjord med kolstänk. Örtagårdslager.
3. Brun lera blandad med kulturjord, tegelflisor och kolstänk, mörkare än lager 2.
4. Grå lera. Påförd.
5. Mörkbrun lerblandad kulturjord.
6. Brun lera. Påförd.



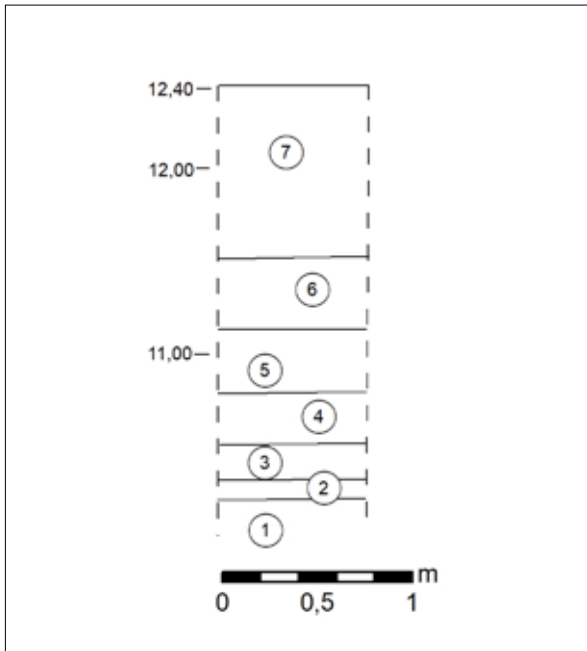
Sektion 20 sedd från sydöst. Lager är örtagårdslager. Undergrunden nåddes (se figur 53 för sektionens läge). Skala 1:40.

Lagerbeskrivningar:

1. Gråbrun lera. Undergrund.
2. Omrörd brun lera. Markhorisont.
3. Brun lera blandad med kulturjord, kolstänk, med inslag av stenar och tegelflisor. Örtagårdslager. Samma lager som lager 4 i sektion 19.
4. Brun lera blandad med kulturjord med inslag av stenar och tegelflisor samt klumpar av brun lera. Samma som lager 7 i sektion 19. Sannolikt påfört lager.
5. Mörkbrun lera blandad med kulturjord, små stenar och tegelflisor. Samma som lager 11 i sektion 19. Sannolikt påfört lager.
6. Mörkbrun lerblandad kulturjord med inslag av tegelflisor, kalkbruk och små ben. Sannolikt påfört lager.
7. Grå lera och jord. Påfört lager.



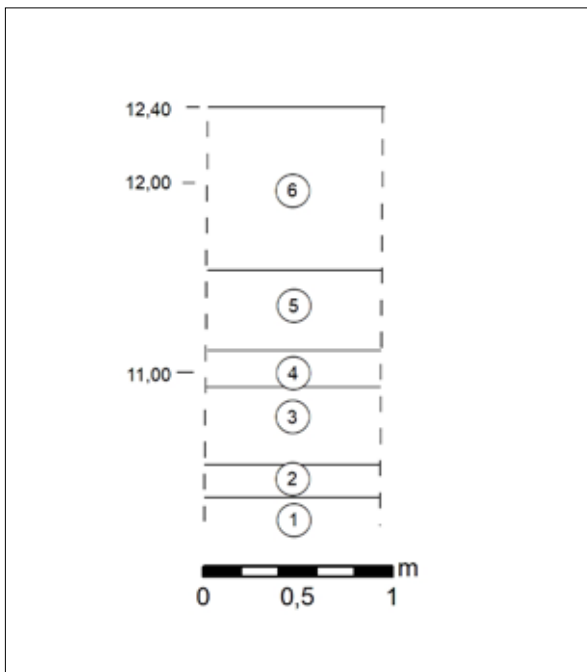
I sektion 20, lager 5. Schakt 10 påträffades en bit av en gryta av yngre rödgods med olivgrön glasyr (F10). Keramikskärvan dateras preliminärt till 1600–1700-talen.



Sektion 21 sedd från sydöst. Lager 3 är örtagårdslagret. Undergrunden nåddes (se figur 53 för sektionens läge). Skala 1:40.

Lagerbeskrivningar:

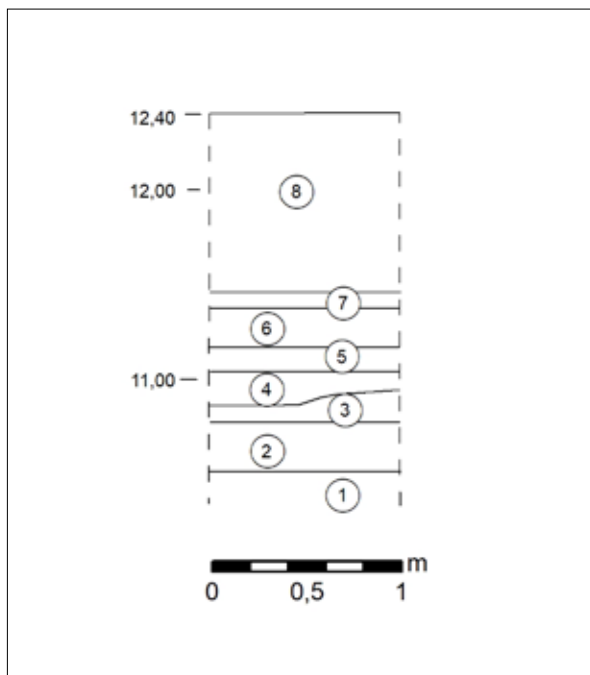
1. Gråbrun lera. Undergrund.
2. Brun lera. Markhorisont.
3. Mörkbrun lerblandad kulturjord. Örtagårdslagret. Motsvarar lager 3 i sektion 20.
4. Flammig ljusbrun lera. Stort lerinslag ca 0,3 m öster om sektion 20. Motsvarar lager 4 i sektion 20
5. Mörkbrun lera blandad med kulturjord med inslag av tegelflisor och stenar.
6. Flammigt lager. Mörkbrun lerblandad kulturjord med inslag av stenar, tegelbitar. Nedtill stort inslag av lera. Påfört lager
7. Grå lera och jord. Påfört lager.



Sektion 22 sedd från sydöst. Lager 3 är örtagårdslagret. Undergrunden nåddes (se figur 53 för sektionens läge). Skala 1:40.

Lagerbeskrivningar:

1. Gråbrun lera. Undergrund.
2. Omrörd brun lera. Markhorisont.
3. Flammigt lager ljusgrå lera blandad med kulturjord. Örtagårdslagret. Omrört lager.
4. Mörkbrun lerblandad kulturjord med inslag av tegelflisor och kalkbruk.
5. Mörkbrun lerblandad kulturjord med inslag av tegelflisor och små stenar. Omrört och troligen påfört lager.
6. Lera. Påfört lager.

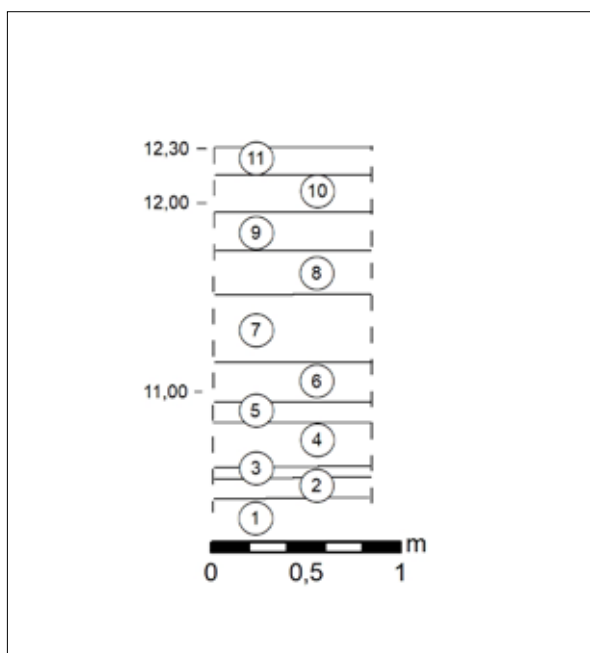


I sektion 23, lager 6 påträffades en del av ett buteljglas som bedöms vara från 1600–1700-tal (F11, figur 68).

Sektion 23 sedd från nordväst. Lager 3 är sannolikt örtagårdslager. Undergrunden nåddes (se figur 53 för sektionens läge). Skala 1:40.

Lagerbeskrivningar:

1. Gråbrun lera. Undergrund.
2. Brun lera med kolstänk. Markhorisont.
3. Brun lerblandad kulturjord med inslag av tegelflisor och kalkbruksbitar. Sannolikt örtagårdslager.
4. Grått flammigt lager med mer än ca 90%, blandad med kulturjord.
5. Mörkbrun lera blandad med kulturjord med inslag av tegelflisor och sot.
6. Brun lerblandad kulturjord med inslag av tegelflisor, kalkbruk och små stenar. Fynd av buteljglas från 1600–1700-tal.
7. Brun sand. Påfört lager.
8. Lera, tegel och stenar. Påfört lager.



Sektion 24 sedd från nordväst. Lager 4 är sannolikt örtagårdslager. Undergrunden nåddes (se figur 53 för sektionens läge). Skala 1:40.

Lagerbeskrivningar:

1. Gråbrun lera. Undergrund.
2. Siltig lera.
3. Siltig lera infiltrerad med kulturjord.
4. Mörkbrun lerblandad kulturjord med inslag av tegelflisor och sot. Örtagårdslager.
5. Grått flammigt lager mer än 90% brun lera blandad med kulturjord.
6. Mörkbrun lera blandad med kulturjord med inslag av tegelflisor.
7. Brun lerblandad kulturjord med inslag av tegelflisor, kalkbruk och små stenar. Omrört och troligen påfört lager.
8. Brun lerblandad kulturjord med inslag av tegelflisor och stenar. Mörkare än lager 7. Omrört och troligen påfört lager.
9. Brun lerblandad kulturjord med inslag av tegelflisor och stenar.
10. Stenmjöl.
11. Sand.

I sektion 23, lager 6, påträffades en del av ett buteljglas som bedöms vara från 1600–1700-tal (F11).

